

บทที่ 3

บริบททางสังคมไทยที่มีผลต่อภาพลักษณ์ “ชาวจีนในไทย”

พ.ศ. 2512-2533

ภาพลักษณ์ของชาวจีนที่สะท้อนในนวนิยายนี้มีส่วนสัมพันธ์กับบริบททางสังคมอย่างมาก เนื่องจาก พ.ศ. 2512-2533 เป็นช่วงที่สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านการเมืองที่เข้าสู่ยุคเผด็จการทางทหาร มีการออกนโยบายต่างๆ ที่ทำให้อำนาจตกอยู่ในมือของผู้นำ โดยเฉพาะนโยบายตามแบบสหรัฐอเมริกา และระบบพ่อขุนอุปถัมภ์ เช่น นโยบายการปราบปรามการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ นโยบายการถือครองสัญชาติ ทำให้เกิดอคติทางชาติพันธุ์กับกลุ่มที่ทางการคิดว่าเป็นศัตรู ซึ่งกลุ่มที่ได้รับผลกระทบอย่างมาก ก็คือชาวจีน นอกจากนี้การที่อำนาจอยู่ในมือของผู้นำก็ส่งผลให้สังคมไทยถูกปิดกั้นในแทบทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งข่าวสารทางด้านการเมือง ซึ่งแวดวงวรรณกรรม และนวนิยายก็เป็นส่วนหนึ่งที่ถูกริครอบไม่ให้ให้นำเสนอเนื้อหาทางการเมืองที่ขัดต่อรัฐบาล เช่น การนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ และ เนื้อหาเกี่ยวกับการปกครองแบบเผด็จการทางทหารของรัฐบาล ส่วนทางด้านเศรษฐกิจ ในช่วงเวลานี้เป็นยุคแห่งการพัฒนา จึงได้เกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐต้องการให้มีความเจริญก้าวหน้า แต่เนื่องจากนโยบายดังกล่าวทำให้เกิดการไม่เท่าเทียมกันในสังคม เนื่องจากรัฐบาลเปิดพื้นที่ให้ประชาชนทางเศรษฐกิจแต่ไม่เปิดพื้นที่ทางการเมืองนั้น ส่งผลต่อการเรียกร้อง อันนำไปสู่เหตุการณ์ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ในช่วงทศวรรษ 2520 ภายหลังจากเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 สังคมไทยก็เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เปลี่ยนผ่านจากการเมืองแบบเผด็จการทหารมาสู่รัฐบาลแบบพลเรือนจนมาถึงการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบ และการเมืองแบบประชาธิปไตยเต็มใบในช่วงครึ่งแรกของทศวรรษ 2530 จากพัฒนาการทางการเมืองนี้เองทำให้กลุ่มนายทุนและชนชั้นกลางเข้ามามีบทบาททางการเมือง และเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 4 ฉบับที่ 5 และฉบับที่ 6 ทำให้เกิดการขยายตัวกลุ่มนายทุนและชนชั้นกลางที่เป็นกลุ่มทุนท้องถิ่นและระดับชาติ เข้ามามีบทบาททางสังคมและเศรษฐกิจ การเกิดขึ้นของกลุ่มคนเหล่านี้ ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนนั้น ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของชาวจีนให้ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยมากขึ้น

นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างทางการเมืองและการสนับสนุนภาคธุรกิจ การส่งออกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่วางไว้นั้น ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้กลุ่มทุนเชื้อสายจีนสามารถขึ้นมามีบทบาททางเศรษฐกิจและกลายเป็นคนระดับกลางส่วนใหญ่ในสังคมไทย ที่ทำให้

กลุ่มชาวจีนเหล่านี้ได้รับการยอมรับจากสังคมไทยมากขึ้น รวมทั้งรัฐบาลเองก็เปิดโอกาสให้กลุ่มชาวจีนเหล่านี้สามารถปรับตัวกลายเป็นไทย ที่สามารถมีสิทธิในการประกอบอาชีพและเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย

ดังนั้นในบทนี้จึงเป็นการเสนอให้เห็นถึงบริบททางสังคมในช่วงพ.ศ. 2512-2533 ว่ามีเหตุปัจจัยอะไรที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของชาวจีนในช่วงเวลานั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายของรัฐที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์ของชาวจีน การเปิดพื้นที่ทางสังคมภายหลังการเรียกร้องสิทธิของประชาชน ในขณะเดียวกันก็เสนอให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการขยายตัวของกลุ่มทุนและกลุ่มชนชั้นกลาง รวมทั้งต้นตอเรื่องจีนและกระแสความเป็นจีนของกลุ่มลูกหลานชาวจีน รวมทั้งทางด้านวัฒนธรรมของสังคมไทย ที่ยังมีการใช้แนวคิด “ความเป็นไทย” กระแสหลักในสังคม ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ส่งผลต่อแวดวงวรรณกรรม และ นวนิยายที่มีการผลิตและเขียนงานที่สะท้อนภาพลักษณ์ของชาวจีนในเมืองไทย พ.ศ. 2512-2533 ด้วย

3.1 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อการขยายตัวของกลุ่มทุนจีนชนชั้นกลาง

3.1.1 ภาพรวมของเศรษฐกิจและนโยบายด้านเศรษฐกิจ พ.ศ. 2512-2533: แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-6 (พ.ศ. 2510-2534)

3.1.1.1 ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-3 (พ.ศ. 2510-2519)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (พ.ศ. 2504-2509) ได้ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศขยายตัวเพิ่มมากขึ้นในอัตราร้อยละ 8.1 ต่อปี แต่ช่วงเวลา 6 ปีของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฯ ฉบับแรก ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ถนน สาธารณูปโภค เป็นต้น แต่ก็ยังครอบคลุมไม่ทั่วทั้งประเทศ ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) จึงเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฯ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ควบคู่กับการเริ่มพัฒนาทางด้านสังคม เช่น อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และพัฒนาทางการศึกษา เป็นต้น¹

¹ ธนาคารทหารไทย จำกัด, สามทศวรรษแห่งการพัฒนาประเทศ (กรุงเทพฯ: ธนาคารทหารไทย จำกัด, 2536), หน้า 40.

ในส่วนของการพัฒนาทางเศรษฐกิจพบว่าแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ได้กำหนดเป้าหมายทางเศรษฐกิจไว้สูง คือ กำหนดเป้าหมายเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศให้ขยายตัวเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 8.5 ต่อปี โดยเน้นที่การผลิตทางเศรษฐกิจ 4 สาขาหลักๆ ได้แก่ สาขาการเกษตร สาขาอุตสาหกรรม สาขาการก่อสร้าง และสาขาการธนาคาร ซึ่งผลของการดำเนินแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ไม่บรรลุตามเป้าหมาย การผลิตด้านการเกษตรเติบโตที่อัตราร้อยละ 3.7 ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ที่อัตราร้อยละ 10.9 ต่อปี ในขณะที่รัฐสนใจแต่การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สร้างทางหลวงแผ่นดินสายสำคัญรวม 61 สาย ปรับปรุงก่อสร้างทางหลวงจังหวัดเพิ่มขึ้นเป็น 7,143 กิโลเมตร ฯลฯ และผลของการพัฒนาด้านการธนาคารพบว่า แม้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศจะต่ำกว่าเป้าหมาย แต่การเติบโตของธนาคารพาณิชย์ก็เป็นไปอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะด้านการขยายสาขาออกไปสู่ภูมิภาคต่างๆ มากขึ้นตามลำดับ¹

ศาสตราจารย์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์ ได้อธิบายเกี่ยวกับสภาพเศรษฐกิจ และการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทยในช่วงทศวรรษ 2510 ซึ่งช่วยให้เห็นถึงทิศทางการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 สู่วางแผนพัฒนาฉบับที่ 2 และฉบับที่ 3 โดยชี้ว่ายุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ นับตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2 ได้เปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์ส่งเสริมการลงทุนอุตสาหกรรม เพื่อทดแทนการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นแผนปฏิบัติต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1² อุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้านี้เป็นสิ่งที่ธนาคารโลกได้แนะนำแก่รัฐบาลสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ให้เปลี่ยนแปลงจากเศรษฐกิจที่มีรัฐควบคุมอย่างเข้มงวด ไปสู่ข้อเสนอที่ทำให้ภาคเอกชนเป็นผู้นำในการพัฒนาประเทศอย่างทันทีทันใด และให้ไทยเป็นประเทศอุตสาหกรรม พร้อมกันนี้ธนาคารโลกยังจัดหาทรัพยากรต่างๆ เพื่อสร้างสาธารณูปโภค จากการเปลี่ยนแปลงนี้เองทำให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มนายทุนไทย-จีน ได้ใช้ช่องทางนี้เป็น โอกาสนี้เป็นช่องทางสร้างฐานะทางเศรษฐกิจ แม้ว่าต้องอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของข้าราชการและทหาร และเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของตนเอง กลุ่มนายทุนที่เกิดขึ้นก็ได้แต่งตั้งนายทหาร และข้าราชการระดับสูงเข้ามาอยู่ในคณะกรรมการบริษัทของตนด้วย³

ฉะนั้นจึงปรากฏว่า สาระของแผนพัฒนาฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) ได้เน้นการปรับปรุงโครงสร้างของระบบการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด ปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตสินค้าให้สามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้ และ ปรับปรุงระบบตลาดภายในประเทศให้สามารถขายสินค้าได้ในราคาที่น่าพอใจขึ้น โดยการผลิตใน สาขาเกษตรกรรม สาขาการธนาคาร

¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 47-62.

² ศาสตราจารย์ไพจิตร และคริส เบเกอร์, เรื่องเดิม, หน้า 248-249.

³ วอลเดน เบลโล, เชอร์ คีนิงแฮม, ลี เค็ง ปอร์ (เขียน), สุรนุช ธงศิลา (แปล), โศกนาฏกรรมสยาม: การพัฒนาและการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลบอลทอง, 2542), หน้า 17.

สาขาอุตสาหกรรม สาขาการไฟฟ้า และการประปา สาขาการก่อสร้าง และสาขาการค้า เป็นธุรกิจที่แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้วางเป้าหมายอัตราการเติบโตไว้สูงกว่าปีสูงสุดลงมาต่ำตามลำดับ⁵

แม้ว่าท้ายสุดแล้วผลการดำเนินงานของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 จะไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ที่อัตราร้อยละ 6.5 ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่อัตราร้อยละ 7 ต่อปี ภาคธุรกิจเกษตรกรรม มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 4.2 ต่อปี ต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดที่อัตราร้อยละ 5.1 ต่อปี ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวที่อัตราร้อยละ 11.3 ต่อปี ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ 8.0 ต่อปี และช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 นี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจไปเน้นอุตสาหกรรมการส่งออก จนถือได้ว่าเป็นยุคทองของการส่งออก ซึ่งการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอุตสาหกรรมที่เน้นการส่งออก ธนาคารโลกมีบทบาทเป็นอย่างมากในการแนะนำให้เปลี่ยนแปลง เนื่องจากธนาคารโลกเห็นว่า อุตสาหกรรมการส่งออกมีตลาดที่รองรับกว้างกว่าอุตสาหกรรมเพื่อทดแทนการนำเข้า โดยอัตราการขยายตัวของการส่งออกโดยเฉลี่ยร้อยละ 31.5 สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ที่อัตราร้อยละ 7.0 ต่อปี⁶

อย่างไรก็ตาม โดยภาพรวมแล้ว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2-3 ได้ส่งผลให้มีความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างสังคม อันเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ กล่าวคือมีการขยายตัวของชนชั้นกลาง ตั้งแต่ในช่วง พ.ศ. 2503 ซึ่งเป็นช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ถึง ปี พ.ศ. 2528 ซึ่งอยู่ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 นั้น เป็นช่วงเวลาที่ชนชั้นกลางมีสัดส่วนสูงกว่าคนงานหรือคนชั้นล่างโดยตลอด⁷ อีกทั้งช่วงปลายทศวรรษ 2510 และช่วงทศวรรษ 2520 เป็นช่วงเวลาของการสะสมและขยายตัวของกลุ่มทุนในเมือง ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มนายทุนหลายๆ สาขา โดยเฉพาะ กลุ่มทุนอุตสาหกรรม ทุนบริการ ทุนธนาคาร ทุนการค้า และอื่นๆ⁸

จากการขยายตัวของชนชั้นกลางและกลุ่มทุนเมือง โดยเฉพาะการขยายตัวของชนชั้นกลางและกลุ่มทุนเชื้อสายจีนในไทยนั้น มีสาเหตุมาจากกลุ่มทุนและสมาคมธุรกิจของไทยส่วนใหญ่มีพื้นฐานมาจากกลุ่มทุนหรือสมาคมธุรกิจของพ่อค้าชาวจีน หรือเชื้อสายจีนในประเทศไทยที่ก่อตัว

⁵ ธนาคารทหารไทย, เรื่องเดิม, หน้า 76-77.

⁶ วอลเดน เบลโล, เซียร์ คันนิงแฮม, ลี เค็ง ปอห์ (เขียน), สุรนุช ธงศิลา (แปล), เรื่องเดิม, หน้า 17.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 85-88.

⁸ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “บทบาทชนชั้นกลางในเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ใน สังคิต พิริยะรังสรรค์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร (บรรณาธิการ), ชนชั้นกลางบนกระแสประชาธิปไตยไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 97-98.

⁹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, “เหลียวหลังแลหน้าเศรษฐกิจการเมืองไทย” ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคิต พิริยะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), รัฐ ทุน เจ้าพ่อท้องถิ่น กับสังคมไทย (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 30-31.

ขึ้นตั้งแต่ก่อนหน้าการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475¹⁰ และธุรกิจที่มีการขยายตัวในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 2-3 โดยเฉพาะธุรกิจธนาคารพาณิชย์ขนาดใหญ่ ส่วนมากมีเจ้าของหรือผู้บริหาร เป็นคนจีนหรือคนเชื้อสายจีน และโดยพื้นฐานแล้วผู้ประกอบการธนาคารพาณิชย์ จะประกอบธุรกิจประเภทอื่นๆ ทั้งธุรกิจการเกษตร โรงงานอุตสาหกรรม ฯลฯ ควบคู่ไปกับธนาคารซึ่ง เป็นธุรกิจหลัก" เช่น ตระกูลโสภณพนิช (แช่ตั้ง) ธนาคารกรุงเทพฯ ตระกูลลำซำ (แช่หยวน) ธนาคารกสิกรไทย ตระกูลรัตนรักษ์ (แช่หลี) ธนาคารกรุงศรีอยุธยา เป็นต้น¹¹ ซึ่งการขยายตัวของกลุ่มทุน และนักธุรกิจเชื้อสายจีนในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 2-3 ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานต่อการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของชาวจีนในไทยให้มีภาพในแง่บวกและได้รับการยอมรับมากขึ้น เพราะกลุ่มคนเชื้อสายจีนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นกลุ่มที่มั่งคั่งร่ำรวย และมีส่วนผลักดันให้เศรษฐกิจของประเทศเกิดการพัฒนา แม้ว่าในช่วงเวลานี้ภาพลักษณ์ในด้านลบเกี่ยวกับคอมมิวนิสต์ของคนเชื้อสายจีนยังมีอยู่ก็ตาม

3.1.1.2 ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4-5 (พ.ศ. 2520-2529)

เนื่องจากสภาพการณ์ทางการเมืองในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในประเทศเกิดขึ้นหลายครั้งในระยะเวลาติดต่อกัน โดยเฉพาะเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และการรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 รวมไปถึงการที่ประเทศเพื่อนบ้านของไทยในบริเวณอินโดจีน อย่าง ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตยกลายเป็นระบอบคอมมิวนิสต์จนเป็นที่หวั่นเกรงในสังคมไทย ทำให้รัฐบาลต้องทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากเพื่อการป้องกันประเทศ ประกอบกับการที่สภาพเศรษฐกิจโลกในช่วงเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 เป็นจังหวะราคาสินค้าสำคัญในตลาดโลกประเภทอาหารและวัตถุดิบมีราคาสูง รวมทั้งราคาน้ำมันในตลาดโลกพุ่งขึ้นสูง ทำให้สภาพเศรษฐกิจในประเทศพัฒนาแล้ว เกิดภาวะเงินเฟ้อ และเศรษฐกิจชะงักงัน อันส่งผลกระทบต่อให้เศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นไปในทิศทางเดียวกับเศรษฐกิจโลก คือ เศรษฐกิจชะงักงัน และการลงทุนซบเซา ดังนั้นแผนพัฒนาฯ

¹⁰ พรรณี บัวเล็ก, สยามในกระแสธารแห่งการเปลี่ยนแปลง ประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 (กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2541), หน้า 141-208; เอนก เหล่าธรรมทัศน์, มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ, สายทิพย์ สุคติพันธ์ (เรียบเรียง) (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2539), หน้า 27-43.

¹¹ โปรดดูรายละเอียดใน พรรณี บัวเล็ก, "การเติบโตและพัฒนาการของนายทุนธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทย พ.ศ. 2475-2516," วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2527.

¹² ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, 55 ตระกูลดังภาค 1 และภาค 2 (กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ, 2543), หน้า 12-25.

ฉบับที่ 4 จึงให้ความสำคัญต่อการเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยสานต่องานด้านกระจายรายได้ให้ประชาชน ต่อจากแผนพัฒนาฉบับที่ 3¹³

ในส่วนของเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจตามแผนพัฒนาฉบับที่ 4 นั้นกล่าวได้ว่ามีเป้าหมายใกล้เคียงกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 3 กล่าวคือแผนพัฒนาฉบับที่ 4 วางเป้าหมายการขยายตัวของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศที่อัตราร้อยละ 7 ต่อปี (เท่ากับเป้าหมายของแผนพัฒนาฉบับที่ 3) ภาคการผลิตทางการเกษตรกำหนดเป้าหมายที่ร้อยละ 5.0 ต่อปี (แผนพัฒนาฉบับที่ 3 กำหนดเป้าหมายไว้ร้อยละ 4.2 ต่อปี) การผลิตนอกสาขาการเกษตรวางเป้าหมายการขยายตัวที่อัตราร้อยละ 7.7 (ในแผนพัฒนา 3 พบว่ากำหนดเป้าหมายการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรม ซึ่งถือเป็นภาคการผลิตนอกสาขาเกษตรกรรมไว้ที่อัตราร้อยละ 8 ต่อปี)¹⁴ และหลังจากมีการนำไปปฏิบัติพบว่าผลของการพัฒนาตามแผนพัฒนาฉบับที่ 4 โดยรวมแล้วได้ผลเกินเป้าหมาย โดยสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศมีอัตราการขยายตัวร้อยละ 7.5 ต่อปี สูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผน อย่างไรก็ตามการขยายตัวของภาคการผลิต โดยเฉพาะในส่วนภาคการผลิตทางการเกษตรและภาคการผลิตนอกสาขาเกษตรกรรมอยู่ในอัตราการขยายตัวร้อยละ 4 ต่อปี (เป้าหมายอยู่ที่อัตราร้อยละ 5) อันเป็นผลจากข้อจำกัดในการขยายพื้นที่เพาะปลูก และความเสื่อมโทรมของดิน รวมทั้งการปรับปรุงประสิทธิภาพของการผลิต ซึ่งทำได้เพียงบางส่วน¹⁵

นอกจากด้านที่เป็นการสานต่อแผนพัฒนาฉบับที่ 3 จำเป็นต้องกล่าวด้วยว่าแผนพัฒนาฉบับที่ 4 มีด้านที่แตกต่างจากแผนพัฒนาฉบับก่อนหน้า โดยเฉพาะด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ ดังที่ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์ ได้กล่าวถึงแผนพัฒนาฉบับที่ 4 และสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศในช่วงปลายๆ ทศวรรษ 2510-ทศวรรษ 2520 โดยชี้ว่า แผนพัฒนาฉบับที่ 4 สนับสนุนการส่งออกอุตสาหกรรม และนักธุรกิจระดับนำของประเทศในช่วงทศวรรษ 2520 ให้ความสำคัญกับการส่งออก¹⁶

ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นเรื่องการส่งออกได้รับการสานต่อและทำให้เป็นรูปธรรมชัดเจนยิ่งขึ้นในแผนพัฒนาฉบับต่อมา คือ แผนพัฒนาฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-พ.ศ. 2529) โดยมีมาตรการด้านการค้าระหว่างประเทศที่กำหนดให้เพิ่มแหล่งเงินกู้เพื่อการผลิตและการส่งออก รวมทั้งจัดตั้งเขตอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกและคลังสินค้าทัณฑ์บน ตลอดจนขยายการส่งออกไปยังประเทศสมาชิกอาเซียน¹⁷ และการปรับค่าเงินบาทให้ลอยตัวเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการส่งออก¹⁸

¹³ ธนาคารทหารไทย, *เรื่องเดิม*, หน้า 43.

¹⁴ ธนาคารทหารไทย, *เรื่องเดิม*, หน้า 96-101.

¹⁵ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 113-114.

¹⁶ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, *เรื่องเดิม*, หน้า 249-257.

¹⁷ ธนาคารทหารไทย, *เรื่องเดิม*, หน้า 126.

¹⁸ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 145.

อาจกล่าวได้ว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 และ ฉบับที่ 5 มีผลต่อการขยายตัวของกลุ่มทุน หรือ คนชั้นกลางเชื้อสายจีน ซึ่งพิจารณาได้จากผลการดำเนินงานของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4 ที่ปรากฏว่า ธุรกิจสาขาเหมืองแร่ สาขาก่อสร้าง และสาขาคมนาคม เป็นธุรกิจที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพิ่มสูงขึ้นกว่าเป้าหมายไปเรียงกันตามอัตราจากสูงสุกลงมาตามลำดับ¹⁹ ในขณะที่ธุรกิจเหล่านี้ส่วนใหญ่อยู่ในการควบคุมของนักธุรกิจเชื้อสายจีน เช่น ธุรกิจการก่อสร้างของตระกูลลิปตพัลลภ (แช่เซียว) ตระกูลกรรมสูตร (แช่ตั้ง) ที่เน้นการก่อสร้างโครงการขนาดใหญ่ และเจ้าของบริษัท อิตาเลียน-ไทย ซึ่งเป็นบริษัทรับเหมาก่อสร้างระดับประเทศ ธุรกิจสีทาบานตรา TOA ของตระกูลตั้งการวะคุณ (แช่ตั้ง) ธุรกิจเกี่ยวกับเหล็ก ของ ตระกูลห่อรุ่งเรือง (แช่ห่อ) ตระกูลวิริยะประไพกิจ (แช่โง้ว) ธุรกิจผลิตกระดาษ ของ ตระกูลศรีเพ็ญพุ่ม (แช่แต่) ธุรกิจนำเข้ารถยนต์ และประกอบรถยนต์ ของตระกูลสินุดพงษ์ (แช่ลี) ซึ่งเป็นตัวแทนนำเข้ารถยนต์ยุโรป (BMW) ตระกูลพรประภา (แช่ตั้ง) ผู้นำเข้ารถยนต์ยี่ห้อฮอนด้าและนิสสันจากประเทศญี่ปุ่น ตระกูลผอิชุโขก (แช่จิ่ง) ผู้นำเข้ารถยนต์ยี่ห้อฮิซุซุ และกิจการประกอบดัดแปลงรถยนต์ ตระกูลลีอิสระนุกูล (แช่ลี) ผู้ผลิตและนำเข้ารถยนต์ยี่ห้อ มิตซูบิชิ ธุรกิจยางรถยนต์ ของตระกูลสารสิน (แช่เทียน) เป็นต้น²⁰

ส่วนผลของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 นั้น ภาคธุรกิจที่มีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เรียงตามลำดับจากมากที่สุดลงมาได้แก่ ธุรกิจด้านบริการและความบันเทิง ด้านก่อสร้าง ด้านอุตสาหกรรม และด้านการเกษตร²¹ นักธุรกิจเชื้อสายจีนจำนวนมากไม่น้อยที่เป็นเจ้าของหรือผู้ดำเนินงาน เช่น ธุรกิจโรงแรม ของตระกูลปิยะอุย (แช่อุย) ซึ่งเป็นเจ้าของโรงแรมดุสิตธานี ตระกูลกรรมสูตร (แช่ตั้ง) เจ้าของโรงแรม โอเรียนเต็ล ธุรกิจห้างสรรพสินค้า ของตระกูลจิราธิวัฒน์ (แช่จิ่ง) ซึ่งเป็นเจ้าของห้างเซ็นทรัล และโรงแรมในเครือเซ็นทรัล ตระกูลอัมพข (แช่อ้อ) เจ้าของห้างเดอะมอลล์ ตระกูลบุญกุล (แช่หมา) เจ้าของห้างมาบุญครอง ธุรกิจทางการเกษตร ของตระกูลเจียรนนท์ (แช่เจีย) ซึ่งเป็นเจ้าของบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ (ซีพี) ตระกูลดำเนินชาญวิทย์ (แช่เตีย) เจ้าของกลุ่มเกษตรรุ่งเรือง เป็นต้น²² จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่ากลุ่มทุนเชื้อสายจีนเริ่มขยายตัวเข้ามาครอบคลุมธุรกิจในประเทศท่องเที่ยว บริการ และอสังหาริมทรัพย์ เป็นต้น ที่เป็นผลจากการดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อันส่งผลให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนเริ่มเป็นที่ยอมรับและเป็นไปในทางที่ดีมากขึ้น จนสามารถเข้าไปมีบทบาทในทางการเมืองในเวลาต่อมา

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 114.

²⁰ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, เรื่องเดิม, หน้า 12-37.

²¹ ธนาคารทหารไทย, เรื่องเดิม, หน้า 149.

²² ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, เรื่องเดิม, หน้า 39-56.

3.1.1.3 ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 เป็นแผนที่จัดทำขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ในกรณีของปัญหาด้านความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจและการเงิน ปัญหาเงินออมขาดแคลน ปัญหาโครงสร้างการผลิตอ่อนแอ ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งปัญหาความไม่สมดุลในตลาดแรงงาน สาธารณชนสำคัญของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 มี 2 ประการ คือ

ทางเศรษฐกิจ มุ่งรักษาระดับการเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถรองรับกำลังแรงงาน และก่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เท่าเทียมกันมากขึ้น ตลอดจนเกิดเสถียรภาพของเศรษฐกิจการเงิน ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

ทางสังคม มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากร และการเสริมสร้างวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดี²³

ส่วนเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ กำหนดเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ที่อัตราไม่ต่ำกว่าร้อยละ 5 ต่อปี เพื่อรองรับแรงงานใหม่ ที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานไม่น้อยกว่า 3.9 ล้านคน และกำหนดเป้าหมายทางสังคมที่การพัฒนาคุณภาพคน เพื่อให้สามารถพัฒนาสังคมให้ก้าวหน้า มีความสงบสุข เกิดความเป็นธรรม สอดคล้องและสนับสนุนการพัฒนาประเทศส่วนรวม พร้อมทั้งการธำรงเอกลักษณ์ของชาติ วัฒนธรรม และค่านิยมอันดี ตลอดจนยกระดับมาตรฐานชีวิตของคนในชนบท และในเมืองให้ได้ตามเกณฑ์จำเป็นพื้นฐาน²⁴

ผลของการพัฒนาแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 พบว่า อัตราการขยายตัวของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ ตลอดแผนเฉลี่ยที่อัตราร้อยละ 10.91 ซึ่งสูงกว่าเป้าหมายที่วางไว้โดยภาคการผลิตสาขา การก่อสร้างมีอัตราการขยายตัวสูงสุดที่อัตราร้อยละ 6.11 และสาขาเกษตรกรรมอยู่ที่อัตราร้อยละ 4.18²⁵ ปัจจัยที่ส่งผลให้การเติบโตทางเศรษฐกิจสูงกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจมาสู่ระบบอุตสาหกรรมและการบริการเป็นตัวนำในการพัฒนา คือการส่งออกอุตสาหกรรม การลงทุน และการท่องเที่ยวเป็นตัวหลักสำคัญในการทำรายได้เข้าประเทศ²⁶ การเติบโตของเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ นับได้ว่าเป็นผลดีต่อการเติบโตของกลุ่มทุน

²³ ธนาคารทหารไทย, เรื่องเดิม, หน้า 154-155.

²⁴ กนกศักดิ์ แก้วเทพ, "การพัฒนาประเทศไทยจากแผนพัฒนาฉบับที่ 1-8: บทวิเคราะห์ทางอุทศาสตร์," ใน ปริษา เปี่ยมพงศ์สานต์; กาญจนา แก้วเทพ, วิถีใหม่แห่งการพัฒนา: วิถีวิทยาศาสตร์สังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า 101-102.

²⁵ ธนาคารทหารไทย, เรื่องเดิม, หน้า 178.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 162.

เชื้อสายจีน ดังที่ได้กล่าวแต่ต้นแล้วว่า ทุนธุรกิจส่วนใหญ่เป็นของนักธุรกิจเชื้อสายจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 6 นี้ได้เกิดการขยายตัวของธุรกิจประเภทอสังหาริมทรัพย์ ทั้งที่ดิน และโครงการหมู่บ้านจัดสรร ส่งผลให้เกิดการเติบโตของกลุ่มทุนประเภทอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งส่วนใหญ่ก็ยังเป็นกลุ่มคนเชื้อสายจีนหลายตระกูลเป็นเจ้าของ เช่น ตระกูลกาญจนพานิช (แซ่ฮึง) ตระกูล จูตระกูล (แซ่จู) ตระกูลตั้งมิตรธรรม (แซ่ตั้ง) ตระกูลวีระเมธีกุล (แซ่ถึ) ตระกูลศรีวิกรม์ ตระกูลเหลืองอมรเลิศ (แซ่หวง) ตระกูลอัสวโกกิน (แซ่แต้) เป็นต้น²⁷

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษ 2520 ต่อเนื่องมาถึงทศวรรษ 2530 ยังเป็นช่วงเวลาที่กลุ่มธุรกิจเชื้อสายจีน สามารถสะสมทุนและขยายตัวไปลงทุนในต่างประเทศ ซึ่งเป็นการทำให้ธุรกิจนั้นๆ เพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจได้อีกด้วย เช่น ตระกูลชินวัตร (แซ่คู) ที่เริ่มต้นจากการขายคอมพิวเตอร์ไปสู่การบริการโทรคมนาคม และได้ขยายไปลงทุนด้านคมนาคมในเวียดนาม ลาว กัมพูชา ฟิลิปปินส์ อินโดนีเซีย และอินเดีย หรือ ธุรกิจเรือเฟอร์รี่ โภคภัณฑ์ของตระกูลเจียรนวนท์ (แซ่เจีย) ได้ขยายธุรกิจการเกษตรไปในประเทศจีน²⁸ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการเกิดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้ง 6 ฉบับนี้ ได้เอื้อผลประโยชน์และเปิดช่องทางให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มทุนเชื้อสายจีน อันส่งผลต่อการเกิดภาพลักษณ์ของกลุ่มคนเชื้อสายจีนในแง่บวก และเป็นที่ยอมรับมากขึ้น อีกทั้งทำให้กลุ่มคนเชื้อสายจีนเกิดความภาคภูมิใจในความสามารถของชาติพันธุ์ ที่ได้ก้าวขึ้นมาเป็นกลุ่มนายทุนและมีฐานะมั่งคั่ง จนทำให้เกิดความตื่นตัวและสำนึกในความเป็นจีนจนสามารถเปิดเผยถึงเชื้อชาติได้มากกว่าก่อนทศวรรษ 2500 ที่กลุ่มคนเชื้อสายจีนเหล่านี้ได้ถูกกีดกันทางเชื้อชาติ ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เองก็มีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของชาวจีนในนวนิยายดังจะกล่าวรายละเอียดในบทที่ 4

3.1.2. การขยายตัวของกลุ่มทุนชาวจีน ระดับชาติและระดับท้องถิ่น

3.1.2.1 การขยายตัวของกลุ่มทุนและชนชั้นกลางในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์

คำว่า “ชนชั้นกลาง” ได้มีการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ในหลายด้าน โดยปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ ได้ให้นิยาม “ชนชั้นกลาง” ว่าประกอบไปด้วยคนงานคอปกขาวหรือคนงานที่ไม่ต้องใช้แรงงาน และผู้ผลิตขนาดเล็กในสังคมทุนนิยมสมัยใหม่ คนกลุ่มนี้จะอยู่ระหว่างนายทุน ผู้ใช้แรงงานและชาวนา ปรีชายังวิเคราะห์อีกว่า ชนชั้นกลางดูเหมือนจะกลายเป็นคนรับใช้ของระบบทุน

²⁷ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, เรื่องเดิม, หน้า 7-60.

²⁸ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, หน้า 266-283.

นิยมไป และขณะที่ชนชั้นกลางแสดงบทบาทในการต่อสู้ทางการเมืองในสถานการณ์ต่างๆ พวกเขาจึงกลายเป็นผู้ที่อยู่ตรงกลางระหว่างการต่อสู้ของผู้ปกครองและผู้ถูกปกครอง”

นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ยังได้ให้นิยามของคำว่า “ชนชั้นกลาง” เป็นกลุ่มคนที่ประกอบไปด้วย พวกนายทุน ผู้ประกอบอาชีพระดับสูง และคนงานคอปกขาว ซึ่งเกิดขึ้นมาจากการพัฒนาทางการเมืองในสังคมทุนนิยม นิธิได้แบ่งชนชั้นกลางใหม่ที่เกิดขึ้นมาในช่วงนี้ออกเป็น 2 กลุ่มหลักๆ คือ 1. นักธุรกิจ คือนักธุรกิจในเมืองหลวง และ นักธุรกิจต่างจังหวัด ซึ่งฐานะอันมั่งคั่งของพวกเขาถูกกำหนดด้วยระบบตลาด 2. ผู้ประกอบอาชีพชั้นสูง และคนงานคอปกขาว ผู้ซึ่งอาศัยทักษะความชำนาญเฉพาะตัวทำให้ตนเองก้าวหน้าในหน้าที่การงาน”

โดยในสมัยรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์นั้น กลุ่มนายทุนและชนชั้นกลางได้เกิดการขยายตัวจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ฉบับที่ 4 และ 5 ที่เน้นภาคอุตสาหกรรมส่งออก การบริการ และการผลิตที่เน้นคุณภาพทางการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจทั้ง 2 ฉบับนี้ได้มีการเปิดช่องทางให้กลุ่มทุน รวมทั้งนโยบายของรัฐบาลที่สนับสนุนธุรกิจภาคบริการ และเกษตรกรรมเพิ่มมากขึ้น เช่น เน้นการท่องเที่ยวไทย และการผลักดันให้สินค้าการเกษตรเป็นสินค้าส่งออก โดยรัฐบาลหาช่องทางในการจำหน่ายกับต่างประเทศ ทั้งการเจรจาในการประชุมความร่วมมือระหว่างประเทศ เป็นต้น ทำให้ในช่วงพ.ศ. 2520 เศรษฐกิจของไทยเริ่มเป็นไปในทิศทางที่ดี ประกอบกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียช่วงเวลานั้นได้เปลี่ยนแปลงการพัฒนาเศรษฐกิจมาเป็นกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ (NICs) ที่เน้นการเติบโตของภาคบริการควบคู่ไปกับภาคอุตสาหกรรม ซึ่งมีความสอดคล้องอย่างมากกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทั้ง 2 ฉบับ

ในขณะที่เดียวกันภาคบริการมีศักยภาพในการสร้างงานได้มากกว่าภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นกำลังแรงงานในกลุ่มอาชีพชนชั้นกลางที่มาจากภาคบริการจะขยายตัวอย่างรวดเร็วกว่าคนงานเมืองที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรม ประกอบกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในเอเชียที่เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมใหม่ที่ได้มีการเชื่อมโยงกับทุนภายนอก เศรษฐกิจโลก และเทคโนโลยีระดับสูง ทำให้ “ชนชั้นกลาง” ที่มีการศึกษา เช่น ผู้ประกอบวิชาชีพชั้นสูง ผู้จัดการ นักเทคนิคที่มีฝีมือ ฯลฯ เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่าในช่วงปี พ.ศ. 2518-2528 พบว่าได้มีการกระจายรายได้ที่ทำให้เกิดการขยายตัวของกลุ่มทุนอย่างมาก โดยการกระจายรายได้ที่มากขึ้น จากร้อยละ 49.26 ของรายได้ทั้งหมดในปี 2518 และเพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 4.55 ในปี 2528 คือ ร้อยละ 53.81 ซึ่งการกระจายรายได้นี้ก็สิ่งหนึ่งที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจได้สร้างขึ้น

²⁹ ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, “ทฤษฎีชนชั้นกลาง” ใน ภาสกร พงษ์ไพบูลย์, *ชนชั้นกลางและประชาธิปไตยในประเทศไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: ศูนย์เศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 17.

³⁰ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, *เรื่องเดิม*, หน้า 35-56.

การขยายตัวของกลุ่มทุนยังมีปัจจัยมาจากอุตสาหกรรมประเภทส่งออก สอดคล้องกับแผนพัฒนาฉบับที่ 4 ที่เน้นสนับสนุนอุตสาหกรรมส่งออกควบคู่กับภาคบริการอย่างชัดเจนมากขึ้น หลังจากที่เปลี่ยนยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่เน้นอุตสาหกรรมทดแทนการนำเข้าในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 2 และ 3³¹ โดยในปี พ.ศ. 2524 การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมีสัดส่วนร้อยละ 35 ของการส่งออกทั้งหมด สินค้าอุตสาหกรรมส่งออกทั้งหมดประมาณ 3 ใน 4 มาจากสาขาการผลิตสำคัญ 2 สาขา คือ สินค้าที่ผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมสิ่งทอและชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ (แผงวงจรไฟฟ้า) ซึ่งมีการร่วมทุนกับนักธุรกิจญี่ปุ่นและไต้หวันและสินค้าเกษตรแปรรูป สินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นการแปรรูปสินค้าพืชไร่ โดยมีมูลค่าเพิ่มจากสินค้าเกษตรขั้นปฐมภูมิที่ต่ำมาก เนื่องจากกระบวนการผลิตมีน้อยและไม่สลับซับซ้อน³² ธุรกิจเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นของกลุ่มนายทุนเชื้อสายจีนที่ได้มีการขยายตัวอย่างมากในช่วงสมัยรัฐบาลเปรม เช่น อุตสาหกรรมสิ่งทอ ของ ตระกูลคารกานนท์ (แช่ตั้ง) อุตสาหกรรมเครื่องใช้ไฟฟ้าตรา National ของตระกูลกาญจนจารี (แช่อึ้ง) อุตสาหกรรมชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ และคอมพิวเตอร์ ของตระกูลวิริยะประไพกิจ (แช่โง้ว) อุตสาหกรรมทางการเกษตรแปรรูป ของตระกูลเจียรนวนนท์ (แช่เจีย) และกลุ่มเกษตรรุ่งเรือง ของตระกูลคำเนินชาญวิทย์ (แช่เตีย) เป็นต้น³³

นอกจากระบบเศรษฐกิจและแผนพัฒนาฯ ของประเทศที่เอื้อต่อการขยายตัวของกลุ่มทุนและชนชั้นกลางในสมัยรัฐบาล พลเอก เปรม นี้แล้ว ยังมีอีกปัจจัยมาจากการสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่มนายทุน และชนชั้นกลางกับกลุ่มข้าราชการที่เอื้อผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจให้แก่กลุ่มตนเอง อีกทั้งนักธุรกิจเองก็มีกลยุทธ์ใหม่ที่จะช่วยลดช่องว่างและความแตกต่างของกลุ่มนักธุรกิจและข้าราชการ โดยมีการนำข้าราชการเข้ามาดำรงตำแหน่งระดับผู้บริหารในธุรกิจเอกชน เช่น นายอานันท์ ปันยารชุน จากกระทรวงการต่างประเทศไปดำรงตำแหน่งกรรมการผู้จัดการในบริษัท สหยูเนี่ยน นายอาสา สารสิน จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติไปดำรงตำแหน่งผู้บริหารบริษัทผาแดง นายทองฉัตร หงส์ลดารมภ์ จากรัฐวิสาหกิจไปดำรงตำแหน่งผู้บริหารในบริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งนักธุรกิจสมัยใหม่สามารถสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์แบบเส้นสายกับกลุ่มเทคโนโลยีและข้าราชการระดับสูง โดยผ่านผู้บริหารของคนที่เคยทำงานในระบบราชการมาก่อน ความสัมพันธ์นี้มีทั้งระดับส่วนตัวและกับองค์กรต่างๆ ทำให้สามารถดำเนินกิจการของบริษัทในสิ่งที่ต้องโยงโยงกับทางราชการได้สะดวกง่ายดายขึ้น ความสัมพันธ์อันนี้ส่งผลให้นักธุรกิจสามารถที่จะหันเหนโยบายของรัฐบาลเพื่อผลประโยชน์ของนักธุรกิจได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านกระบวนการทางการเมือง ในระบบคณะรัฐมนตรี รัฐสภา และ

³¹ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, เรื่องเดิม, หน้า 252.

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 260.

³³ ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบูลย์, เรื่องเดิม, หน้า 12-56.

ระบบการเมืองโดยการเลือกตั้ง ทำให้กลุ่มนายทุนเชื้อสายจีนมีช่องทางกอบโกยผลประโยชน์จากนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาล และสามารถสะสมทุนจนมีฐานะร่ำรวย อีกทั้งความสัมพันธ์เหล่านี้ยังส่งผลให้กลุ่มทุนและชนชั้นกลางสามารถเข้ามาบีบบทบาททางการเมืองด้วย เช่น กำหนดนโยบายส่งเสริมการส่งออก กำหนดภาษีการนำเข้าสินค้าที่เป็นวัตถุดิบ และหาตลาดเพื่อรองรับสินค้าส่งออกของไทย เป็นต้น³⁴

สภาวะเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนขยายตัวมากขึ้นเอง ทำให้ในช่วง พ.ศ. 2523 เมื่อมีการเลือกตั้งกลุ่มทุนเหล่านี้สามารถเข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) ได้ตั้ง 40.8% ของทั้งหมด ซึ่งในกลุ่มนี้มีกลุ่มนายทุนเชื้อสายจีนรวมอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง เช่น นายบุญชู โรจนเสถียร สังกัดพรรคกิจสังคม และพลตรีประมา อดิเรกสาร สังกัดพรรคชาติไทย พรรคทั้งสองได้เข้าร่วมเป็นรัฐบาลผสมโดยมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี ซึ่งการที่พลเอกเปรม ได้ดึงกลุ่มนายทุนนักธุรกิจเข้ามาในรัฐสภานั้น เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และผู้สืบทอด จนมาถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ถึง พ.ศ. 2529 ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้เกิดคนกลุ่มใหม่ คือชนชั้นกลางและนายทุน ทั้งที่ร่วมลงทุนกับต่างชาติ และเจ้าของที่เป็นคนไทย ประกอบกับความรู้ความสามารถของกลุ่มนายทุนนักธุรกิจเชื้อสายจีนเหล่านี้ ที่จะสามารถพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้ จึงส่งผลให้กลุ่มนายทุนและกลุ่มคนจีนเข้ามาสู่การเมืองมากขึ้น

จากที่กล่าวมานี้ทำให้ รัฐบาลสมัยพลเอกเปรม ได้เกิดกลุ่มนายทุนและชนชั้นกลางเข้าไปมีบทบาทในทางการเมืองอย่างมาก ในช่วงรัฐบาลเปรมนี้ได้อนุญาตให้ ส.ส. ที่มาจากนักธุรกิจไทยเข้ามาบีบบทบาทบางส่วนในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ โดยผ่านระบบพรรคการเมือง ซึ่งคณะรัฐมนตรีที่มาจาก 5 พรรคการเมืองในรัฐบาลพลเอกเปรมนั้น ก็ไม่ได้ปฏิเสธนักการเมืองที่มาจากกลุ่มนายทุนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในกระทรวงต่างๆ เช่น กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงคมนาคม หรือแม้แต่กระทรวงการต่างประเทศ โดยกลุ่มนายทุนไทยที่เล่นการเมืองทั้งเก่าและใหม่ในพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชาธิปไตย และพรรคสยามประชาธิปไตย ต่างผลัดเปลี่ยนกันดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ รัฐมนตรีช่วยว่าการ ในกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงการคลัง กระทรวงอุตสาหกรรม ที่มีส่วนในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจตลอด 8 ปี 5 เดือน เช่น นายสมหมาย ฮุนตระกูล ที่ได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังอยู่ 5 ปี คือระหว่าง พ.ศ. 2524 ถึง พ.ศ. 2529 ดร.เสนาะ อุณากรู ที่ดำรงตำแหน่งเลขาธิการสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอยู่ถึง 8 ปี คือ ระหว่าง พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2531³⁵ จะเห็นได้ว่าทั้ง นายสมหมาย

³⁴ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, เรื่องเดิม, หน้า 291-292.

³⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

สุนทรະกุล และ ดร. เสนาะ อุนากุล ที่ดำรงตำแหน่งสำคัญทางเศรษฐกิจนี้ ต่างก็มาจากกลุ่มนายทุน
เชื้อสายจีน และจากสภาพการเมืองที่เปิดโอกาสให้กลุ่มนายทุนและชนชั้นกลางบางส่วนได้เข้าไปมี
บทบาทในสภาฯ ทำให้กลุ่มนายทุนและนักธุรกิจเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเพิ่มมากขึ้น จนทำให้
อัตราส่วนของนักธุรกิจและชนชั้นกลางที่ได้รับเลือกเข้ามาดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
สูงขึ้น จะเห็นแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นตั้งแต่ปี 2518 ดังตารางหน้า 67

พื้นฐานอาชีพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ร้อยละ)³⁶

ปีเลือกตั้ง	จำนวนส.ส.	ธุรกิจ	อิสระ	รับราชการ	รับจ้าง	เกษตรกร	อื่นๆ
2476	78	19.2	33.3	34.6	-	10.3	2.6
2480	91	19.8	19.7	53.9	-	5.5	1.1
2481	91	21.9	27.7	39.6	-	7.7	1.1
2489(1)	96	20.8	20.8	45.8	-	7.3	5.2
2489(2)	92	10.9	18.3	62.2	-	4.8	3.6
2491	99	22.2	31.3	34.4	-	6.1	6.1
2492	21	33.3	28.6	23.9	-	4.8	9.5
2495	123	20.3	39.0	31.8	-	3.3	5.7
2500(1)	160	26.3	28.6	31.9	-	6.9	6.3
2500(2)	160	21.5	30.0	29.4	-	8.1	5.0
2512	219	45.7	19.1	22.0	-	5.5	7.8
2518	269	34.6	23.4	19.7	-	8.6	13.7
2519	279	29.0	17.5	30.8	-	5.7	16.8
2522	301	40.8	16.3	25.9	7.3	6.0	3.7
2526	324	49.7	15.1	20.7	4.3	4.0	6.2

- ที่มา : (1) ข้อมูล พ.ศ. 2476-2519 คัดจาก ประวัติสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2519 และ สถิติเปรียบเทียบ รวบรวมโดย งานทะเบียนและประวัติและสถิติ กองกลางสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา
- (2) ข้อมูล พ.ศ. 2522 ประมวลจาก รัฐสภาสาร (ฉบับพิเศษ) ปีที่ 29 ฉบับที่ 9 (กันยายน 2524)
- (3) ข้อมูล พ.ศ. 2526 ประมวลจาก รัฐสภาสาร (ฉบับพิเศษ) ปีที่ 33 ฉบับที่ 6 (มิถุนายน 2528)

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

การเข้าสู่การเมืองของชนชั้นนายทุนไทยผ่านระบบรัฐสภาเพิ่มมากขึ้น เป็นปรากฏการณ์ที่สอดคล้องกันในพรรคการเมืองใหญ่ๆ คือ พรรคชาติไทย กิจสังคม และประชาธิปไตย กรรมการบริหารพรรค 51 คน เป็นนักธุรกิจ 27 คน” ซึ่งในจำนวนนี้ก็มีกลุ่มคนเชื้อสายจีนรวมอยู่ด้วย เช่น การสมัครลงรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของนายพงษ์ สารสิน ในปี 2529 นายสุรัตน์ โอสถาอนุเคราะห์ นายประจวบ ไชยสาร นายกร ทัพพะรังสี นายพรเทพ เดชะไพบูลย์ พร้อมกันนั้น ส.ส.เก่าที่ต้องการสร้างทายาททางการเมืองก็แสดงตัวโดยเปิดเผย เช่น ตระกูล วงศ์วรรณ ตระกูลเทียนทอง ตระกูลหาญสวัสดิ์ ตระกูลลิมปพันธ์ ตระกูลรัตนกุล ตระกูลฉายแสง ตระกูลสกาวัส ตระกูลเหล่านี้จะมีพ่อ-ลูก พี่น้อง พี่เขย หลาน สะใภ้ ลงสมัครรับเลือกตั้งพร้อมๆ กัน โดยทั้งสองกรณีเชื่อว่ามาจากการเมืองแบบเปิดของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นั่นเอง”

จากทั้งหมดที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่ากลุ่มทุนที่ขยายตัวและเกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2520 ส่วนหนึ่งนั้นเป็นกลุ่มทุนเชื้อสายจีน ซึ่งการที่กลุ่มทุนเชื้อสายจีนได้เข้าไปมีบทบาทในทางการเมืองอย่างมากนี้ ก็เป็นผลมาจากสถานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่ง และการปรับเปลี่ยนท่าทีของรัฐบาลกับกลุ่มนายทุน นักธุรกิจเชื้อสายจีนในทางที่ดีขึ้น จากในอดีตที่มองว่าชาวไทยเชื้อสายจีนนี้เป็นพวกคอมมิวนิสต์ ทำให้ภาพลักษณ์คอมมิวนิสต์ที่รัฐบาลพยายามให้แก่ชาวจีน เป็นสิ่งที่ทำให้ชาวจีนเหล่านี้ถูกกีดกันและไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน จึงทำให้ไม่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองได้ อย่างไรก็ตาม นักธุรกิจกลุ่มใหม่นี้เป็นกลุ่มลูกหลานคนเชื้อสายจีน ซึ่งมีสิทธิเต็มในฐานะเป็นคนไทย ด้วยเหตุนี้การ โจมตีเรื่องเชื้อสายจึงฟังไม่ขึ้น นอกจากนี้การ โจมตีเชื้อสายของบุคคลเหล่านี้เหมือนสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามในสมัยก่อนสงครามโลก หรือนโยบายกัมพูตราของมาเลเซีย นั้น ก็ไม่เป็นผลดีต่อสังคมไทย ในทางตรงกันข้ามจะทำให้เกิดปัญหายุ่งยากยิ่งขึ้น เพราะรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ยังต้องพึ่งพาผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจกับกลุ่มทุนเชื้อสายจีน อีกทั้งกลุ่มนายทุนนักธุรกิจที่เข้ามามีบทบาททางการเมืองนี้มิได้เป็นคนจีนที่อพยพมาจากเมืองจีนเพื่อหาเงินอีกแล้ว แต่พวกนี้เป็นลูกจีนรุ่นสองหรือรุ่นสามที่มีการศึกษาดี เช่น ส่วนใหญ่จบจากประเทศอังกฤษ อเมริกา หรือ ออสเตรเลีย บุคคลเหล่านี้เป็นกลุ่มที่หัน โลกทัศน์สมัย คืบตัวทางการเมือง และมีสิทธิในฐานะเป็นคนไทย ที่สามารถเข้ามามีบทบาททางการเมือง” และเป็นกลุ่มบุคคลที่จะพัฒนาประเทศต่อไป

นอกจากนี้ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการขยายตัวของกลุ่มทุนและชนชั้นกลางเชื้อสายจีน คือ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 และ ฉบับที่ 5 ที่เน้นส่งเสริมภาคเกษตรกรรม การบริการ และอุตสาหกรรมส่งออกที่มีการเติบโตสูงขึ้น ประกอบกับมีแหล่งเงินทุนใหม่ๆ ให้

¹⁷ วิสุทธ์ ธรรมวิริยะวงศ์, “ผู้นำทางธุรกิจและการเมืองไทย”, ใน *การเมืองไทยยุคใหม่* (กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา, 2527), หน้า 135.

¹⁸ อุกฤษณ์ ปัทมานันท์, “บทบาทชนชั้นนายทุนไทยจากปี 2519 ถึงปี 2534” ใน *ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคีต พิริยะรังสรรค์* (บก.), *เรื่องเดิม*, หน้า 71.

¹⁹ ลิขิต ชีรเวคิน, *เรื่องเดิม*, หน้า 218-219.

ระคมได้ และสามารถหาซื้อเทคโนโลยีได้ง่ายขึ้นมากกว่าที่ผ่านมาในอดีต โดยนักธุรกิจจะร่วมทุนกับชาวต่างชาติในเรื่องเทคโนโลยี ซึ่งกลุ่มนายทุนจีนที่สามารถขยายตัวและมีบทบาทในทางเศรษฐกิจของไทยในเวลาต่อมา เช่น ตระกูลชินวัตร กลุ่มนายทุนจีนชาวเชียงใหม่ ที่มีฐานมาจากการค้าขายผ้าไหม แล้วพัฒนามาทำธุรกิจค้าที่ดิน การเงิน และการสื่อสาร โทรคมนาคม ที่ธุรกิจส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับการส่งออก มีการลงทุนติดต่อกับต่างประเทศในโลกอย่างกว้างขวาง มีความเชี่ยวชาญในการหาประโยชน์จากตลาดการเงินของทั้งภายในประเทศและตลาดการเงินของโลก^{๓๙} ซึ่งในเวลาต่อมาตระกูลชินวัตรก็ใช้ฐานะทางเศรษฐกิจเข้าไปมีบทบาททางการเมือง เห็นเด่นชัดมากในปลายทศวรรษ 2530-ทศวรรษ 2540

อีกทั้งยังมีกลุ่มทุนจีนที่ขยายตัวจากการส่งเสริมภาคเกษตร อันเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและนโยบายการสนับสนุนของรัฐที่ทำให้กลุ่มทุนเหล่านี้สามารถสะสมทุนอย่างมากในช่วงทศวรรษ 2500 เช่น กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ ของตระกูลเจียรวนนท์ ที่ทำธุรกิจการผลิตอาหารสัตว์ และ ธุรกิจปศุสัตว์ไปยังประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พอมาถึงช่วงทศวรรษ 2520 นี้กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์ ได้เข้าไปลงทุนด้านธุรกิจในประเทศจีน รวมทั้ง การประกอบรถยนต์ รถจักรยานยนต์ โรงกลั่นน้ำมัน และการขายปลีกปิโตรเคมีคัล เบียร์ อสังหาริมทรัพย์ นิคมอุตสาหกรรม โรงผลิตไฟฟ้า และธุรกิจค้าปลีก กลุ่มเครือเจริญโภคภัณฑ์มีธุรกิจมากกว่า 100 แห่งในจีน และได้ขยายการลงทุนทางด้านปิโตรเคมีคัลในกลุ่มประเทศอินโดจีนด้วย^{๔๐}

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นว่า การขยายตัวของกลุ่มทุนและชนชั้นกลางนั้นเป็นผลมาจากนโยบายของรัฐที่สนับสนุนให้เกิดการลงทุนทั้งภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และภาคบริการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนพัฒนาเศรษฐกิจที่ได้มีการปรับยุทธศาสตร์ทางเศรษฐกิจที่เน้นการส่งออก รวมทั้งสถานะของเศรษฐกิจโลกที่ส่งผลให้กลุ่มนักลงทุนต่างชาติสนใจที่จะมาลงทุนในกลุ่มประเทศเอเชียมากขึ้น รวมทั้งตลาดภายในเองที่มีการขยายตัวตอบสนองสถานะเศรษฐกิจที่เฟื่องฟูอย่างรวดเร็ว ซึ่งกลุ่มทุนที่ขยายตัวและเกิดขึ้น มีทั้งกลุ่มทุนขนาดใหญ่ที่มีมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 แล้วพัฒนาสะสมทุนขึ้นมาอย่างมากในช่วงทศวรรษนี้ กับกลุ่มทุนขนาดเล็กที่สามารถหาช่องทางจากแผนพัฒนาฯ และนโยบายส่งเสริมการลงทุนของรัฐมาปรับใช้ จนสามารถก้าวขึ้นมาเป็นกลุ่มทุนด้วย โดยเฉพาะกลุ่มทุนและกลุ่มชนชั้นกลางเชื้อสายจีนที่ได้มีการขยายตัวขึ้นมาอย่างรวดเร็ว จนสามารถครอบคลุมนเศรษฐกิจส่วนใหญ่ของประเทศ แม้ว่าช่วงหนึ่งทุนเชื้อสายจีนเหล่านี้จะถูกจำกัดบทบาททางเศรษฐกิจก็ตาม การที่มีฐานะที่มั่นคง ร่ำรวยนี้เองที่ทำให้กลุ่มทุนเชื้อสายจีนเข้ามามีบทบาทเป็นกลุ่มนายทุนการเมือง จนสามารถเข้าไปมีพื้นที่ทางการเมืองได้ อันส่งผลต่อการ

^{๓๙} ธนวัฒน์ ทรัพย์ไพบุลย์, เรื่องเดิม, หน้า 43.

^{๔๐} หนังสือพิมพ์ The Nation, 29 July 1994, p. 5.

เมืองไทยในช่วงต่อมาที่กลุ่มนายทุนนักธุรกิจเหล่านี้สามารถก้าวขึ้นมาเป็นผู้นำรัฐบาลได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งทำให้ภาพลักษณ์ของชาวจีนที่ถูกกีดกันและกดขี่ได้ถูกเปิดกว้างและยอมรับมากขึ้น

3.1.2.2 การขยายตัวของทุนเชื้อสายจีน

การเติบโตของชนชั้นนักธุรกิจอย่างต่อเนื่อง และการผสมกลมกลืนนักธุรกิจเชื้อสายจีนเข้าสู่วัฒนธรรมและการเมืองไทยอย่างชัดเจน ได้ปรากฏขึ้นในช่วงทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา จนถึงสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ภาคธุรกิจเอกชนได้กลายเป็นพลังหลักในเศรษฐกิจไทย ในระหว่าง พ.ศ. 2513-2522 การบริโภคในภาคเอกชนมีมากกว่าการใช้จ่ายภาครัฐถึงเกือบ 6 เท่า ขณะที่การลงทุนภาคเอกชนมากกว่าการลงทุนภาครัฐเกือบสามเท่าในจำนวนกิจการขนาดใหญ่ 100 กิจการมีเพียง 19 กิจการเท่านั้นที่เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาล และรัฐก็เป็นเจ้าของสินทรัพย์เพียงร้อยละ 36 เท่านั้น⁴²

ยิ่งกว่านั้นบริษัทต่างชาติได้เข้ามาควบคุมธุรกิจภายในประเทศในจำนวน 100 บริษัทขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศในช่วงปลายทศวรรษ 2510 มี 81 บริษัท เป็นบริษัทเอกชน และ 52 บริษัท เป็นบริษัทไทย บริษัทไทยเหล่านี้มีทรัพย์สินรวมกันเป็นห้าเท่าของบริษัทต่างประเทศ หรือบริษัทข้ามชาติ 29 บริษัท⁴³ จากการศึกษาของ ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ ชี้ว่า ในกิจการธนาคาร ธนาคารไทยเป็นเจ้าของสินทรัพย์ร้อยละ 97 ของธนาคารพาณิชย์ 20 แห่งในประเทศ ในช่วงปลายทศวรรษ 2510 กิจการอุตสาหกรรมสำคัญๆ ก็เป็นกรรมสิทธิ์ของนักธุรกิจไทยจำนวนไม่น้อยแม้จะไม่มากที่สุด เช่น ในอุตสาหกรรมรถยนต์และสิ่งทอ อุตสาหกรรมที่เป็นกรรมสิทธิ์ของคนไทยมีอยู่ถึงร้อยละ 44.5 และ 45.3 ตามลำดับ⁴⁴

พัฒนาการที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การที่ธุรกิจภายในประเทศถูกรอบงำโดยบริษัทขนาดใหญ่ การศึกษาของเกริกเกียรติ พิพัฒนเสรีธรรม พบว่า ในช่วงปลายทศวรรษ 2510 บริษัทขนาดใหญ่เหล่านี้มาจากกลุ่มครอบครัวที่มีเชื้อสายจีน 65 ครอบครัว และแต่ละกลุ่มมีสินทรัพย์มูลค่าระหว่าง 32.7 ล้านดอลลาร์ถึง 6.1 พันล้านเหรียญดอลลาร์⁴⁵ การเติบโตของชนชั้นนักธุรกิจเชื้อสายจีนในไทย และการดำเนินการทางธุรกิจขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้น มีผลต่อการปรับปรุงสมรรถภาพทางการเงินและโครงสร้างการทำงานของสมาคมธุรกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตกรุงเทพมหานคร นอกจากนั้นนักธุรกิจเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ได้ใช้นามสกุลไทย ได้สัญชาติไทยและ

⁴² ลีซิด ซีรเวคิน, *เรื่องเดิม*, หน้า 100.

⁴³ Akira Suehiro, *Capital Accumulation and Industrial Development in Thailand* (Bangkok: CUSRI, 1985), p. 7-10.

⁴⁴ ไกรศักดิ์ ชุณหะวัณ, "การเติบโตของเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของไทย" *ดอกรับ* 14(กรกฎาคม 2529), หน้า 137.

⁴⁵ เกริกเกียรติ พิพัฒนเสรีธรรม, *วิเคราะห์ลักษณะการเป็นเจ้าของธุรกิจขนาดใหญ่ในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 328.

ได้รับการศึกษาในระบบโรงเรียนไทย ตัวอย่างเช่น ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 ร้อยละ 63 ของสมาชิกสมาคมการค้าต่างๆ และร้อยละ 87 ของนายกสมาคมเหล่านั้นถือสัญชาติไทย⁴⁶

การสำรวจในปลายทศวรรษ 2510 ของ สุทธิ ประศาสน์เศรษฐ พบว่า ประมาณ 3 ใน 4 ของผู้นำธุรกิจ (ผู้จัดการใหญ่และประธานของบริษัทชั้นนำ 890 บริษัท) จบการศึกษาระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย⁴⁷ เนื่องจากโรงเรียนจีน (ซึ่งทำการสอนเป็นภาษาจีนควบคู่ไปกับภาษาไทย) ได้รับความอนุญาติให้สอนถึงระดับประถมศึกษาเท่านั้น การศึกษาของสุทธิได้เสนอว่า คนเชื้อสายจีน ซึ่งประกอบเข้าเป็นแกนสำคัญของชนชั้นนำทางธุรกิจเปิดรับต่อวัฒนธรรมไทยโดยผ่านระบบการศึกษา ยิ่งกว่านั้นลูกหลานเชื้อสายจีนจำนวนมากได้เข้ารับตำแหน่งสูงๆ ในวงการเมืองและระบบราชการ นักการเมืองชั้นนำ เช่น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายพิชัย รัตตกุล รองนายกรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ และนายกรัฐมนตรีชาติชาย ชุณหะวัณ ก็ยอมรับอย่างเปิดเผยว่ามีบรรพบุรุษเป็นจีน แม้กระทั่ง ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สัญลักษณ์สำคัญของชนชั้นสูงของคนไทย และอดีตนายกรัฐมนตรีที่เดินทางไปเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นมาอีกครั้งใน พ.ศ. 2518 ก็อ้างว่ามีบรรพบุรุษเป็นชาวจีนและประกอบพิธีกรรมแบบจีนบางอย่างด้วย⁴⁸

ลิขิต ชีรวะกิน ทำการสำรวจในตอนต้นทศวรรษ 2510 พบว่า หนึ่งในสามของข้าราชการระดับสูง (ข้าราชการชั้นพิเศษ) เป็นลูกหลานของนักธุรกิจ ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีนในจำนวนข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่มีเชื้อสายจีนอย่างชัดเจน ได้แก่ นายวิจารณ์ นิเวตวงศ์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ในช่วงทศวรรษ 2510 พลตำรวจเอก เกา สารสิน อธิบดีกรมตำรวจ และ ศาสตราจารย์ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในทางตรงกันข้าม ลูกหลานของข้าราชการจำนวนมากได้เข้าสู่แวดวงธุรกิจในระดับบริหารซึ่งชาวจีนเป็นเจ้าของกิจการอยู่ โดยในช่วงกลางทศวรรษ 2520 ประมาณหนึ่งในห้าของผู้บริหารเป็นลูกหลานของข้าราชการ⁴⁹

เหตุผลประการหนึ่งที่รัฐบาลตั้งแต่สมัยพลเอก เกรียงศักดิ์ให้ความสนใจต่อปัญหาของภาคธุรกิจเอกชนมากขึ้น และยอมรับในภาคธุรกิจที่เข้ามามีส่วนร่วมในการหารือด้านนโยบายมากขึ้นคือข้อเท็จจริงที่ว่า ภาคเอกชนได้กลายเป็นส่วนที่มีบทบาทสูงสุดในเศรษฐกิจของประเทศ ยิ่งกว่านั้น ความคิดที่ว่ากลุ่มทุนเชื้อสายจีนเป็นศัตรูหรือคนอื่นเริ่มปรับเปลี่ยนในทางที่ดีมากขึ้นจน

⁴⁶ Montri Chenvidyakarn, "Political Control and Economic Influence: A Study of Trade Associations in Thailand." Ph.D. Dissertation, University of Chicago, (1979), p 250.

⁴⁷ Suthy Prasartset, *Thai Business Leaders: Men and Careers in a Developing Economic* (Bangkok : Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, 1982X), p. 58.

⁴⁸ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *มองเศรษฐกิจการเมืองไทยผ่านการเคลื่อนไหวของสมาคมธุรกิจ*, เรียบเรียงเป็นไทยโดย สายทิพย์ สุคติพันธ์ (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2539), หน้า 101.

⁴⁹ Likhit Dhiravegin, *The Bureaucratic Elites of Thailand: A Study of Their Attributes, Educational Backgrounds and Career Advancement Pattern* (Bangkok: Thai Khadi Research Institute, Thammasat University, 1978), p 61.

ถูกยอมรับอย่างมากในสมัยรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อกลุ่มคนเชื้อสายจีนได้ผสมผสาน เข้าสู่กระแสวัฒนธรรมไทย และก็เป็นความจริงที่ว่า ผู้บริหารในวงการธุรกิจจำนวนมากมาจากครอบครัวข้าราชการและสิ่งที่มีความสำคัญมากเช่นกันคือ การปรับเปลี่ยนท่าทีของรัฐบาลในการยอมรับกลุ่มคนเชื้อสายจีนมากขึ้น โดยมองว่าภาคธุรกิจที่มีคนเชื้อสายจีนเป็นเจ้าของไม่ได้หมายถึง กลุ่มคนเชื้อสายจีนเหล่านี้จะเข้ามาครอบงำระบบเศรษฐกิจของประเทศทั้งหมด ปัจจุบันเหล่านี้ช่วยชี้ให้เห็นว่าสังคมไทยได้ยอมรับกลุ่มนายทุนนักธุรกิจที่มีเชื้อสายจีนมากขึ้น อย่างน้อยที่สุด ในแวดวงการเมืองที่กลุ่มคนเหล่านี้ได้เข้าไปมีบทบาทจำนวนมาก ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

3.1.3 โครงสร้างทางการเมืองที่สนับสนุนภาคธุรกิจการส่งออกตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

3.1.3 การเข้าสู่ธุรกิจการเงินและการธนาคาร บริษัทเอกชนของกลุ่มเทคโนโลยี หรือ กลุ่ม ขุนนางนักวิชาการในช่วงทศวรรษ 2520

ภายหลังเหตุการณ์ทางการเมืองเดือนตุลาคม พ.ศ. 2516 และ พ.ศ. 2519 แล้ว ได้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของบุคลากร ในองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งเป็นช่วงของการเร่งรัดพัฒนาเศรษฐกิจ ชนชั้นกลางระดับสูง ซึ่งส่วนมากเป็นนักธุรกิจชาวจีนที่ควบคุมเศรษฐกิจของประเทศได้แปรสภาพเป็นผู้มั่งคั่งในสังคมไทยและข้าราชการไทยที่ร่วมมือกับนักธุรกิจชาวจีนเปลี่ยนฐานะทางสังคมเลื่อนชั้นตัวเองไปเป็นชนชั้นสูง ส่วนชนชั้นกลางก็เริ่มเปิดกว้างขึ้นสำหรับคนไทยที่ยกระดับฐานะของตนเองขึ้นมาจากสถานภาพทางการศึกษา การเข้ารับราชการ และสำหรับพ่อค้าชาวจีนที่มีทุนน้อย และค้าขายทั่วไป ก็เริ่มสะสมความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของตนจากการประกอบธุรกิจจนยกฐานะเป็นคนชั้นกลางในสังคมไทย

เมื่อสภาพเศรษฐกิจของสังคมไทยเปลี่ยนไป ทำให้เกิดการพัฒนาจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมแบบเน้นภาคเกษตรกรรมเป็นพื้นฐานเป็นระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่เน้นภาคอุตสาหกรรมมากขึ้น ผู้ประกอบการทางด้านธุรกิจหรือนักธุรกิจมีความสำคัญมากขึ้น จากความสำคัญดังกล่าวทำให้สถานภาพทางสังคมของพวกพ่อค้านักธุรกิจดีขึ้น ในขณะเดียวกับที่สถานภาพของข้าราชการเริ่มลดบทบาทลง เนื่องจากฐานะทางเศรษฐกิจ หรือตำแหน่งทางข้าราชการได้ตกต่ำลง ทำให้ไม่สามารถดำรงสภาพความเป็นอยู่ได้ในระดับเดิม เมื่อพิจารณาถึงรายได้เปรียบเทียบระหว่างผู้บริหารระดับสูงในธุรกิจขนาดใหญ่กับผู้บริหารระดับสูงในระดับปลัดกระทรวงหรือนายกรัฐมนตรีแล้ว

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นางสาว เพ็ญภา หมอนสะอาด เกิดวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2524 สถานที่เกิดจังหวัด ลำพูน สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2546 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2547

ปรากฏว่าผู้บริหารในระดับสูงของธุรกิจขนาดใหญ่มีรายได้มากกว่าข้าราชการประมาณ 10 เท่าตัว⁵⁰ ดังนั้น ข้าราชการจึงมักจะลาออกจากตำแหน่งหน้าที่ในทางราชการ เพื่อมาทำงานกับภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน ที่ให้รายได้และผลตอบแทนสูงกว่า หรือมีการซื้อตัวบุคลากรที่มีความสามารถจากภาครัฐบาล เพื่อเข้ามาเป็นผู้บริหารในภาคธุรกิจเอกชน เช่น กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์⁵¹ โดยทางบริษัทได้จ่ายเงินคืนต่อทางราชการตามที่นักวิชาการนั้นๆมีพันธะผูกพันอยู่ ซึ่งกลุ่มที่เปลี่ยนบทบาทของตนเองจากบุคลากรในทางราชการมาเป็นบุคลากรในภาคเอกชนนั้น เรียกว่า กลุ่มเทคโนแครต

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ ได้อธิบายถึง กลุ่มเทคโนแครต หรือ ขุนนางนักวิชาการ ไว้ว่า กลุ่มขุนนางนักวิชาการ ได้แก่ ข้าราชการบริหารระดับหัวหน้า ซึ่งทำหน้าที่ดูแลการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ ติดตามการเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ วิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น คาดการณ์สถานะเศรษฐกิจในอนาคต และนำเสนอการปรับเปลี่ยนนโยบายทางเศรษฐกิจเดิม หรือผลักดันนโยบายเศรษฐกิจใหม่ โดยกลุ่มขุนนางนักวิชาการที่มีอิทธิพล และสำคัญต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประเทศมากที่สุด ได้แก่กลุ่มขุนนางนักวิชาการในกระทรวงการคลัง ธนาคารแห่งประเทศไทย และสภาพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ซึ่งขุนนางนักวิชาการในสังกัดหน่วยงานทั้ง 3 นี้ สามารถยึดกุมการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจระดับมหภาค และมีบทบาทในการกำหนดเศรษฐกิจของประเทศ โดยกลุ่มบุคคลที่จะเข้ามาทำงานในองค์กรเหล่านี้ได้นั้นต้องมีพื้นฐานทางครอบครัวและชนชั้น ภูมิหลังทางการศึกษาที่ดี⁵²

นอกจากนี้รังสรรค์ ณะพรพันธุ์ ยังได้วิเคราะห์กลุ่มขุนนางนักวิชาการ หรือ เทคโนแครต โดยพิจารณาจากภูมิหลังทางการศึกษา และได้แบ่งกลุ่มขุนนางนักวิชาการที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2530 และได้จำแนกขุนนางนักวิชาการเป็น 3 รุ่น ได้แก่ 1. รุ่นแรกยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เช่น ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ นายสมหมาย สุนทรະกุล นายบุญชนะ อัดถาวร ฯลฯ 2. รุ่นที่สอง เช่น นายอานวย วีรวรรณ นายเสนาะ อุณาคุล นายบุญกุล ประจวบเหมาะ ฯลฯ 3. รุ่นที่สาม เช่น ม.ร.ว.จตุมงคล โสณกุล นายสุภชัย พานิชภักดิ์ นายโฆษิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ ฯลฯ พร้อมชี้ให้เห็นว่ากลุ่มเทคโนแครต มีการหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับกลุ่มตนเอง เช่น การกำหนดนโยบายทางด้านเศรษฐกิจอุตสาหกรรม การคลังที่ปล่อยเครดิตทางการเงินแก่กลุ่มนายทุน นักธุรกิจเชื้อสายจีน เป็นต้น⁵³

⁵⁰ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, การเปลี่ยนแปลงของธุรกิจไทยในรอบ 25 ปี (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 31.

⁵¹ ฐานเศรษฐกิจ, วันที่ 10-14 มกราคม 2526, หน้า 16.

⁵² รังสรรค์ ณะพรพันธุ์, กระบวนการกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจในประเทศไทย: บทวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เศรษฐกิจการเมือง พ.ศ. 2475-2530 (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2532), หน้า 70-71.

⁵³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

ด้วยเหตุที่เทคโนโลยีหรือขุนนางนักวิชาการ มีการแสวงหาผลประโยชน์แก่ตนเองมากขึ้นเอง จึงพบว่าในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4-6 มีกลุ่มเทคโนโลยีจำนวนไม่น้อยในภาคธุรกิจ การเงินการธนาคาร หรือบริษัทเอกชน เช่น กรณีนายอำนาจ วีรพรหม ที่ย้ายมาเป็นประธาน กรรมการบริษัทสหยูเนียน (พ.ศ. 2520) ประธานกรรมการบริหารธนาคารกรุงเทพ จำกัด (พ.ศ. 2526-2535)⁵⁴ หรือ นายศุภชัย พานิชภักดิ์ ที่เป็นกรรมการผู้จัดการธนาคารทหารไทยในช่วงปี พ.ศ. 2531-2535⁵⁵

อาจกล่าวได้ว่า เทคโนโลยีหรือขุนนางนักวิชาการไม่ว่าจะเข้าสู่ธุรกิจการเงินการธนาคาร หรือ บริษัทเอกชน หรือไม่ก็ตามมีความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์ของคนเชื้อสายจีน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ดังเช่นกรณีของ อาจารย์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ เทคโนโลยีแรก ที่ใช้ชื่อแบบลูกจีนที่พ่อตั้งให้ว่า “ป๋วย” แทนที่จะเปลี่ยนชื่อเป็นไทย ซึ่งกลายเป็นสิ่งที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ลูกจีนที่เกิดและเติบโตในยุครัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ดังสะท้อนให้เห็นในงานเขียนของ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล ที่ว่า

“อาจารย์ ป๋วย เป็นความภูมิใจของเด็กลูกจีนอย่างเราอีกอย่างหนึ่ง เพราะอาจารย์กล้ายืนยันใช้ชื่อแบบ “เจ๊ก” ที่เคยตั้งให้สมัยที่โตขึ้นมาในยุค สฤษดิ์-ถนอม ความเป็น “ลูกเจ๊ก” เป็นปมค้อยอย่างหนึ่ง”⁵⁶

ส่วนเทคโนโลยีหรือ ขุนนางนักวิชาการที่เข้าสู่ธุรกิจการเงิน การธนาคาร หรือ บริษัทเอกชน จะมีความเกี่ยวข้องกับอ้อม กับภาพลักษณ์ของคนเชื้อสายจีนในไทย ในแง่ที่ว่านโยบายทางเศรษฐกิจที่สนับสนุนการเติบโตของธุรกิจส่งออกนั้นเป็นสิ่งที่พวกเทคโนโลยี ผลักดัน หรือกระตุ้นให้เกิดขึ้นในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 4⁵⁷ ซึ่งนโยบาย หรือ ยุทธศาสตร์ดังกล่าว ได้ส่งผลให้ธุรกิจของนักธุรกิจเชื้อสายจีนเติบโตขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเริ่มยอมรับความสามารถของคนไทยเชื้อสายจีนเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังทำให้เกิดความภาคภูมิใจของคนไทยเชื้อสายจีน ซึ่งมีความสัมพันธ์อย่างมากต่อการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของคนเชื้อสายจีน หรือ “ชาวจีนในไทย” อีกทอดหนึ่ง

จากการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของบุคลากรนี้เองเป็นเหตุให้ภาคธุรกิจเอกชนของไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เกิดการขยายตัวของกลุ่มธุรกิจการค้า การเงินและการ

⁵⁴ [http://www.gotomanager.com/resources/? menu=resources\) people & m=profile & n=1 & ph=1 & id=22225.](http://www.gotomanager.com/resources/?menu=resources%20people%20m=profile%20n=1%20ph=1%20id=22225)

⁵⁵ [http://th.wikipedia.org/wiki.](http://th.wikipedia.org/wiki)

⁵⁶ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “ป๋วย อึ๊งภากรณ์: ปีกัด, ลูกจีน, 6 ตุลา” ใน ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง (กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544), หน้า 216.

⁵⁷ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, หน้า 249.

ธนาคาร ซึ่งส่วนใหญ่มีเชื้อสายจีน ได้เข้ามาผูกขาดในระบบเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมการค้า
อำนาจทางเศรษฐกิจของประเทศตกอยู่ในมือกลุ่มคนเหล่านี้เพียงไม่กี่ครอบครัว อีกทั้งกลุ่มนายทุน
เชื้อสายจีน และกลุ่มเทคโนโลยีเหล่านี้ ยังสามารถใช้พลังทางเศรษฐกิจของตนเองเข้าไปควบคุม
กลไกทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ทุกที่ ทั้งการบีบบังคับให้รัฐบาลกำหนดนโยบาย หรือร่วมมือกับผู้
อำนาจการปกครองกำหนดนโยบายที่เป็นประโยชน์ต่อธุรกิจของตนเองได้

3.1.3.2 บทบาทของสมาคมธุรกิจในการกำหนดนโยบายด้านเศรษฐกิจ

การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศเป็นกระบวนการที่ กลุ่มคน องค์กร ทั้งภาครัฐ
และเอกชนจำนวนมากมีส่วนร่วมในการผลิตนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ ไม่ว่าจะเป็น กลุ่ม
ขุนนางนักวิชาการหรือเทคโนโลยี พรรคการเมือง รัฐสภา ประชาชน สื่อมวลชน นักวิชาการ
รวมไปถึงกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” ในส่วนของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ พบว่า
สมาคมการค้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ได้มีบทบาทและอิทธิพลต่อการ
กำหนดนโยบายเศรษฐกิจ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2509 รัฐบาลเริ่มส่งเสริมนโยบาย ให้จัดตั้งสมาคมการค้า
และหอการค้า เพื่อใช้องค์กรเหล่านี้เป็นเครื่องมือในการบริหารนโยบายสาธารณะ แต่กลับปรากฏ
ว่าบรรดาพ่อค้านายทุนได้ใช้สมาคมการค้า เป็นเครื่องมือในการสร้างพลังกดดันทางการเมือง
เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายเศรษฐกิจที่ขัดต่อผลประโยชน์ของสมาคมการค้า หรือผลักดัน
ให้รัฐบาลดำเนินนโยบายเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อสมาคมการค้า”

การผลักดันนโยบายเศรษฐกิจโดยสมาคมธุรกิจที่ชัดเจนกรณีหนึ่ง ได้แก่ กรณีการผลักดัน
ให้รัฐบาลจัดคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชน (กรอ.) อย่างถาวรในปีพ.ศ. 2520
โดยสมาคมอุตสาหกรรมไทย หอการค้าไทย สมาคมธนาคารไทย และหอการค้าจังหวัด จัดตั้ง
คณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน
อย่างถาวร อันจะเป็นการที่รัฐบาลจะเปิดช่องทางให้ภาคธุรกิจได้เข้าร่วมในการกำหนดนโยบายทาง
เศรษฐกิจ และน่านโยบายไปปฏิบัติในระดับสูง เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายส่งเสริมให้ภาคเอกชน
เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ช่วยระดมทุนเพื่อการพัฒนา” อีกทั้งมีบทบาทในการ
ส่งเสริมพัฒนาการของสมาคมธุรกิจในประเทศไทย ปรีกษาหาหรือเรื่องนโยบายเศรษฐกิจที่
เหมาะสม เช่น ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศตกต่ำ หรือ ปัญหาราคาน้ำมันที่สูง เป็นต้น และใน

³⁸ รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, *เรื่องเดิม*, หน้า 115.

³⁹ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 116.

⁴⁰ มนตรี เจนวิทย์การ, *บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ที่มีต่อรัฐบาล ระบบราชการ ประชาชน และการพัฒนาประเทศ* (กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2528), หน้า 11.

เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2521 รัฐบาลได้ตอบสนองข้อเสนอโดยการจัดตั้งคณะที่ปรึกษา (กรอ.) ปรากฏว่าในการประชุมของคณะที่ปรึกษา (กรอ.) นี้ ตัวแทนภาคธุรกิจพยายามผลักดันให้รัฐบาลรับเอายุทธศาสตร์ส่งเสริมการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจ⁴¹ จากบทบาทและหน้าที่ของ (กรอ.) ทำให้เกิดแรงจูงใจให้นักธุรกิจเข้าร่วมสมาคมเหล่านี้ หรือตั้งสมาคมใหม่ๆ ขึ้นมา เพื่อที่จะเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ กรอ. ในระดับใดระดับหนึ่ง

หลังจากที่มีการก่อตั้ง กรอ. ในระดับประเทศ สมาคมธุรกิจเหล่านี้ได้มีโอกาสร่วมหารือในประเด็นนโยบายร่วมกับรัฐบาลกับคณะกรรมการ กรอ. อยู่อย่างสม่ำเสมอ ทำให้มีการปรับโครงสร้างสถาบันของสมาคมเหล่านี้เอง ทั้งในสมาคมอุตสาหกรรมไทย และสมาคมหอการค้าไทย มีการจ้างบุคลากรมาทำงานด้านการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนโยบายต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหอการค้าจังหวัดต่างๆ ที่เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายเศรษฐกิจ ซึ่งส่วนใหญ่จะศึกษาปัญหาสำคัญๆ ที่มีผลต่อภาคธุรกิจเอกชน และมุ่งที่จะนำเสนอผลจากการศึกษาต่อ กรอ. เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป เช่น ข้อเสนอในการจัดตั้งศูนย์ข้อมูล ข่าวสาร การตลาด ความร่วมมือระหว่างธนาคารพาณิชย์ เพื่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของธุรกิจและระบบราชการ ผลกระทบของระบบภาษีต่อการพัฒนาอุตสาหกรรม และการส่งเสริมการใช้ชิ้นส่วนที่ผลิตภายในเพื่อผลิตสินค้าส่งออก เป็นต้น⁴²

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะมี (กรอ.) ขึ้นมาแล้ว สมาคมธุรกิจส่วนใหญ่ยังคงติดต่อกับหน่วยงานราชการต่างๆ โดยตรงเช่นเดิมมากกว่าผ่านกรอ. มีการขยายแนวความคิดกรอ. ลงไปในระดับภูมิภาคและจังหวัด เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ภาคเอกชนในระดับดังกล่าวได้รวมตัวกันเป็นสถาบันธุรกิจที่เข้มแข็งเป็นการรองรับนโยบายการร่วมมือระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน ตลอดจนสามารถมอบอำนาจในการแก้ไขปัญหาธุรกิจให้กับข้าราชการระดับกระทรวง ทบวง กรม แต่ดูเหมือนว่าการตอบสนองของแนวคิดนี้ยังมีไม่สูงมากนัก เนื่องจากในสมัยพลเอกเปรม กรอ. จังหวัดยังอยู่ในระยะแรกก่อตั้ง ภาคธุรกิจเองไม่แน่ใจในความชัดเจนของภาครัฐบาลที่จะช่วยเหลือแก้ไขปัญหาของฝ่ายเอกชนอย่างจริงจัง อีกทั้งกลุ่มธุรกิจในระดับภูมิภาค และระดับจังหวัดยังอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวในการพยายามมีอิทธิพลเหนือเจ้าหน้าที่และหน่วยงานของรัฐบาลอยู่มาก และยังไม่สามารถจะเสนอปัญหาให้ชัดเจนเป็นระบบต่อฝ่ายรัฐบาล เพราะยังขาดความชำนาญ⁴³

แม้ว่าการก่อตั้ง กรอ. ในระดับภูมิภาคและจังหวัดในสมัย พลเอก เปรม จะไม่มีการตอบรับจากภาคธุรกิจเอกชนเท่าที่ควร แต่ก็มีความสนใจใน กรอ. มากกว่าสมัยพลเอกชาติชาย ซึ่งเป็นรัฐบาลต่อมา ที่มีการประชุม กรอ. ในระดับประเทศน้อยครั้งกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับการประชุม

⁴¹ ศาสตราจารย์ไพจิตร และ คริส เบเกอร์, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงทพฯ*, หน้า 257-258.

⁴² รัฐบาลไทย, *ประมวลผลงานความร่วมมือภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ* (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2533), หน้า 55-56.

⁴³ มนตรี เจริญวิทย์การ, *เรื่องเดิม*, หน้า 44.

ในช่วงต้นของรัฐบาลปรเมทีกำหนดไว้เดือนละ 1 ครั้ง ในช่วงรัฐบาลชาติชายมีการประชุม กรอ. ระดับประเทศ 11 ครั้ง คือ จำนวน 5 ครั้งใน พ.ศ. 2532 จำนวน 4 ครั้ง ใน พ.ศ. 2533 และ จำนวน 2 ครั้ง ใน พ.ศ. 2534⁶⁴ จึงทำให้เกิดความแปลกใจแก่คนทั่วไปว่า รัฐบาลพลเอกชาติชายที่ได้รับความเชื่อถือทางด้านเศรษฐกิจนั้น ให้ความสนใจต่อระบบกรอ. น้อยกว่ารัฐบาลของพลเอกเปรม ถึงแม้ว่า พลเอกชาติชายให้ความสำคัญต่อ กรอ. ระดับชาติน้อยกว่าพลเอกเปรม แต่ก็ไม่ควรริบสรูปว่า ระบบการติดต่อประสานงานระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มธุรกิจจะลดลง ที่จริงแล้วการประชุมกรอ. ระดับชาติเป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจ และมีสัญญาณบอกลถึงความก้าวหน้าในด้านอื่นของระบบกรอ. อยู่มาก เช่น การนำนโยบายและข้อมติต่างๆของกรอ. ไปปฏิบัติโดยคณะกรรมการชุดต่างๆ ยังคงเป็นไปอย่างเอาจริงเอาจังในช่วงรัฐบาลชาติชาย ยิ่งกว่านั้นยังเกิดมีคณะกรรมการที่ปรึกษากรอ. ในระดับกระทรวงและกรม⁶⁵ จึงสามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในยุครัฐบาลชาติชายมีทั้งสิ่งบ่งชี้ในทางบวกและทางลบเกี่ยวกับการพัฒนาระบบ กรอ. และกลุ่มสมาคมธุรกิจ ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะประเมินภาพรวมของระบบ กรอ. และบทบาทของสมาคมธุรกิจในยุคนี้ที่มีแนวโน้มลดความสำคัญในเชิงนโยบายลง แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ก็ไม่มีผลมากนักต่อพัฒนาการของสมาคมธุรกิจ เศรษฐกิจการเมืองไทย

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าบทบาทของคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชน (กรอ.) ที่มีส่วนผลักดันให้เกิดแนวทางทางเศรษฐกิจ และกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ ได้มีผลต่อการขยายตัวของกลุ่มทุนเชื้อสายจีน เนื่องจากโดยภูมิหลังแล้วสมาคมธุรกิจ ในไทยส่วนใหญ่มีที่มาจาก การก่อตัวของกลุ่มทุนพ่อค้าชาวจีนหรือนักธุรกิจเชื้อสายจีนในไทย เช่น กลุ่มหอการค้าจีน หรือ สมาคมการค้าของตระกูลจีนต่างๆ เป็นต้น ซึ่งการที่สมาคมธุรกิจเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ รวมทั้ง สามารถขยายตัวภายใต้ นโยบายเศรษฐกิจ อันเป็นปัจจัยประการหนึ่งทีก่อให้เกิดความภูมิใจทางด้านเศรษฐกิจของกลุ่มชาวจีนในเมืองไทย ทำให้เกิดการยอมรับว่า ชาวจีนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย และ ทำให้ภาพลักษณ์ของคนเชื้อสายจีนในนวนิยายไทยช่วงทศวรรษ 2530 มีพัฒนาการที่ดีขึ้น

⁶⁴ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, เรื่องเดิม, หน้า 97.

⁶⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 99.

3.2 การเปิดพื้นที่ทางสังคมภายหลังการเรียกร้องสิทธิของประชาชน

3.2.1 เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และผลของเหตุการณ์

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่นักศึกษาและประชาชน ได้รับชัยชนะจากการเรียกร้องประชาธิปไตย และโค่นล้มรัฐบาลเผด็จการ ที่นำโดยสถาบันทหารและระบบราชการ ภายใต้ผู้นำคณะปฏิวัติ คือ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และ จอมพลถนอม กิตติขจร ผู้สืบทอดอำนาจต่อจากจอมพลสฤษดิ์ ได้บริหารประเทศยาวนานถึง 16 ปี นับตั้งแต่การยึดอำนาจของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2500 ที่ทำการรัฐประหารรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ.2501 ได้ยึดอำนาจจากรัฐบาล พล.ท. ถนอม กิตติขจร(ยศในขณะนั้น)อีกครั้ง เพื่อที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ จะขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีด้วยตนเอง แล้วเมื่อหมดยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก็ได้มีกลุ่มจอมพลถนอม กิตติขจร และ จอมพลประภาส จารุเสถียรเป็นทายาททางการเมืองที่ขึ้นมาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี โดยยังคงสืบทอดการปกครองแบบเผด็จการทางทหาร และคอร์ปชั่นในทางเศรษฐกิจ กอบโกยผลประโยชน์ให้แก่ตนเองและพวกพ้อง อันส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนจำนวนมาก จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มนักศึกษาและประชาชนทำการเรียกร้องประชาธิปไตยในเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 สภาพสังคมไทยได้เกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญในหลายด้าน เช่น การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางทหารและกองทัพ ที่สังคมกดดันให้กองทัพต้องลดทอนอำนาจลง และ การที่นายทหารระดับกลาง เข้ามามีบทบาททางการเมืองแทนนายทหารระดับสูง รวมไปถึงการที่นายทหารที่อยู่ในสายงานของการปราบปรามคอมมิวนิสต์ ได้ทบทวนแนวทางและนโยบายของรัฐบาลในการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยที่ผ่านมามีเป็นการละเลยมิติทางการเมือง และ งานมวลชน ทำให้อำนาจรัฐโคดเคี้ยวในชนบท เนื่องจากไม่มีมวลชนเป็นพวก จึงได้หันมาสนใจการต่อสู้ปราบปรามคอมมิวนิสต์ในมิติทางการเมือง และ งานมวลชน แทนการปราบปรามด้วยกำลังทหารดังที่เป็นมามากขึ้น “ในขณะที่พรรคการเมือง และ กลุ่มนักธุรกิจในระดับของกลุ่มทุนผูกขาดที่มีธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น การเงิน การธนาคาร อุตสาหกรรม สินค้าส่งออก ฯลฯ ได้ขยายบทบาทในเวทีการเมืองอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง”⁶⁷

นอกจากนี้กลุ่มนายทุนทั่วไป และ กลุ่มนายทุนท้องถิ่นยังเข้ามามีบทบาทในทางการเมือง ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ดังจะเห็นได้ว่า พ่อค้า นักธุรกิจระดับท้องถิ่นมีความตื่นตัวทาง

⁶⁶ สุรชาติ บำรุงสุข, “ทหารกับ ๑๔ ตุลา: Culture Shock!,” *ศิลปวัฒนธรรม* 19, 12 (ตุลาคม 2541): 105-109.

⁶⁷ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, *เรื่องเดิม*, หน้า43-47.

การเมืองมากขึ้น โดยเข้าไปมีบทบาทในการเมืองระดับท้องถิ่น มีการลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัด ไปจนถึงการลงสมัครรับเลือกตั้งระดับชาติ รวมทั้งมีการสนับสนุนผู้สมัคร หรือพรรคการเมือง⁶⁸ ซึ่งการขยายบทบาทในเวทีการเมืองของกลุ่มนักธุรกิจชนชั้นกลางทั้งในระดับชาติ และในระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะโดยการเล่นการเมืองโดยตรง หรือ การสนับสนุนพรรคการเมือง กล่าวได้ว่ามีนัยสำคัญ คือ การขยายบทบาทในเวทีการเมืองของชนชั้นกลางเชื้อสายจีน ดังพบว่าหนึ่งในกลุ่มคน หรือ องค์กรธุรกิจที่เคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจ และ การเมืองภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้แก่ สมาคมธุรกิจของชนชั้นกลางเชื้อสายจีน⁶⁹

การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม อีกประการหนึ่ง คือ เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ทำให้ประชาชนโดยรวมเกิดสำนึกตื่นตัวเรื่องสิทธิของตนในฐานะพลเมืองที่เป็นเจ้าของประเทศ และ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของบ้านเมืองตามที่มีการกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนจน ซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ไร้ความหมายในทางการเมือง และ การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศได้ต้องรองปกป้องรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนในเวทีสาธารณะอย่างเปิดเผย⁷⁰ ทั้งในส่วนของ การเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมนั้นพบว่า เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้ทำให้มีการนิยาม “ความเป็นไทย” อันใหม่ที่ต่างจากนิยามของกระแสหลักโดยเปิดโอกาสให้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของ “ความเป็นไทย” ได้กว้างขวางขึ้นและไม่เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจกีดกันคนบางกลุ่มออกจากความเป็นพลเมือง และ ไร้สิทธิทางการเมืองได้ดังที่เคยเป็นมา รวมทั้งปลดปล่อยภาษาไทย แบบทางการที่มีการนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการกั้นคนบางกลุ่มออกจาก “ความเป็นไทย” ให้คลี่คลายไปในทางที่แสดงออกถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกันของคนในสังคมอย่างสอดคล้องกับสำนึกความเป็นพลเมืองอันใหม่ และ ปลดปล่อยวรรณกรรมแห่งชาติไทยให้พ้นจากกรอบจำกัดของวัฒนธรรมหลวงโดยวรรณกรรมชาวบ้านกลายเป็นส่วนสำคัญของวรรณกรรมไทยเท่าเทียมกับวรรณกรรมหลวง⁷¹

นัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสำนึกเรื่องสิทธิพลเมืองหรือสิทธิประชาชน และ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรมที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 มีผลให้คนในสังคมไม่ว่าจะอยู่ในฐานะใด จนหรือรวย เชื้อชาติใด ไทย หรือ ไม่ใช่ไทย ตามการนิยามความ

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน: สมบัติ จันทรวงศ์, “บทบาทของของเจ้าพ่อท้องถิ่นในเศรษฐกิจ และ การเมืองไทย: ข้อสังเกตเบื้องต้น: ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคิต พิริยะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), รัฐ ทุน เจ้าพ่อท้องถิ่นกับสังคมไทย (กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 117-139; รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, อนิจลักษณะของการเมืองไทย เศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าด้วยการเมือง (กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ, 2536), หน้า 51-76.

⁶⁹ เอนก เหล่าธรรมทัศน์, เรื่องเดิม, หน้า 43-85.

⁷⁰ นิธิ เอียวศรีวงศ์ สาขชล สัตยานุรักษ์ และ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, “การปลดปล่อยของสิบสี่ตุลา,” ศิลปวัฒนธรรม 19, 21(ตุลาคม 2541), หน้า 110-111.

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

เป็นไทยกระแสหลัก มีสำนึกเกี่ยวกับตนเองในฐานะคนมีสิทธิมีเสียงในสังคม พร้อมๆ กับที่มีการนิยาม “ความเป็นไทย” อันใหม่ที่ครอบคลุมกลุ่มคนที่หลากหลายกว่าที่เป็นมาในช่วงก่อนๆ และการเป็นสังคมที่เปิดพื้นที่ให้แก่เรื่องที่เคยถูกปิดกั้น เช่น ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ วัฒนธรรม และศาสนา รวมไปถึงการยอมรับว่าสังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ส่งผลให้เกิดการยอมรับคนที่มีความแตกต่างทางด้านเชื้อชาติว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย รวมไปถึงกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน หรือ “ชาวจีนในไทย” ซึ่งเมื่อพิจารณาประกอบกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน หรือ เรื่องราวของพวกเขา ก็ได้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในกระแสความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นผลสืบเนื่องจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516

3.2.2 การฟื้นตัวของกระแสต่อต้านคอมมิวนิสต์ กลุ่มพลังฝ่ายขวา และ การรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

ความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่เกิดขึ้นภายหลังการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยของกลุ่มนักศึกษา และ มวลชน ไม่เพียงแต่จะทำให้กลุ่มคนที่ถูกเอารัดเอาเปรียบมีพื้นที่ในสังคมเท่านั้น แต่ยังปลูกให้กระแสอุดมการณ์สังคมนิยมที่เคยเป็นอุดมการณ์ความคิดที่ต้องห้ามในช่วงก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 กลับมาเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่พรรคการเมืองแนวคิสังคมนิยมที่เคยทำกิจกรรมทางการเมืองในช่วง พ.ศ.2488-2514 ได้หายไป จนกระทั่งจอมพลถนอม กิตติขจร ทำการรัฐประหาร ประกาศกฎอัยการศึก ยุบสภา ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 พรรคการเมืองแนวคิสังคมนิยมได้ลงรับสมัครเลือกตั้งอีกครั้ง มีสมาชิกของพรรคได้รับเลือกตั้งและดำเนินการต่อสู้ทางรัฐสภา เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประชาชน คนยากคนจนอย่างเต็มที่ตลอดช่วง พ.ศ. 2516-2519” หรือที่พบว่า ขบวนการนักศึกษาในช่วงเวลาเดียวกัน ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางความคิดของพรรคคอมมิวนิสต์จีน และมีความสนใจเรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับจีนคอมมิวนิสต์ มีการจัด “นิทรรศการจีนแดง” และตีพิมพ์หนังสือเกี่ยวกับจีน และการวิเคราะห์สังคมไทย ด้วยแนวทางลัทธิมาร์กซ์จำนวนมาก”

²⁷ สุราชัย ชัยประเสริฐ, “ประวัติศาสตร์ของพรรคแนวสังคมนิยม” ใน สมพร จันทราชัย (บรรณาธิการ), ประชาชนต้องเป็นใหญ่ในแผ่นดิน (กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการเมือง, 2544), หน้า 96-106.

²⁸ สุราชัย ชัยประเสริฐ, “เหตุการณ์ 6 ตุลา เกิดขึ้นได้อย่างไร,” ใน ใจ อึ๊งภากรณ์ สุราชัย ชัยประเสริฐและคณะ, ราชอาณาจักรรัฐในวิกฤตการเปลี่ยนแปลง (กรุงเทพฯ: คณะกรรมการรับข้อมูลและสืบพยานเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519, 2544), หน้า 68-81; สมศักดิ์ เข็มธีรสกุล, “เหมารวมเจ็ดกับขบวนการนักศึกษาไทย” ใน เรื่องเดิม (กรุงเทพฯ: 6 ตุลารำลึก, 2544), หน้า 90-95.

อย่างไรก็ตามการฟื้นฟูของอุดมการณ์สังคมนิยม-คอมมิวนิสต์ ได้ส่งผลใน 2 ทาง ที่ด้านหนึ่งเป็นผลที่สอดคล้องกัน คือ เกิดการขยายตัวของกลุ่มพลังฝ่ายซ้ายที่ประกอบไปด้วยนักศึกษา ปัญญาชน นักการเมือง “ปีกซ้าย” และกลุ่มชาวนาชาวไร่ที่ได้รับอิทธิพลทางความคิด และการทำกิจกรรมของพวกตนตามแนวทางสังคมนิยม-คอมมิวนิสต์⁷⁴ และ อีกด้านหนึ่งเป็นด้านตรงข้ามกัน คือ เกิดกลุ่มพลังฝ่ายขวา ที่ประกอบด้วยกลุ่มนักเรียนอาชีวะ และ กลุ่มอดีตทหารพรานที่เรียกว่า “กลุ่มกระต๊องแดง” กลุ่มชนชั้นกลาง และ กลุ่มข้าราชการที่เรียกว่า “กลุ่มนवल” และ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน ตลอดจนกลุ่มอิสระอื่นๆจำนวนหนึ่งที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ และกลุ่มพลังฝ่ายซ้าย โดยได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายรัฐ ซึ่งมีเหตุปัจจัยมาจากสถานการณ์ในอินโดจีนช่วงพ.ศ. 2518 ที่ประเทศลาว กัมพูชา และเวียดนาม เปลี่ยนเป็นประเทศคอมมิวนิสต์ ขณะที่สถานการณ์ภายในประเทศไทยเองก็เป็นช่วงที่กระแสอุดมการณ์สังคมนิยม-คอมมิวนิสต์เฟื่องฟูในหมู่นักศึกษา ทำให้กลุ่มพลังฝ่ายขวามองว่าภัยคอมมิวนิสต์เป็นภัยที่แท้จริงต่อประเทศ และสถาบันพระมหากษัตริย์⁷⁵ ขณะเดียวกันทางด้านรัฐบาลในช่วงพ.ศ. 2516-2519 ก็พบว่ายังคงดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ ตามแนวนโยบายที่มีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2500⁷⁶

การเกิดขึ้นของกลุ่มพลังฝ่ายขวา ประกอบกับนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลในช่วงพ.ศ. 2516-2519 ได้ส่งผลให้เกิดการใช้ความรุนแรงต่อกลุ่มพลังฝ่ายซ้าย ดังปรากฏว่าในช่วงเวลานี้มีการลอบสังหารผู้นำนักศึกษา ผู้นำชาวบ้าน ผู้นำกรรมกร และ นักการเมืองสังคมนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล้อมปราบนักศึกษาที่ชุมนุมกัน ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการรัฐประหารโดยคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน ที่มีพลเรือเอก สงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้าคณะ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519⁷⁷

กระแสต่อต้านคอมมิวนิสต์ของกลุ่มพลังฝ่ายขวาที่มีอยู่ในช่วงปลายทศวรรษ 2510 นี้ กล่าวได้ว่า ส่งผลให้มีการสร้างภาพลักษณ์ของ “คอมมิวนิสต์” ในฐานะ “คนอื่น” หรือ “ศัตรู” ของชาติ โดยการให้ความหมายของคอมมิวนิสต์ที่เป็น “คนอื่น” หรือ “ศัตรู” นี้ถูกโยงเข้ากับเรื่องชาติพันธุ์ของคนในสังคม เช่น การอธิบายว่า พวกคอมมิวนิสต์หรือฝ่ายซ้ายในไทยในช่วงเวลานั้นคือ

⁷⁴ สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “เหมาเจ๋อตงกับขบวนการนักศึกษาไทย”, “เราสู้: เพลงพระราชนิพนธ์การเมืองกับการเมืองปี 2518-2519” ใน เรื่องเดิม, หน้า 90-95, 161-180; กนกศักดิ์ แก้วเทพ, “บทเรียน 30 ปีของการเคลื่อนไหวทางสังคมของชาวนาชาวไร่ไทย,” ฟ้าเดียวกัน 2, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม 2547), หน้า 91-97.

⁷⁵ พุทธิพล มงคลวรารณ, “กลุ่มพลังฝ่ายขวาและสถาบันพระมหากษัตริย์ใน “เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519,” ใน สุราชัย อัมประเสริฐ (บรรณาธิการ), รวมบทความ 25 ปี 6 ตุลาในบริบทสังคมไทย (กรุงเทพฯ: 6 ตุลาคมโลก, 2546), หน้า 177-208; สมศักดิ์ เจียมธีรสกุล, “เราสู้: เพลงพระราชนิพนธ์การเมืองกับการเมืองปี 2518-2519” ใน เรื่องเดิม, หน้า 116-207.

⁷⁶ ไพโรจน์ บัญญา สุมา, “การเคลื่อนไหวของพวกคอมมิวนิสต์กับนโยบายป้องกันและปราบปรามของรัฐบาล พ.ศ. 2500-2523,” วิทยานพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.

⁷⁷ สุราชัย อัมประเสริฐ, “เหตุการณ์ 6 ตุลาเกิดขึ้นได้อย่างไร,” ใน ใจ อึ๊งภากรณ์ สุราชัย อัมประเสริฐและคณะ, เรื่องเดิม, หน้า 144-161.

คนญวนหรือคนเวียคนาม” แต่คงปฏิเสธได้ยากเช่นกันว่า ภาพลักษณ์ของคอมมิวนิสต์ในทัศนะของกลุ่มพลังฝ่ายขวา ยังคงถูกเชื่อมโยงเข้ากับประเทศจีน และ คนจีน ดังจะเห็นได้จากบันทึกของ ฤดี เริงชัย (นามแฝง) ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้ที่ถูกจับกุมในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ที่ว่า

“รัฐบาลในช่วงนั้น (รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช-ผู้อ้าง) คุมอำนาจรัฐ ได้บางส่วน ฝ่ายขวาจัดฟาสซิสต์ใหม่ รัฐบาลคุมไม่ได้เลย ... ในฝ่ายขวานั้น แม้จะชิงไหวชิงพริบกัน แต่ก็มีเป้าหมายร่วมกันที่จะต่อต้านคอมมิวนิสต์ เพราะชนชั้นปกครองไทยมั่นใจว่าคอมมิวนิสต์ไทยอยู่ใต้การนำของ คอมมิวนิสต์จีน และ เหมาะเจ็ดงก็เป็นผู้ที่ไม่เคยให้ที่ยืนกับฝ่ายอื่นๆ แม้ในฝ่ายเดียวกัน แม้กับมิตรที่เคยร่วมรบ ...ความคิดเหมาะเจ็ดงจึงนำ สะพรึงกลัวสำหรับฝ่ายขวา และ สถาบันดั้งเดิมต่างๆ ของสังคมไทย”⁷⁸

บทความจากข่าวในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ที่กล่าวว่าเงินอยู่เบื้องหลังและสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์ในเมืองไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มนิสิต นักศึกษา ดังที่ว่า

“คอมมิวนิสต์ ใช้สงครามจิตวิทยามาเป็นเวลาช้านานแล้ว เพื่อล้างสมอง หรือ โน้มน้าวจิตใจประชาชนและบุคคลในชาติให้แตกสามัคคีกัน ให้เกลียดชังรัฐบาลและบุคคลสำคัญ กระด้างกระเดื่อง ไม่ฟังพอใจ ข้าราชการและการปฏิบัติงานของทางราชการ แม้เพื่อพัฒนาประเทศ หรือป้องกันประเทศและประชาชน เช่น ยุยงให้นิสิตนักศึกษาเดินขบวน ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ กลุ่มผู้ก่อการร้ายคอมมิวนิสต์ทั้งชายหญิงทั้งภายใน และต่างประเทศ ได้เดินทางเข้ามาสมทบเหตุการณ์ ปะปนนิสิตนักศึกษา ทำร้ายตำรวจทหารช่วยดูตำรวจทหารแตกกันและทำร้ายนิสิตนักศึกษาประชาชน โดยอาวุธส่วนหนึ่งมาจากจีน”⁸⁰

ในหนังสือพิมพ์บ้านเมือง ได้กล่าวถึงคอมมิวนิสต์ในช่วงทศวรรษ 2510-2520 ว่ายังคงมีความสัมพันธ์กับคอมมิวนิสต์ ดังข้อความที่ว่า

⁷⁸ “บทถอดเทปจากงานเสวนาเพื่อรำลึกถึงนายวิชิตชัย อมรกุล เรื่อง 25 ปี เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519,” วารสารสังคมศาสตร์ 33, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2545), หน้า 24-25.

⁷⁹ ฤดี เริงชัย, หอคอยหนึ่งในกระแสน้ำ (กรุงเทพฯ: มิ่งมิตร, 2539), หน้า 160. (ส่วนที่เน้นโดยผู้อ้าง)

⁸⁰ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ปีที่ 24 ฉบับที่ 8125 วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2516, หน้า 5.

“คอมมิวนิสต์ที่เข้ามาในเมืองไทยนี้ มีทั้งชาวจีนและญวน
กลุ่มคนพวกนี้เข้ามา เพื่อสร้างความเดือดร้อนแก่ประเทศ
ไทยเราอย่างมาก เหตุการณ์เดินขบวนของนักศึกษา กลุ่มชาวจีน
และญวนเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลัง”⁸¹

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าคอมมิวนิสต์เข้ามามีส่วนสัมพันธ์กับกลุ่มนิสิต นักศึกษา ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นลูกหลานชาวจีนในเมืองไทย ดังเช่น เกษียร เตชะพีระ หนึ่งในนักศึกษา ลูกจีนที่เข้าร่วมการชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ออกจากมหาวิทยาลัยก่อนการล้อมปราบ เมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 ไม่นานนัก รวมทั้งเข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยหลังเหตุการณ์ ได้กล่าวไว้ว่า ก่อนหน้าเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 มีการให้ร้ายนักศึกษาหลายคนว่าเป็นคอมมิวนิสต์ เช่น เกรียงกมล เกาหไฟโรจน์ เลขาธิการกิจการนิสิต ถูกกล่าวหาว่าเป็นคอมมิวนิสต์ด้วยความที่เขาเป็นลูกจีน⁸² พิชิต ลิขิตกิจสมบูรณ์ นักศึกษาที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2516 ได้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มพลังฝ่ายขวามีการให้ภาพลักษณ์ของคอมมิวนิสต์ในไทยอย่างปะปนกันระหว่าง คนญวนกับคนจีน และให้ร้ายว่านักศึกษาที่ชุมนุมในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เป็นพวก “คนต่างชาติจีนญวน”⁸³

3.3 การเกิดกระแสการตื่นตัวเรื่องจีน และกระแสความเป็นจีนของกลุ่มลูกหลานชาวจีน และวัฒนธรรมของสังคมไทย

3.3.1 กระแสการตื่นตัวเรื่องจีน และการขยายตัวของแนวคิดคอมมิวนิสต์ในกลุ่มนักศึกษาปัญญาชน

การก่อตัวและกระแสในการสนใจเรื่องของจีนในหมู่นักศึกษาและปัญญาชนนี้ ได้เกิดขึ้นเมื่อนักศึกษาและปัญญาชนได้รับชัยชนะจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่ทำให้เกิดการเปิดพื้นที่ทางการเมืองแก่ประชาชน จึงเป็นครั้งแรกที่สังคมไทยมีเสรีภาพทางความคิดอย่างเต็มที่ หลังจากที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจเผด็จการมาช้านาน ดังนั้น เสรีภาพในการแสวงหาความรู้ใหม่กลายเป็นที่ชอบธรรม ความรู้และความคิดแบบสังคมนิยมที่เคยเป็นความคิดต้องห้ามในสมัยก่อนกรณี

⁸¹ หนังสือพิมพ์บ้านเมือง ปีที่ 30 ฉบับที่ 10133 วันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2517, หน้า 4.

⁸² “บทถอดเทปจากงานเสวนาเพื่อรำลึกถึงนายวิจิตรชัย อมรกุล เรื่อง 25 ปี เหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519,” *วารสารสังคมศาสตร์* 33, 1 (มกราคม-มิถุนายน 2545), หน้า 24.

⁸³ “วิจิตรชัย อมรวิรัตน์สกุล, คำถามถึงนายสมักร สุนทรเวช,” *สารคดี* 16,185 (กรกฎาคม 2543): 49-50.

14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 จึงได้รับความสนใจอย่างยิ่ง ส่วนหนึ่งเริ่มต้นจากความสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับสาธารณรัฐประชาชนจีน หรือที่เรียกกันว่าจีนคอมมิวนิสต์ เพราะก่อนหน้านี้ รัฐบาลไทยถือว่า จีนคอมมิวนิสต์นั้นเป็นศัตรูสำคัญ และจะโฆษณาให้เห็นว่า จีนเป็นผู้ก่อให้เกิดความไม่สงบในเอเชีย และเป็นรัฐที่มุ่งจะรุกรานประเทศไทย ความรู้เรื่องจีนคอมมิวนิสต์ในด้านต่างๆ จึงเป็นสิ่งห้ามเผยแพร่ ต่อมาในระยะก่อน พ.ศ. 2516 ไม่นานนักเริ่มเกิดกระแสพิจารณาจีนในลักษณะใหม่ เมื่อหนังสือและบทความเกี่ยวกับเรื่องสังคมนิยมและคอมมิวนิสต์ของจีนเผยแพร่ในหมู่นิสิตนักศึกษา หลังจากได้รับชัยชนะหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยมองกลุ่มชาวจีนและคนเชื้อสายจีนแบบใหม่ว่า จีนไม่ใช่ศัตรูผู้รุกรานมากเท่าที่เคยเข้าใจ⁶⁴

กระแสความคิดนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ระหว่างประเทศ นั่นคือ การที่จีนได้รับการรับรองเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ เมื่อ พ.ศ. 2514 และการที่ประธานาธิบดี ริชาร์ด นิกสัน แห่งสหรัฐฯ เดินทางไปเยือนจีน เมื่อ พ.ศ. 2515 อันเป็นการเปิดความสัมพันธ์ระหว่างมหาอำนาจ และการค้าระหว่างจีนกับอเมริกามากขึ้น⁶⁵ สถานการณ์ส่งผลให้ รัฐบาลไทยต้องเริ่มปรับท่าที และจะเริ่มมีหนังสือเกี่ยวกับประเทศจีนออกแพร่หลาย เช่น นโยบายต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน ของ ฉันทิมา อ่องสุรภัย และ โจวเอินไหล ของ อ. อธิพิล ซึ่งเผยแพร่ใน พ.ศ. 2516⁶⁶

อย่างไรก็ตามกระแสแห่งการตื่นตัวเรื่องจีนในหมู่ประชาชน เริ่มเห็นเด่นชัดหลังกรณี 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เช่น การที่ฝ่ายวิชาการ สจม. (สโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ได้ตีพิมพ์เรื่อง จีน: แผ่นดินแห่งการปฏิวัติตลอดกาล ออกเผยแพร่ในเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2516 หนังสือเล่มนี้เป็นหนังสือแปลจากบันทึกของสามีภรรยาคนหนึ่งที่ได้เดินทางเข้าไปในจีน และได้นำความรู้เกี่ยวกับสังคมจีนหลังปฏิวัติมาเผยแพร่กับชาวโลก นอกจากนี้เกษม วงษ์ประดิษฐ์ ก็แปลเรื่อง 15 ปีในสาธารณรัฐประชาชนจีน ออกเผยแพร่เมื่อต้นปี พ.ศ. 2517 เรื่องนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับนายแพทย์ชาวอังกฤษชื่อ เจ. เอส. ฮอร์น ซึ่งได้เข้าไปทำงานในจีนหลังปฏิวัติ และอาศัยอยู่ในจีนนานถึง 25 ปี หนังสือเล่มนี้ได้กลายเป็นหนังสือขายดี และมีส่วนสำคัญที่ทำให้ความรู้เกี่ยวกับจีนแพร่หลายมากขึ้น⁶⁷

นอกจากนี้การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับจีนแดง โดยองค์การสโมสรนิสิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่หอประชุมใหญ่ของมหาวิทยาลัยระหว่างวันที่ 23-29 มกราคม พ.ศ. 2517 ก็เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ความคิดสังคมนิยมเป็นที่สนใจเพิ่มมากขึ้น นิทรรศการแสดงถึงประวัติบุคคลสำคัญของลัทธิคอมมิวนิสต์ และให้ความรู้ในเรื่องราวเกี่ยวกับจีนในด้านต่างๆ เช่น

⁶⁴ สุชาชัย อัมประเสริฐ, เรื่องเดิม, หน้า 69.

⁶⁵ สัตยาพร ดันเต็มทรัพย์, "การค้าระหว่างญี่ปุ่น กับสาธารณรัฐประชาชนจีน" ธุรกิจอุตสาหกรรม 3 (พฤษภาคม, 2518), หน้า 37.

⁶⁶ สุชาชัย อัมประเสริฐ, เรื่องเดิม, หน้า 69.

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 69.

ในด้านการเมืองการปกครอง การศึกษา การแพทย์ การกีฬา และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มีการฉายภาพยนตร์ที่มาจากจีนคอมมิวนิสต์ด้วย นับเป็นครั้งแรกที่ความรู้เกี่ยวกับจีน ได้รับการเปิดเผยต่อสาธารณชนในหลายแง่มุมเช่นนี้ ปรากฏว่านิทรรศการได้รับความสนใจอย่างล้นหลามจากประชาชนโดยทั่วไป”

ผลจากการจัดนิทรรศการนี้ ได้ทำให้หนังสือ วารสาร อ.ม.ธ.ฉบับนิทรรศการจีนแดง และปรัชญานิพนธ์เหมาเจ๋อตุง ที่ตีพิมพ์เนื่องจากนิทรรศการนี้ กลายเป็นหนังสือขายดี” โดยเฉพาะเล่มหลังมีการพิมพ์ซ้ำและหลังจากงานนิทรรศการนี้ มีหนังสือที่เกี่ยวข้องกับจีนศึกษาออกมาเผยแพร่ อีก เช่น โฉมหน้าจีนใหม่ ของ เกษม วงษ์ประดิษฐ์ ซึ่งเป็นภาคสองของเรื่อง 15 ปีในสาธารณรัฐประชาชนจีน จากนั้นก็คือเรื่อง ว่าด้วยลัทธิประชาธิปไตยแผนใหม่ ของเหมาเจ๋อตุง รูดม่านไม้ไผ่ ตอนจีนปฏิวัติวัฒนธรรม เป็นความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจีนและรูปปั้นที่แสดงถึงการปฏิวัติ เป็นหนังสือแสดงภาพปั้นชวานาของจีนที่สะท้อนการถูกกดขี่พร้อมกับคำบรรยาย หนังสือเล่มนี้เป็นเล่มแรกที่ตำรวจสันติบาลสั่งเก็บเมื่อ พ.ศ. 2518 เพราะ เห็นว่าเป็นหนังสือที่ปลุกระดมให้ประชาชนมีความคิดเป็นคอมมิวนิสต์”

นอกจากหนังสือดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีหนังสือพิมพ์ และวารสารในเชิงก้าวหน้าที่เสนอแนวคิดใหม่แก่สังคม ทั้งในด้านแนวทางประชาธิปไตย ข้อถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดสังคมนิยม ตลอดจนเสนอบทบาทของขบวนการนักศึกษา ที่เป็นหนังสือพิมพ์รายวันภาษาไทย เช่น ประชาชาติประชาธิปไตย และ เสียงใหม่ รวมทั้งหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ The Nation โดยหนังสือที่เด่นมากในทางการเมืองและสังคม คือหนังสือรายสัปดาห์ จุดรัฐ และ เอเชียวิเคราะห์ ที่เสนอแนวทางสังคมนิยม และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับจีนศึกษาให้แก่ขบวนการนักศึกษาอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้มีหนังสือสังคมนิยม ปริทัศน์ ซึ่งมีอิทธิพลมาก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 หนังสือ ปฏิชน และ อักษรศาสตร์พิจารณา หนังสือที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ถือได้ว่ามีแนวคิดก้าวหน้า และสร้างความคิดใหม่ให้แก่ขบวนการนักศึกษาเช่นกัน พอมาถึงช่วงพ.ศ. 2518 และ พ.ศ. 2519 ที่เป็นช่วง “ดอกไม้ร้อยดอกเบ่งบาน” สำหรับแนวคิดสังคมนิยม สำนักพิมพ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวทางสังคมนิยมโดยตรงในช่วงนี้ คือ ชมรมหนังสือแสงตะวัน ซึ่งหนังสือที่เด่นมากของสำนักพิมพ์ นี้ คือ หนังสือชุดสรรนิพนธ์ของเหมาเจ๋อตุง ผู้นำจีนใหม่ ของเทิด ประชาธรรม ลัทธิคอมมิวนิสต์จอมปลอม ของกรุสซอฟ ของกองบรรณาธิการหุงจี แถลงการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ ของมาร์กซ์ และเอนเกลส์ ซึ่งฉบับที่ชมรมแสงตะวันนำมาตีพิมพ์นั้นเป็นหนังสือแปลของสำนักพิมพ์ประเทศอังกฤษ รวมทั้งหนังสือของจิตร ภูมิศักดิ์ นอกจากหนังสือของชมรมหนังสือ

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า 71.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

แสงตะวัน ยังมีหนังสืออื่นๆอีกมากที่ได้นำเสนอความรู้เกี่ยวกับจีน และแนวทางสังคมนิยม เช่น วิวัฒนาการความคิดสังคมนิยม ของ ชาญ กระจันยบุระ มาร์กซจูงใจพิสูจน์อะไร เป็นต้น เรื่องที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์พรรคคอมมิวนิสต์จีนและแนวคิดทฤษฎี เช่น นักศึกษาจีน: แนวหน้าขบวนการปฏิวัติสังคมนิยม ตีพิมพ์โดยพรรคพลังธรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คติพจน์เหมาเจ๋อตงว่าด้วยการสร้างพรรค โฉมหน้าจีนใหม่ ตีพิมพ์โดยองค์การนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ บนเส้นทางสังคมนิยมจีน ของ ชีรยุทธ บุญมี เป็นต้น”

การเผยแพร่หนังสือเหล่านี้ ถือได้ว่าเป็นการปฏิวัติทางภูมิปัญญาของสังคมไทย ทำให้นักศึกษาประชาชนจำนวนมาก เปลี่ยนแปลงความคิดแบบเก่าสู่โครงสร้างความคิดแบบใหม่ที่มีที่ท่าว่าจะก้าวหน้ากว่าในยุคสมัยนั้น นั่นก็คือแนวคิดแบบสังคมนิยม การที่แนวคิดสังคมนิยมกลายเป็นที่ยอมรับ ส่วนหนึ่งก็เพราะทฤษฎีลัทธิมาร์กซ์สามารถวิเคราะห์สังคมเก่าได้อย่างมีพลัง และยังสามารถออกได้ชัดเจน นั่นก็คือการนำเสนอว่าสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่มีชนชั้น มีการกดขี่ขูดรีด เอารัดเอาเปรียบกัน เพื่อรักษาการกดขี่ขูดรีดนั้น ชนชั้นปกครองจะสร้างรัฐขึ้นมาปกป้องอำนาจของตน และสร้างศาสนาและวัฒนธรรมขึ้นมาอมเมาประชาชน แต่สาระสำคัญที่ชนชั้นปกครองต้องการรักษาไว้ คือ การขูดรีดทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้ชนชั้นปกครองที่เป็นชนชั้นศักดินา และนายทุนมีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย ขณะที่ประชาชนชั้นล่างที่เป็นกรรมกรชาวนาจะตกอยู่ในภาวะยากจนข้นแค้นเสมอ แต่กระนั้น แนวคิดสังคมนิยมก็มีได้สอนให้ประชาชนท้อแท้ เพราะตามหลักปรัชญาสังคมนิยมนั้น มนุษย์เป็นผู้สร้างสังคมของตนเอง ดังนั้น ชนชั้นกรรมกรและชาวนาจจึงสามารถที่จะกำหนดอนาคตของตนได้ โดยการรวมพลังกันก่อนการปฏิวัติ โคนล้มสังคมที่กดขี่ลง แล้วสร้างสังคมใหม่ของชนชั้นกรรมาชีพขึ้นแทน ซึ่งสังคมนิยมก็เป็นแนวคิดที่สอดรับเข้ากับหลักการนี้ ทำให้กลุ่มนักศึกษาสนใจต่อแนวคิดนี้อย่างมาก โดยตัวอย่างที่ดีที่สุด ส่งผลให้เกิดการตื่นตัวอย่างดี ก็คือ ชัยชนะและการยื่นหยัดในการปฏิวัติจีน เพราะตั้งแต่หลังการปฏิวัติ เมื่อ พ.ศ. 2492 จีนก็สามารถก็สามารถแก้ปัญหาความยากจนและล้าหลังของประชาชนให้มีความเท่าเทียมกัน พอมาถึงสมัย เต็ง เสี่ยว ผิง เป็นนายกรัฐมนตรีจีนได้เปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ จนสามารถก้าวมาจับบทบาททางเศรษฐกิจแถวหน้าของเอเชีย ซึ่งหนังสือพิมพ์เอเชียวิเคราะห์ข่าว ได้นำเอาเรื่องเกี่ยวกับความก้าวหน้าและชัยชนะ และแบบอย่างอันดีงามของจีนมาเผยแพร่ ก็เป็นการปลุกเร้าให้เห็นอนาคตว่า สังคมไทยจะต้องดีขึ้นถ้าปฏิบัติเหมือนจีน

ด้วยเหตุผลเหล่านี้ จึงทำให้อุดมการณ์สังคมนิยมค่อยๆ กลายเป็นอุดมการณ์ของขบวนการนักศึกษาไทย และทฤษฎีสังคมนิยมค่อยๆ กลายเป็นอาวุธในการวิพากษ์สังคมไทยอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยการวิเคราะห์และวิพากษ์สังคมไทย ว่าเป็นสังคมชนชั้นที่มีการกดขี่กันอย่างรุนแรง ดังนั้นจึงสมควรที่จะต้องมีการปฏิวัติประเทศไปสู่สังคมนิยม ขับไล่กลุ่มทุนนิยม และสร้าง

^{๑)} เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

สังคมใหม่ ซึ่งกลุ่มนักศึกษาจึงได้เข้ามารับหน้าที่ อันเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับจิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อส่วนร่วมในขบวนการนักศึกษา ที่พัฒนามาตั้งแต่ยุคก่อนเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516⁹²

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นมิตีของการเคลื่อนไหวและเรียกร้องประชาธิปไตยของนักศึกษาในสังคมไทย รวมทั้งเป็นเหตุการณ์ที่เปิดพื้นที่ให้กลุ่มคนที่ถูกรัฐบาลครอบงำและกีดกัน ได้ขึ้นมามีบทบาททางสังคม ซึ่งชาวจีนก็เป็นกลุ่มคนที่ได้รับโอกาสจากเหตุการณ์นี้ รวมทั้งกระแสดิ้นตัวในเรื่องของจีนภายหลังเกิดเหตุการณ์นี้ด้วย นอกจากนี้การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในช่วงที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี ในวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 นั้น ก็ถือได้ว่าเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญต่อการตื่นตัวและสนใจในเรื่องของจีนในไทยมากขึ้น หลังจากที่ไทยหยุดความสัมพันธ์กับจีนมาเป็นเวลา 20 ปี จะเห็นได้ว่าในช่วงนี้มีงานเขียนเกี่ยวกับจีนลงในหนังสือพิมพ์มากขึ้น เช่น งานของ “กาแฟดำ” นามแฝง เรื่อง “เสียงฮือฮาเบาๆจากจีน” ลงตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ในวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2518 งานเขียนของเสริม วงษ์จันทร์ เรื่อง “เสถียรภาพประเทศจีนในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ” วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2519 งานเขียนของ ดร. เขียน ธีระวิทย์ นักวิชาการที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับจีนศึกษา เรื่อง “อสังกรรมของเหมาเจ๋อตุง ลงในหนังสือพิมพ์ประชาชาติ ฉบับวันที่ 12 กันยายน พ.ศ. 2519 งานของทักษ์ เฉลิมเตียรณ อาจารย์คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่อง “สาธารณรัฐประชาชนจีน: วิฤตการณ์ทางสภาวะผู้นำ และความขัดแย้งอุดมการณ์” ตีพิมพ์ใน วารสารธรรมศาสตร์ ฉบับเดือนกุมภาพันธ์-พฤษภาคม พ.ศ. 2520 นอกจากนี้ยังมีงานเขียนประเภทหนังสือ เช่น งานของ ดร. เขียน ธีระวิทย์ เรื่อง การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน (พ.ศ. 2519)⁹³ นอกจากนี้ยังมีการลงข่าวเกี่ยวกับประเทศจีนมากขึ้น สิ่งต่างเหล่านี้เป็นสาเหตุให้รัฐบาลได้มีการแก้ไขนโยบายที่เกี่ยวกับชาวจีนในไทยผ่อนคลายลง เช่น การอำนวยความสะดวกในการโอนสัญชาติ และการที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ไปเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศจีน เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518 นอกจากจะไปความสัมพันธ์ทางการทูตแล้ว ยังได้มีการทำข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการค้ากับจีนด้วย ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวไทยถือว่าจีนเป็นพันธมิตร ไม่ได้เป็นศัตรูเหมือนแต่ก่อน จะเห็นได้จากหนังสือพิมพ์ชาวไทย ดังข้อความที่ว่า

“ตอนนี้รัฐบาลกำลังพิจารณาที่ต้องการให้ชาวจีนสามารถโอนสัญชาติมาเป็นไทย โดยที่รัฐบาลจะอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานใน

⁹² เรื่องเดียวกัน, หน้า 78.

⁹³ นาริรันด์ ปริสุทฺธิวิฑิต, “องค์ความรู้เรื่องจีนในประเทศไทย ค.ศ. 1975-1998” สารนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2548, หน้า 25-35

ทุกจังหวัด และจะให้เจ้าหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือ...ซึ่งการ โอน
สัญชาติครั้งนี้ รัฐบาลคิดว่าชาวจีนจะทำ การ โอนสัญชาติเป็นไทย
ถึง 3 แสนคน”⁹⁴

ข่าวในหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ แสดงให้เห็นว่าชาวจีนได้รับการยอมรับเป็นส่วนหนึ่งใน
สังคม จะเห็นได้ว่าชาวจีนส่วนหนึ่งได้เข้ามามีบทบาททางการเมือง ดังข้อความที่ว่า

“ส.ส.ไทยหลายคนที่เป็นจีนแดงครั้งนี้มีหลายคนถือโอกาสไป
พบญาติพี่น้องของตนที่พลัดพรากจากกันมาหลายสิบปี เช่น
นายประสงค์ วงศ์สุนทร ส.ส. นครสวรรค์ พรรคเกษตรสังคม
นายอุดมพร ขอเพิ่มกลาง ส.ส. มหาสารคาม พรรคกิจสังคม
นายวิศาล ภัทรประสิทธิ์ ส.ส. พิจิตร พรรคพัฒนาจังหวัด นายเจริญ
เปรมฤทัยรัตน์ ส.ส. นครราชสีมา พรรคประชาธิปไตย ญาติที่อยู่ใน
จีนแดงเหล่านี้บางคนเป็นพี่น้องท้องเดียวกัน เช่น นายอุดมพร
ขอเพิ่มกลาง ที่รู้ว่าให้เมื่อเจอพี่ชายที่พลัดพรากจากกันมาในช่วง
ประเทศจีนเปลี่ยนแปลงการปกครอง”⁹⁵

นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ในช่วงเวลานั้น ได้เสนอข่าวที่แสดงให้เห็นถึงการเปิดการค้ากับจีน
ภายหลังการเปิดสัมพันธไมตรีทางการทูตกับจีนในสมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ดังข้อความข่าวใน
หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ที่ว่า

“พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศ
พร้อมด้วยนายสินธุ์ ศรีสงคราม และพ่อค้าใหญ่มี นายเล็งเลิศ ไบหยก
เจ้าของโรงแรมอินทรา นายจรัส จตุรภัทร์ กรรมการผู้จัดการใหญ่
ธนาคารกรุงไทย นายเล็ก เล็กสกุลไทย เจ้าของห้างสรรพสินค้าไทยตงส์
นายเกียรติ ศรีเฟื่องฟู ประธานกระจกไทยอาสา นายโมตรี กิตติพราภรณ์
นักธุรกิจโรงแรมได้ออกเดินทางโดยสายการบินไทย มุ่งไปจีนแดงแล้วเมื่อ
เวลา 11.00 น วันที่ 20 ธ. ค พ.ศ. 2516 การไปครั้งนี้มีปัญหาการค้าเป็น
ส่วนใหญ่ นอกจากซื้อน้ำมันแล้วมีการเจรจาซื้อขายสินค้าระหว่างสอง

⁹⁴ หนังสือพิมพ์ข่าวไทย ปีที่ 24 ฉบับที่ 8245 วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2518, หน้า 3.

⁹⁵ หนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 4463 วันที่ 5 สิงหาคม พ.ศ. 2518, หน้า 7.

ประเทศ”⁹⁶

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่า รัฐบาลและสังคมไทยในช่วงเวลานี้ได้มีกระแสการตื่นตัวเกี่ยวกับจีนมากขึ้น ซึ่งปัจจัยส่วนหนึ่งมาจาก การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต รวมทั้งยังเปิดโอกาสให้ชาวจีน ได้มีพื้นที่ในการปรับตัวเป็นคนไทย และเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยมากขึ้น ซึ่งก่อนหน้าเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และการเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนนั้น ภาพลักษณ์ของชาวจีนยังเป็นคนอื่น เป็นคนต่างด้าว ที่เข้ามาอาศัยเมืองไทยอยู่ อย่างไรก็ตามผลที่ตามมาภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในครั้งนี้ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและจีนในระดับประเทศดีขึ้นเรื่อยๆ คนไทยเชื้อสายจีนเริ่มปรับตัวกลายเป็นไทย เกิดการขยายตัวของกลุ่มทุนเชื้อสายจีน ที่บางส่วนได้เข้าไปมีบทบาททางการเมือง นอกจากนี้รัฐบาลเองก็ได้มีนโยบายที่ทำให้ชาวจีนได้รับสิทธิในการเป็นคนไทย โดยไม่ต้องเป็นพลเมืองชั้นสองดังที่เคยเป็นมา โดยรัฐได้ออกนโยบายให้ชาวจีนในประเทศไทยสามารถเลือกถือสัญชาติไทยได้ ดังในจดหมายของชาวจีนผู้หนึ่งที่เขียนมาปรึกษาในหนังสือพิมพ์ที่ว่า

“กระผมมีสัญชาติจีน โดยกำเนิด บิดามารดาพาเข้ามาอยู่ในเมืองไทย ต่อมาเมื่ออายุ 13 ปีได้รับการเลี้ยงดูโดยบิดามารดาบุญธรรม ซึ่งเป็นคนไทย การอบรม การศึกษา และสิ่งแวดล้อมล้วนเป็นคนไทย ไม่มีความผูกพันกับจีนได้วันหรือจีนคอมมิวนิสต์ มีความคิดแต่จะโอนสัญชาติเป็นไทยตลอดเวลา เมื่อกระผมทราบว่ารัฐบาลจะให้ความสะดวกในการ โอนสัญชาติเป็นไทยจึงดีใจมาก...รัฐบาลนี้มีความจริงใจในนโยบายที่จะให้คนจีนเลือกสัญชาติได้ตามความสมัครใจ เพราะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งที่เขาจะ ได้มีความผูกพันกับชาติไทย ดีกว่าให้ถือสัญชาติจีน ซึ่งมีอยู่จีนเดียวคือจีนคอมมิวนิสต์ นับว่าไม่เหมาะสมอย่างยิ่งในสถานการณ์ขณะนี้”⁹⁷

การที่รัฐบาลจะออกนโยบายการให้สิทธิชาวจีนในการ โอนสัญชาตินี้ก็แสดงให้เห็นว่า รัฐบาลเริ่มที่จะยอมรับชาวจีนให้กลายเป็นคนไทยมากขึ้น เปิดให้กลุ่มคนเหล่านี้มีสิทธิที่เท่าเทียม

⁹⁶ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ปีที่ 3 ฉบับที่ 836 วันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2516, หน้า 8.

⁹⁷ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ปีที่ 26 ฉบับที่ 8829 วันที่ 26 กรกฎาคม 2518 หน้า 7.

ดังคนไทยคนหนึ่ง หลังจากที่ถูกกีดกันมาตลอด นอกจากนี้รัฐบาลเองก็ยังมีแนวคิดที่จะเปิดโรงเรียนจีนและส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนในโรงเรียนมากขึ้น ดังที่ว่า

“รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมีคำสั่งให้พิจารณาเปิดโรงเรียนจีน ขณะนี้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวกับการอนุญาตให้ตั้งโรงเรียน ได้รับคำร้องจากเจ้าของโรงเรียนจีนและ ส.ส. จำนวนมากขอตั้งโรงเรียนจีนเพิ่มขึ้น”^๙

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่าภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และการเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนนี้เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยและรัฐบาลได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มชาวจีนที่เคยเป็นกลุ่มที่ถูกกีดกันและมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีต่อสังคมไทยได้มีบทบาทและภาพลักษณ์ในทางที่ดีมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการตื่นตัวกระแสเรื่องประเทศจีนมากขึ้น และได้ขยายเข้าไปยังกลุ่มนักศึกษาและปัญญาชนภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 โดยเฉพาะแนวทางลัทธิคอมมิวนิสต์ สังคมนิยม แบบเหมาเจ๋อตุง จนนำไปสู่เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519

นอกจากนี้ความสนใจและกระแสดิ้นตัวเรื่องจีนได้เพิ่มมากขึ้นตามลำดับในช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ซึ่งไม่ได้มีแต่เรื่องการเมืองเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังมีเรื่องสังคมและวัฒนธรรมของจีน รวมทั้งเรื่องของคนไทยเชื้อสายจีนในเมืองไทยด้วย เช่น งานพระราชพิธีพืชมงคลจรดพระนังคัลแรกนาขวัญของสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงนิพนธ์เรื่อง ย่าแค้นมังกร (พ.ศ. 2524) งานเขียนของไมตรี ลิ้มปิชาติ เรื่อง ไปเยี่ยมอาม่าที่เมืองจีน (พ.ศ. 2526) ซึ่งเป็นงานเขียนเกี่ยวกับชีวิตของชาวจีนในชนบท งานเขียนของ สุขสันต์ วิเวกเมธากร และทีมงานสำนักพิมพ์ผู้จัดการ เรื่อง ร้อยแซ่พันธุ์มังกร ที่นำเสนอชีวประวัติของกลุ่มตระกูล และคนไทยเชื้อสายจีนที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองไทย จากสื่อพิมพ์หมอนใบจนประสบความสำเร็จในธุรกิจ มีฐานะมั่งคั่งร่ำรวย และงานเขียนของ จิตรรา ก่อนันทเกียรติ เรื่อง ความรู้เรื่องจีนจากผู้เฒ่า (พ.ศ. 2536) ที่นำเสนอเรื่องความรู้ทางวัฒนธรรม และคุณธรรมที่ชาวจีนได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา กระแสการตื่นตัวและสนใจเรื่องจีนนี้เองได้ส่งผลต่อการเปิดพื้นที่ให้แวดวงวรรณกรรม และนวนิยายได้มีการเขียนนวนิยายที่เสนอภาพลักษณ์เนื้อหาเกี่ยวกับชาวจีนเพิ่มจำนวนมากขึ้นภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และส่งผลต่อภาพลักษณ์ของคนจีนในเมืองไทยในแง่ดีขึ้นด้วย เช่น นวนิยาย เรื่อง ลอดลายมังกร ของประภัสสร เสวิกุล เป็นต้น

^๙หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ปีที่ 26 ฉบับที่ 8812 วันที่ 8 กรกฎาคม 2518 หน้า 6.

3.3.2 กระแส “วัฒนธรรมแห่งชาติ”

ตั้งแต่พ.ศ. 2500-2516 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2501-2506) และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร(พ.ศ. 2506-2516) บริหารประเทศนั้น แม้ว่าจะมีการยุบสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ และกระทรวงวัฒนธรรม (ในปี พ.ศ. 2501) อันเป็นการสิ้นสุดยุคการสร้างชาติทางวัฒนธรรม หรือยุครัฐนิยมในทางวัฒนธรรมของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีนโยบายกำหนดทิศทาง “วัฒนธรรมแห่งชาติ” อย่างชัดเจน หากแต่ทั้งรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรไม่ได้ให้เสรีภาพทาง “วัฒนธรรม” โดยยังคงทำหน้าที่เป็น “ตำรวจวัฒนธรรม” ที่อาศัยกลไกของรัฐพิทักษ์ความเป็นชาติไทย และคอยสอดส่อง ตรวจสอบราชจัดวัฒนธรรมที่ไม่พึงประสงค์ของชาติไทย⁹⁹

ประเด็นที่เป็นหัวใจของ “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ในช่วงพ.ศ. 2500-2516 กล่าวได้ว่ามีสาระอยู่ที่ความเป็นไทยโดยเชื้อชาติ วัฒนธรรมและความเป็นชุมชนชาติ¹⁰⁰ แม้ว่าจะในด้านหนึ่งจะพบว่ารัฐบาลในช่วงเวลานี้มีความพยายามในการสร้างความเป็นชาติไทยที่แตกต่างจากความเป็นชาติไทยที่สร้างขึ้น โดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มีการนำเอาเรื่อง “ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์” มาเป็นฐานสำคัญของการสร้างชุมชนชาติไทย แทนที่ “รัฐธรรมนูญ” และ “ผู้นำ” ซึ่งเป็นฐานของการสร้างชุมชนชาติไทยในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม¹⁰¹ อย่างไรก็ตาม สาระสำคัญของการสร้างชุมชนชาติไทยที่มี “ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์” เป็นฐานสำคัญในช่วงรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรมีความขัดแย้งกับ “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ในยุครัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามในความเป็นไทยที่เน้นเรื่องเชื้อชาติ และวัฒนธรรม เนื่องจากลักษณะความเป็นไทยหรือ “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่มีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นฐานของชุมชนชาตินั้นคือ รูปแบบทางวัฒนธรรมของชนชั้นสูงในราชสำนัก ซึ่งเป็นคนกลุ่มน้อยของสังคมและแสดงถึงวัฒนธรรมของภาคกลางที่ใช้เป็นตัวแทนของ “วัฒนธรรมแห่งชาติ” โดยไม่เปิดให้วัฒนธรรมแบบอื่นที่ไม่ได้ถูกรวมอยู่ใน “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ได้ปรากฏขึ้นและกลายเป็นข้อขัดแย้งภายในวัฒนธรรมแห่งชาติไทย¹⁰²

“วัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่เน้นเรื่องความเป็นไทยโดยเชื้อชาติ วัฒนธรรม และความเป็นชุมชนชาติ อันมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นศูนย์กลาง ที่สร้างและเน้น โดยรัฐบาลจอมพลสฤษดิ์

⁹⁹ ยุक्ति มุกดาวิจิตร, “การเมืองเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทย พ.ศ. 2501-2537,” *วารสารธรรมศาสตร์* 20, 3 (กันยายน-ธันวาคม, 2537), หน้า 25.

¹⁰⁰ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 34.

¹⁰¹ เจลิมเกียรติ คิวานวล, *ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535* (กรุงเทพฯ: ผู้จัดกร., 2535), หน้า 45.

¹⁰² นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ลักษณะไทย: คืออะไร อย่างไร และทำไม,” *สมุดสังคมนศาสตร์* 12, 3-4 (กุมภาพันธ์-กรกฎาคม, 2533), หน้า 126-

ชนะรัชต์ และรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจรเป็นสิ่งที่ได้รับการสานต่อ หรือผลิตซ้ำโดย ปัญญาชนและผู้นำรัฐบาลในช่วงเวลาต่อมา ดังเช่น กรณีการสร้าง “ความเป็นไทย” ของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นปัญญาชนชั้นนำ และได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในช่วง พ.ศ. 2518-2519 (ปลายทศวรรษ 2510) โดย “ความเป็นไทย” ที่ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช สร้างขึ้นมุ่งเน้นเรื่อง สังคมที่แบ่งคนเป็นลำดับชั้น โดยมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นหัวใจสำคัญของ “ชาติไทย” และการยึดมั่นในพุทธศาสนาและแบบแผนขนบธรรมเนียมประเพณีแบบไทย รวมไปถึงการที่คนต่างชาติต่างวัฒนธรรมในไทยอย่างคนจีนเรียนรู้ “ความเป็นไทย” และ “กลายเป็นไทย”¹⁰³

กระแส “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่มีการผลิตและผลิตซ้ำต่อมาในช่วง ทศวรรษ 2520- กลางทศวรรษ 2530 ดังปรากฏว่าเมื่อ พ.ศ. 2522 รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้รื้อฟื้นความสนใจต่อวัฒนธรรมขึ้นมาอีกครั้ง โดยมีการจัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ให้มีฐานะเทียบเท่ากรมขึ้นกับกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในระยะแรก สวช. ให้ ความหมายแก่วัฒนธรรมในลักษณะเดียวกับที่จอมพล ป. พิบูลสงครามเคยให้ไว้ แม้ว่าในส่วนของ รายละเอียดของนโยบายของการคัดเลือกและส่งเสริมวัฒนธรรมของ สวช. จะไม่ได้กำหนดให้มีการ ยกระดับมาตรฐานทางวัฒนธรรมเช่นในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่มุ่งไปในทางอนุรักษ์และ ฟื้นฟูวัฒนธรรม¹⁰⁴

ด้วยทิศทางของสวช. ที่มุ่งการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมในแง่หนึ่งอาจมองได้ว่า “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่ดำเนินโดยรัฐบาลต่างๆ ในช่วงทศวรรษ 2500 - 2510 จะได้รับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูภายใต้การดำเนินงานของสวช. ดังเห็นได้จากประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง วัฒนธรรม แห่งชาติ เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2524 ซึ่งกล่าวได้ว่ามีผลต่อการดำเนินงานของ สวช. ได้ ระบุว่า

“วัฒนธรรมไทยเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นชาติไทย เป็นรากฐาน การสร้างสรรค์ความสามัคคี และความมั่นคงแห่งชาติ เป็นสิ่งที่แสดง ถึงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภาคภูมิใจร่วมกันของคนไทยเป็นปัจจัย ให้คนในชาติได้ประพฤติในทางที่ดีงาม...สมควรต้องรักษาและส่งเสริม วัฒนธรรมไทยอย่างจริงจัง และกว้างขวางเป็นพิเศษ”¹⁰⁵

¹⁰³ สายชล สัตยานุรักษ์, “การสร้าง “ความเป็นไทย” กระแสหลัก และ “ความจริง” ที่ “ความเป็นไทย” สร้าง,” ฟ้าเดียวกัน 3, 4 (ตุลาคม-ธันวาคม, 2548), หน้า 46-58.

¹⁰⁴ ยุक्ति มุกดาวิจิตร, “การเมืองเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทย พ.ศ. 2501-2537,” วารสารธรรมศาสตร์ 20, 3(กันยายน-ธันวาคม, 2537), หน้า 29-30.

¹⁰⁵ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, วัฒนธรรมประจำชาติ (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป, 2531), หน้า 13.

หรือที่พบว่าได้มีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 กรกฎาคม พ.ศ. 2529 ให้ใช้แนวทางในการรักษา ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรม พ.ศ. 2529 ตามนโยบายวัฒนธรรมแห่งชาติ โดยตอนหนึ่งได้ระบุว่าเรื่องที่ต้องพัฒนาในวัฒนธรรมไทย คือ การอนุรักษ์และพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมทั้งด้านวัตถุ และด้านจิตใจ เช่น ศิลปกรรม ด้านประติมากรรม สถาปัตยกรรม จิตรกรรม วรรณกรรม ฯลฯ¹⁰⁶ โดยมีข้อสังเกตว่า หลังจากที่ สวช. ได้ดำเนินงานแล้วระยะหนึ่ง ความหมาย “วัฒนธรรม” ของสวช. ได้ขยายขอบเขตจนกลายเป็นวิธีการดำเนินชีวิตของสังคมที่มีลักษณะสัมพันธ์กับเวลา และสถานที่มากขึ้น หากแต่ทิศทางของการดำเนินงานของ สวช. ก็ไม่ได้เปลี่ยนไปจากที่เป็นไปในระยะแรก¹⁰⁷

ในทัศนะของลูกหลานจีนในไทยที่เกิด และเติบโตในช่วงทศวรรษ 2500 -2510 จะเห็นได้ว่า กระแส “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่เน้นความเป็นไทยจากเชื้อชาติและวัฒนธรรม สร้างความอึดอัดขัดแย้งภายในตัวเอง ให้แก่กลุ่มลูกหลานจีนในไทยอย่างมาก ดังตัวอย่างของพระไพศาล วิสาโล ซึ่งเกิดในพ.ศ. 2500 และเติบโตขึ้นในกระแส “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ในช่วงทศวรรษ 2500-2510 ที่ท่านได้เล่าถึงความรู้สึก และความอึดอัดใจจากการเป็น “คนอื่น” ตามกระแส “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ที่คับแคบและไม่มีที่ว่างให้แก่เชื้อชาติและวัฒนธรรมอื่น ตลอดจนความขัดแย้งระหว่างความเป็นจีนและความเป็นไทยภายในตัวเอง

“ปัญหาของเราอยู่ตรงนี้ด้วย เพราะถ้าเราออกไปนอกบ้านเรากลับถูกหาว่าเป็น “เจ๊ก” จึงเหมือนเป็นคนสองโลกที่ไม่สามารถจะเข้ากับที่ใดได้สนิท...ในสภาพสังคมและวัฒนธรรมที่ข้าพเจ้าเติบโตมา คุณจะเป็นไทยได้แท้จริงนั้น เพียงแค่นับถือ ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ เท่านั้นหาเพียงพอไม่ หากจะต้องลืมหืมตาที่มืดมิดที่ไม่ใช่ “ไทย” คือลืมหืมความเป็นจีน...

ลูกจีนอย่างข้าพเจ้าถูกหล่อหลอมให้มีสำนึกดังกล่าว เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น แต่ในเวลาเดียวกัน ความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้คือ เรามีสายเลือดจีน มีบรรพบุรุษ อีกทั้งชีวิตส่วนหนึ่งก็เติบโตมาในท่ามกลางวัฒนธรรมประเพณีจีน ความจริงแล้วสำนึกที่ถูกสร้างขึ้นและความเป็นจริง ที่ติตมาแต่กำเนิดนั้นไม่จำเป็นต้องขัดแย้งกันก็ได้...แต่น่าเสียดายที่ความเป็นไทย (แม้กระทั่งเวลานี้) มีความหมายที่คับแคบและไม่

¹⁰⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 14-16.

¹⁰⁷ ยุคติ มุกดาวิจิตร, “การเมืองเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทย พ.ศ. 2501-2537,” วารสารธรรมศาสตร์ 20, 3(กันยายน-ธันวาคม, 2537), หน้า 30.

มีที่ว่างให้แก่เชื้อชาติและวัฒนธรรมอื่น ผลก็คือลูกจีนจำนวนมากไม่น้อย
ที่อยากเป็นไทยเกิดความรู้สึกอับอาย ถูกดูถูกและในที่สุดก็ปฏิเสธ
ความจริงส่วนหนึ่งของคน”¹⁰⁸

ปัญหาของลูกจีนอย่างข้าพเจ้าไม่ได้มีเพียงเท่านั้น ในขณะที่
ที่อยากสลัดความเป็นจีนออกไปเวลาอยู่ในโรงเรียน ครั้นกลับมาบ้าน
กลับถูกเรียกร้องให้มีความเป็นจีนยิ่งขึ้น เช่น ถูกบังคับให้พูดภาษาจีน
กับย่าและญาติผู้ใหญ่ ท่านเหล่านั้นมักให้เหตุผลว่า หากเราเป็นคนจีนต้อง
รู้ภาษาจีน เหตุผลอย่างนี้ข้าพเจ้าไม่ยอมรับเอาเลย เพราะสำนึกกว่าตนเป็น
คนไทยยิ่งกว่าเป็นคนจีน”¹⁰⁹

งานเขียนเรื่อง “เชื้อชาติ ชนชั้น และประชาธิปไตย” ของ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล
นักรัฐศาสตร์ ได้วิเคราะห์และชี้ให้เห็นถึง สภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมแนวคิด
ความเป็นไทยกระแสหลัก เป็นปัจจัยส่วนหนึ่งที่ส่งผลให้ชาวจีนมีความรู้สึกขัดแย้ง อึดอัดในตนเอง
ที่ว่า

“นโยบายสมัยจอมพลป. พิบูลสงครามที่เน้นเรื่องชาตินิยม และรัฐนิยม
และการทำให้กลัวเงินแดง ได้มีการสืบทอดต่อมาในช่วงทศวรรษ
2500-2510 ที่ก่อให้เกิดเกิดความทุกข์โศกของคนจีนในประเทศไทย
อันเนื่องมาจากนโยบายของรัฐที่มีรูปธรรมมากมาย ซึ่งหลายท่านคง
รู้ดีกว่าผม เอาตั้งแต่ถูกบังคับให้โอนสัญชาติ เปลี่ยนชื่อเป็นนามสกุล
ถูกบีบให้ปกปิดเชื้อสาย และต้องแอบไหว้บรรพบุรุษ ถูกหวาดระแวงทาง
การเมืองมาจนถึงการเป็นตัว โกงตัวตลกในนวนิยาย สิ่งเหล่านี้สร้าง
ความขมขื่นแก่ชาวจีนในเมืองไทยอย่างมาก”¹¹⁰

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่า กระแสวัฒนธรรมแนวคิดความเป็นไทยกระแสหลักมี
ลักษณะที่เน้นการกีดกันทางเชื้อชาติ ทำให้กลุ่มลูกหลานจีนที่เกิดในเมืองไทยมีความรู้สึกขัดแย้ง
และต้องปกปิดเชื้อชาติ และความเป็นจีนของตนเองไว้ เพื่อตอบสนองกับนโยบายของรัฐ และเพื่อ

¹⁰⁸ พระไพศาล วิสาโล, “ไปพ้นจาก “พวกเรา”,” ใน เสรี พงศ์พิศ (บรรณาธิการ), พี่น้องเดียวพี่น้องกัน (กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริม
วิสาหกิจชุมชน, 2548), หน้า 10-11.

¹⁰⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-9.

¹¹⁰ เสกสรรค์ ประเสริฐกุล, “เชื้อชาติ ชนชั้น และประชาธิปไตย” ใน รัฐศาสตร์สาร 18, 2 (ตุลาคม 2535), หน้า 18-19.

ความปลอดภัยของตนเอง แม้ว่าภายหลังแนวคิดความเป็นไทยกระแสหลักจะลดลงไปบ้างแล้ว แต่ลักษณะการกีดกันทางเชื้อชาติยังคงถูกสืบเนื่องมาจนถึงทศวรรษวรรษ 2530

3.3.3 กระแสความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม

ภายหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่ามีกระแสการนำเสนอเรื่อง ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทย ที่วิพากษ์กระแส “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ซึ่งเน้นความเป็นชาติไทย เชื้อชาติหรือชาติพันธุ์ทางวัฒนธรรม และความเป็นชุมชนชาติ กระแสท้าทายและ วิพากษ์วัฒนธรรมไทยกระแสหลักนี้ กล่าวได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องจากความเปลี่ยนแปลงของ สังคมไทยที่เกิดขึ้นนับจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ซึ่งทำให้สังคมไทยได้เปิดพื้นที่ให้แก่ กลุ่มคนที่ไม่เคยมีพื้นที่ทางสังคมและการเมืองในช่วงก่อนหน้า ดังที่ได้กล่าวในตอนต้นแล้ว

การวิพากษ์และท้าทาย “วัฒนธรรมแห่งชาติ” หรือ วัฒนธรรม “ความเป็นไทย” ฉบับ ทางการที่ดำเนินการและสนับสนุน โดยรัฐบาลชุดต่างๆ นับจากกลางทศวรรษ 2510-กลางทศวรรษ 2530 ที่เน้นการวิพากษ์กลุ่มคนที่แตกต่างกับสิ่งที่สังคม ได้สร้างไว้เป็นแกนหลักหรือลักษณะแบบ ทางการว่าเป็น “คนอื่น” มีความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งแสดงถึงอคติทางชาติ พันธุ์ ชาวจีนก็เป็นกลุ่มหนึ่งที่ให้ภาพเป็น “คนอื่น” ในระยะแรกนั้นมีทั้งกระแสที่มาจากขบวนการ ลัทธิมาร์กซ์ที่ปฏิเสธวัฒนธรรมแบบศักดินาและแบบทุนนิยม ซึ่งครอบงำสังคม โดยเสนอ ความสำคัญของคนระดับล่างที่มีอยู่ในสังคม เช่น ชาวบ้าน คนยากจน และคนในชนบทที่ห่างไกล ความเจริญ เป็นต้น ที่มีอยู่ในสังคม และ การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมที่เป็นอยู่ภายใต้วัฒนธรรม ศักดินาและทุนนิยม ตลอดจนกระแสของปัญญาชน นิสิตนักศึกษาที่วิพากษ์สังคมผ่านสื่ออย่าง สังคมศาสตร์ปริทัศน์ รวมทั้งการวิพากษ์และท้าทายวัฒนธรรมแห่งชาติของวารสารเมืองโบราณ (ฉบับปฐมฤกษ์ ปี พ.ศ. 2517) และวารสารศิลปวัฒนธรรม (ฉบับปฐมฤกษ์ ปี พ.ศ. 2522) ที่มุ่งทำ ความเข้าใจแบบแผนวิถีชีวิต และการสร้างสรรค์สังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในยุคสมัยต่างๆ ใน สังคมไทย โดยที่กระแสของขบวนการลัทธิมาร์กซ์ และกระแสวัฒนธรรมแบบสังคมศาสตร์ ปริทัศน์ได้สลายไป เมื่อมีการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2519 และชนชั้นนำได้อาศัยความเป็นไทย เป็น เครื่องมือในการขึ้นสู่อำนาจ¹¹¹

ขณะที่กระแสการวิพากษ์และท้าทาย วัฒนธรรมแห่งชาติของวารสารศิลปวัฒนธรรมได้ ดำรงต่อมาตลอดช่วงทศวรรษ 2520-2530 ซึ่งหากพิจารณาโดยเอาวารสารศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง จะเห็นว่า การตีความและให้นิยามความเป็นไทยของวารสารศิลปวัฒนธรรมเป็นความพยายามใน

¹¹¹ ยุคที มุกดาวิจิตร, “การเมืองเรื่องวัฒนธรรมในสังคมไทย พ.ศ. 2501-2537,” วารสารธรรมศาสตร์ 20, 3 (กันยายน-ธันวาคม, 2537), หน้า 30-33.

การทำท้าววัฒนธรรมแห่งชาติ หรือความเป็นไทยกระแสหลัก โดยการทลายกรอบความคิดทางประวัติศาสตร์กระแสหลักด้วยการนำเสนอเรื่องประวัติศาสตร์และโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นกำเนิดและพัฒนาการของรัฐไทย และระบอบการปกครองในประวัติศาสตร์ก่อนยุคสุโขทัยที่แสดงความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนชาติต่างๆ ในบริเวณที่เป็นประเทศไทยที่ก่อตัวขึ้นจนสามารถขยายตัวขึ้นเป็นรัฐ มีการรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาผสมกับความเชื่อทางศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นความเชื่อในเรื่องผีแบบท้องถิ่น¹¹² รวมถึงการที่บรรณาธิการของ ศิลปวัฒนธรรม (สุจิตต์ วงษ์เทศ) ได้นำเสนอถึงประเด็นความเป็นไทย โดยเสนอข้อเท็จจริงที่ว่า ชาติไทยหรือคนไทยที่แท้จริงคือ ชาติหรือคนที่มีความหลากหลายปะปนทางวัฒนธรรม และเชื้อชาติ ไม่ใช่ความเป็นไทยที่ “บริสุทธิ์” และกีดกันคนเชื้อชาติอื่นๆ ในประเทศไทยออกไป¹¹³

หากกล่าวโดยใช้ศัพท์ของนักวิชาการทางสังคมศาสตร์ที่ศึกษาประเด็นความหลากหลายทางวัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ กระแสความคิดเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมที่ท้าวท้าว “วัฒนธรรมแห่งชาติ” ซึ่งปรากฏในช่วง พ.ศ. 2512-2533 คือ การนำเสนอหรืออธิบายสังคมไทย โดยชี้ว่าสังคมวัฒนธรรมไทยเป็นสังคมที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) คือ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง 2 กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมต่างกันและมีการรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกันมากกว่าผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม หรือ ที่เรียกว่าเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรม ส่วน (Assimilation) คือ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนตั้งแต่ 2 กลุ่มคนขึ้นไปที่มีพลังไม่เท่ากัน โดยกลุ่มคนที่มีพลังน้อยจะยอมรับและถูกผสมกลมกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมและพลังมากกว่า¹¹⁴ ขณะที่คำอธิบายเรื่องสังคมไทยว่า เป็นสังคมที่มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมที่มีพลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างคนจีนในไทยกับคนไทยที่ชี้ว่า คนจีนในไทยต้องเลือกระหว่างการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับคนไทยแล้วกลายเป็นไทย กับการรักษาความเป็นจีนเอาไว้¹¹⁵ งานศึกษาของ วิลเลียม จี สกินเนอร์ (ฉบับแปลภาษาไทย พิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2529) ที่เป็นต้นแบบของการศึกษาและอธิบายสังคมจีนในไทยที่

¹¹² ธนศ อารณสุวรรณ, “ประวัติศาสตร์ในศิลปวัฒนธรรม: ศิลปวัฒนธรรมในประวัติศาสตร์,” ศิลปวัฒนธรรม 20, 1 (พฤศจิกายน, 2541), หน้า 89.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 96-97.

¹¹⁴ อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม), พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 18-19.

¹¹⁵ เกียรติ เฑระพีระ, แลลดลายนังกร: รวมข้อเขียนว่าด้วยความเป็นจีนในสยาม (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2537), หน้า 39-86.

¹¹⁶ วิลเลียม จี สกินเนอร์, สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์, แปลโดย พรรณี ฉัตรพลรักษ์ และ คณะ (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2529)

ชี้ว่าคนจีนในไทยโน้มไปในทางที่กลายเป็นไทยโดยการผสมผสานทางเชื้อชาติด้วยการแต่งงานกับคนไทยและมีการผสมผสานทางวัฒนธรรม¹⁶

กระแสการอธิบายเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไทยที่ปรากฏอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษ 2510-กลางทศวรรษ 2530 กล่าวได้ว่าเป็นกระแสสังคมที่มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติต่างๆ และเปิดพื้นที่ให้แก่คนกลุ่มต่างๆ ที่ถูกถือเป็น “คนอื่น” ตามกระแส “วัฒนธรรมแห่งชาติ” สามารถปรากฏตัวและมีสิทธิในสังคม ในฐานะคนไทยคนหนึ่ง ดังเห็นตัวอย่างได้จาก พระไพศาล วิสาโล ดังที่กล่าวไว้แล้ว แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกและทัศนคติที่ต้องการให้สังคมวัฒนธรรมไทยมีที่ว่างให้แก่คนเชื้อชาติอื่นที่อยู่ในเมืองไทย เช่น ลูกหลานชาวจีน ชาวเขา ชาวมุสลิม เป็นต้น ประกอบกับสภาวะทางการเมืองและเศรษฐกิจ ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ที่กลุ่มทุนเชื้อสายจีนได้ขยายตัวกลายเป็นคนส่วนใหญ่ในกลุ่มคนระดับกลางของประเทศ และมีบทบาทความสำคัญในการเมืองและเศรษฐกิจของไทย จึงพบว่ามีคนเชื้อสายจีน ส่วนหนึ่งได้วิเคราะห์บอกเล่าถึงความสำคัญของคนจีนในประวัติศาสตร์ไทย หรือ การบอกเล่าเรื่องของลูกหลานจีนที่เกิดในไทย และถูกเลี้ยงดูภายใต้วัฒนธรรมไทย-จีน ได้รับการศึกษาแบบไทย-ตะวันตก ได้มีบทบาทช่วยเหลือรัฐบาลไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ ไม่แตกต่างไปจากคนไทย¹⁷

ตัวอย่างแรกเห็นได้จากการอธิบายประวัติศาสตร์ไทยของนักวิชาการเชื้อสายจีน นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่ชี้ว่า

“กระฎุมพีไทยในต้นรัตนโกสินทร์ จึงหมายถึงชนชั้นนำในระบบศักดินา ผสมกับชาวจีนและเชื้อสายจำนวนมาก ทั้งที่ได้ถูกกลืนเข้าไปในระบบศักดินาแล้ว และยังไม่ได้ถูกกลืนเป็นส่วนใหญ่...ประกอบกันขึ้นเป็นชนชั้นสูงของสังคมไทย มีบทบาทในพัฒนาการทางวัฒนธรรมชั้นสูงของสังคม สิ่งที่คนเหล่านี้สร้างขึ้น เศรษฐกิจ และชนชั้น ถูกถือทั้งในสมัยนั้นและในสมัยต่อมาว่า เป็นตัวแทนของวัฒนธรรมไทย”¹⁸

“การสะสมทรัพย์และความสำเร็จในการสะสมทรัพย์ของชาวจีน ประกอบกับโอกาสของการค้า กำไรจากการค้าและการลงทุน

¹⁶ วารุณี โอสถารมย์, “สถานภาพความรู้และแนวโน้มการศึกษาประวัติศาสตร์ สังคม-วัฒนธรรมไทยสมัยธนบุรี-รัตนโกสินทร์,” เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง สถานภาพความรู้ประวัติศาสตร์ไทยในสมัยปัจจุบัน วันที่ 25-26 กรกฎาคม พ.ศ. 2539 ณ อาคาร 50 ปี คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์, หน้า 9-10 (เอกสารอัดสำเนา)

¹⁷ เกษียร เตชะพีระ, จินตนาการชาติที่ไม่เป็นชุมชน: คนชั้นกลางลูกจีนกับชาตินิยมโดยรัฐของไทย (กรุงเทพฯ: โอเดียนสแควร์, 2537), หน้า 76.

¹⁸ นิธิ เอียวศรีวงศ์, ปากไก่และใบเรือ ว่าด้วยศึกษาประวัติศาสตร์-วรรณกรรมต้นรัตนโกสินทร์, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: แพรวสำนักพิมพ์, 2538), หน้า 188-189.

ซึ่งชาวจีนได้บุกเบิกไว้นี้ทำให้ชนชั้นนำในระบบศักดินาให้ความสำคัญแก่ทรัพย์สินทางอื่นมากขึ้น ไม่น้อยไปกว่าทรัพย์สินแบบเก่า ซึ่งมีรากฐานอยู่ที่การคุมกำลังคนในระบบไพร่”¹¹⁹

ตัวอย่างหลัง เห็นได้จากการเขียนชีวประวัติของอดิศร โฆวินทะ ลูกจีนรุ่นที่ 3 ซึ่งเกิดที่เมืองไทย พ.ศ. 2456 ได้รับการศึกษาสมัยใหม่และประกอบธุรกิจในประเทศไทย ผู้บอกเล่าคือ อู่ทอง โฆวินทะ ลูกสาวของอดิศร ดังที่ว่า

“การเป็นเด็กที่เกิดแถวทรวงวาด ซึ่งเป็นย่านธุรกิจสำคัญของชาวจีน และผู้มีเชื้อสายจีน ทำให้พ่อได้ซึมซับกับขนบธรรมเนียม ประเพณีจีน แต่พ่อต่างไปจากเด็กไทยเชื้อสายจีนทั่วไปในยุคนั้น เพราะพ่อไม่เคยเข้าศึกษาในโรงเรียนจีน ดังนั้นพ่อจึงอ่านและเขียนภาษาจีนไม่ได้ อาศัยที่บิดาพูดภาษาจีนและเติบโตในละแวกบ้านที่มีชาวจีนอาศัยอยู่หนาแน่น ได้สัมผัสบรรยากาศการค้า ได้รู้จักมักคุ้นกับครอบครัวเชื้อสายจีนในตรอกเดียวกัน”¹²⁰

“แต่เนื่องจากชาวไทยแท้ๆ ยังขาดประสบการณ์ และความชำนาญทางการค้า รัฐบาลจึงจำเป็นต้องอาศัยชาวไทยผู้ถือสัญชาติไทย แต่มีเชื้อสายจีนที่มีประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญในธุรกิจเหล่านี้ และเป็นผู้ที่ได้คลุกคลี เป็นผู้ที่ถูกยอมรับในวงการธุรกิจ เข้ามาช่วยบริหารหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่รัฐได้ก่อตั้งขึ้น เช่น ขอให้ นายมาบุญกุล เข้ามาบริหารบริษัท ข้าวไทย จำกัด...

ในกรณีพ่อก็เช่นกัน พ่อเป็นคนหนุ่มที่มีคุณสมบัติดังกล่าว คือ เป็นหนุ่มไทยเชื้อสายจีนที่มีประสบการณ์ทางการค้า และเป็นที่รู้จักของบุคคลท่านหนึ่ง ซึ่งเป็นกรรมการบริหารของบริษัท เรือลำเลียง ในขณะนั้น ฉะนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2487 เมื่อพ่ออายุได้ 31 ปี จึงมีโอกาสเข้ามาทำงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจของบริษัท เรือลำเลียง จำกัด ในตำแหน่งเลขานุการ และว่าที่ผู้จัดการ ในปีต่อมา”¹²¹

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 166.

¹²⁰ หนังสืออดิศรานุสรณ์, อนุสรณ์งานเสด็จพระราชทานเพลิงศพ อดิศร โฆวินทะ ป.ม.,ต.ช. ณ เมรุวัดธาตุทอง วัน อังคาร ที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2537 (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, 2539), หน้า 60.

¹²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

นอกจากนี้ คงต้องกล่าวด้วยว่านับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 กระแสความตื่นตัวเรื่องสิทธิและเสรีภาพที่ขยายตัวในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษ 2510 อันเป็นผลต่อเนื่องจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ได้มีการขยับขยายขอบเขตไปสู่ความตื่นตัวเรื่อง “สิทธิมนุษยชน” ในช่วงทศวรรษ 2520 อันได้แก่ การที่คนในสังคม พึงยอมรับ และเคารพสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ของคนต่างชาติพันธุ์ต่างวัฒนธรรมที่อยู่ในสังคมนั้นๆ โดยไม่เลือกปฏิบัติ หรือปฏิบัติต่อคนที่ต่างชาติพันธุ์และวัฒนธรรมกับตนด้วยการดูถูกเหยียดหยาม¹²² หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ สังคมไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ได้เกิดกระแสวัฒนธรรม “สิทธิมนุษยชน” ที่ให้คุณค่าคนทุกคนในสังคมว่ามีสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรี เท่าเทียมกัน ในฐานะที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน แม้ว่าชาติพันธุ์และวัฒนธรรมที่ต่างกัน เห็นได้จากรัฐธรรมนูญที่ใช้ในช่วงครึ่งหลังทศวรรษ 2510-ครึ่งแรกของทศวรรษ 2520 ที่มีการรับรองหลักการสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญ¹²³ อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงกระแสวัฒนธรรม “สิทธิมนุษยชน” หรือ การที่องค์กรพัฒนาเอกชน ในช่วงหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519-พ.ศ. 2526 ที่ดำเนินการภายใต้วิสัยทัศน์ “สิทธิมนุษยชน” และวิสัยทัศน์ “การมีส่วนร่วมของประชาชน” ในการพัฒนาตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ เป็นวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับหลักการสิทธิมนุษยชน ที่ยอมรับว่าประชาชนมีศักดิ์ศรี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน¹²⁴

3.4 สภาพการเมืองและนโยบายของรัฐบาลที่ส่งผลต่อสภาพลักษณะของชาวจีน

3.4.1 การเมืองภายใต้รัฐบาล จอมพล ถนอม กิตติขจร หลังการเลือกตั้ง พ.ศ. 2512 และ การปฏิวัติ พ.ศ. 2514

ภายหลังจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ถึงแก่อสัญกรรมใน พ.ศ. 2506 แล้ว รัฐบาลภายใต้การนำของจอมพลถนอม กิตติขจร และ จอมพล ประภาส จารุเสถียรก็ได้ดำเนินการจัดตั้งรัฐบาลต่อ แต่ยังคงยึดหลักนโยบายและโครงการต่างๆสืบต่อจาก จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ มีแนวทางหลักเน้นใน

¹²² สันติสุข โสภณศิริ (บรรณาธิการ), *วิถีสังคมไทย สรรพนพนธ์ทางวิชาการ เนื่องในวาระหนึ่งศตวรรษ ปรีดี พนมยงค์ ชุดที่ 6 กฎหมายและสิทธิมนุษยชน* (กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2543), หน้า 145-146; เสน่ห์ จามริก, *สิทธิมนุษยชน: เกณฑ์ คุณค่า และฐานความคิด* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2542), หน้า 73-144.

¹²³ สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา และ สายชล สัตยานุรักษ์, “สิทธิมนุษยชนที่ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรม สังคมและการเมืองไทย,” *วารสารอักษรศาสตร์* 17, 1 (มกราคม 2528), หน้า 43-53.

¹²⁴ สงวน นิตยารัมภ์พงษ์ และ สุรพล มุละดา, *จากรากเหง้าถึงขอบฟ้า อดีต ปัจจุบันและอนาคตขององค์กรพัฒนาเอกชนไทย* (กรุงเทพฯ: คบไฟ, 2544), หน้า 71-80.

เรื่อง การปราบปรามคอมมิวนิสต์ การรักษาความสงบและความมั่นคงแห่งชาติ และการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งนโยบายที่เน้นรักษาความสงบและมั่นคงแห่งชาตินั้น จอมพลถนอม-ประภาส ได้มีการขยายฐานอำนาจทางการเมืองของตนไปอย่างกว้างขวางแบบเดียวกับจอมพล สฤษดิ์ โดยได้เป็นผู้บัญชาการทหารสูงสุด เพื่อควบคุมกำลังทั้ง 3 เหล่าทัพอย่างเด็ดขาด ยกเลิกการใช้รัฐธรรมนูญปกครองประเทศ และประกาศกฎอัยการศึกมาใช้แทนรัฐธรรมนูญ โดยอ้างว่าเพื่อรักษาความสงบสุขเรียบร้อยของประเทศ การปกครองลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าเป็นการปกครองแบบเผด็จการทางทหาร จนถึงเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516¹²⁵

สิ่งที่แสดงให้เห็นว่า การบริหารและการปกครองประเทศของรัฐบาลจอมพลถนอม-ประภาสนั้นยังคงอาศัยอำนาจตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรเป็นกฎหมายสำคัญในการรักษาความสงบและความมั่นคงของประเทศ จะเห็นได้จากกรณีการสังหารชีวิตผู้ที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ เช่น นายใบ กุลแพ นายสมบุญ มากฤทธิ์ นายทวี เฉลิมสมัย นายบุญเลิศ ปรอดเกิด นายบัก หรือ มะลิ คาลามานนท์ นายน้อย เจริญสุข และให้จำคุก นายจำลอง มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2508¹²⁶ หรือ การสังหารชีวิตนายบุญมี หรือ ปุย หรือ สมศักดิ์ เขียวบางยาง และให้จำคุก นายสุเทพ หรือ ดีใหญ่ เบญจदानนท์ นายประสิทธิ์ จุลสวัสดิ์ นายบุญมา แสงอรุณ และ นายปิยะ หรือ ปี่ ภาณุ ทักษนากรณ์ ไว้ตลอดชีวิต เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2509¹²⁷

นโยบายที่สำคัญประการหนึ่งที่รัฐบาลจอมพลถนอม-ประภาส ได้รับมาจากรัฐบาลจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ คือ นโยบายการกีดกันทางเชื้อชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยในเมืองไทย ซึ่งชาวจีนเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายนี้ ดังจะเห็นจากการออกกฎหมายสัญชาติที่ยังถูกนำมาใช้อีกครั้งในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีที่ต่อจาก จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ โดยการดำเนินนโยบายสัญชาติในลักษณะที่กีดกันผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรแต่มีบิดาและมารดาเป็นคนต่างด้าวต่อไปอีก รัฐบาลได้ประกาศพระราชบัญญัติสัญชาติฉบับใหม่ในปี พ.ศ. 2508 ซึ่งสาระสำคัญของพระราชบัญญัติปี พ.ศ. 2508 ได้กำหนดให้สัญชาติไทยแก่ผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรไทยและผู้ที่เกิดนอกสัญชาติที่บิดามีสัญชาติไทยหรือมารดามีสัญชาติไทย แต่ไม่ให้สัญชาติไทยต่อผู้ที่เกิดในพระราชอาณาจักรที่บิดามารดาเป็นคนต่างด้าว (ขณะที่เกิดบิดามารดาทำงานสถานทูต กงสุล หรือองค์กรระหว่างประเทศ) หญิงต่างด้าวเมื่อ

¹²⁵ ศักดินา ฉัตรกุล ณ อยุธยา, “รัฐและอุดมการณ์ในยุคจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (2500-2506)” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526, หน้า 172.

¹²⁶ “คำสั่งตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 22 มี.ค. พ.ศ. 2509” ใน รายงานการประชุมสภาว่างรัฐธรรมนูญ (ทำหน้าที่นิติบัญญัติ) เล่มที่ 9 ครั้งที่ 206 ถึงครั้งที่ 225 พ.ศ. 2509, หน้า 267-269.

¹²⁷ “คำสั่งตามมาตรา 17 แห่งรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร เมื่อวันที่ 17 พ.ค. 2509” ใน รายงานการประชุมสภาว่างรัฐธรรมนูญ (ทำหน้าที่นิติบัญญัติ) เล่มที่ 9 ครั้งที่ 206 ถึงครั้งที่ 225 พ.ศ. 2509, หน้า 291-295.

สมรสกับผู้มีสัญชาติไทยถ้าประสงค์จะได้สัญชาติไทยต้องร้องขอต่อกระทรวงมหาดไทยเช่นเดิม คนต่างด้าวที่ประสงค์จะแปลงสัญชาติเป็นไทยต้องมีอายุบรรลุนิติภาวะ มีความประพฤติดี มีอาชีพ เป็นหลักฐาน มีภูมิลำเนาในประเทศไทยไม่น้อยกว่า 5 ปีและมีความรู้ภาษาไทย¹²⁸

พระราชบัญญัติสัญชาติปี พ.ศ. 2508 ให้อำนาจถอดถอนสัญชาติจากหญิงต่างด้าวที่ได้ สัญชาติไทยจากการสมรสกับคนไทย รวมทั้งผู้ที่ได้สัญชาติไทย การเกิดในพระราชอาณาจักร มี บิดาเป็นต่างด้าว และผู้ที่ได้สัญชาติไทยโดยการแปลงชาติ หากรัฐมีข้อสงสัยเกี่ยวกับการปกปิด ชื่อเท็จจริงและการกระทำที่อาจกระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ศีลธรรมอันดีของประชาชน และ เงื่อนไขปลีกย่อยอื่นๆอีกบางประการ ซึ่งชาวต่างด้าวที่กล่าวถึงในพระราชบัญญัติสัญชาตินั้น ส่วน ใหญ่จะเป็นชาวจีน จะเห็นได้จากจำนวนคนจีนที่อพยพเข้ามาในช่วงเวลานั้น ดังข้อความที่ว่า

“คนต่างด้าวเข้าเมืองไทยมาประกอบอาชีพชาติละ 200 คนต่อปี ควรจะมีการปรับปรุงใหม่ให้ รัดกุมขึ้น ควรจะอนุญาตให้เฉพาะ ผู้ที่เข้ามาประกอบอาชีพ ที่ทำงานประเทศเรา ส่วนใหญ่คือ คน ต่างด้าวชาติจีน ซึ่งทางรัฐบาลกำหนดโควตาเข้าเมืองไว้สูงกว่าชาติอื่น”¹²⁹

จากข้อความข้างต้นจะเห็นได้ว่าชาวต่างด้าวในพระราชบัญญัติสัญชาตินั้น ส่วนใหญ่แล้ว คือชาวจีน ดังนั้นจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความระแวงของรัฐบาลต่อผู้ที่มีเชื้อสายจีนและ ต่างชาติอื่นๆที่อาศัยอยู่ในประเทศว่าอาจขาดความภักดีต่อประเทศไทย ส่งผลให้ชาวจีนจำนวนมาก ต้องปฏิบัติตัวให้อยู่กรอบที่รัฐไทยต้องการ¹³⁰ และได้มีการยกเลิกพระราชบัญญัติสัญชาติปี พ.ศ. 2495 และพระราชบัญญัติแก้ไขฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2496) ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2499) และฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2503)¹³¹

ต่อมาได้มีการประกาศของคณะปฏิวัติที่ 337 ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515¹³² โดยจอมพล ถนอม กิตติขจร ให้ถอนสัญชาติไทยของบุคคลที่เกิดในพระราชอาณาจักรที่มีบิดาหรือมารดาเป็น ต่างด้าว โดยเฉพาะพวกที่เข้ามาอยู่ในพระราชอาณาจักรโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือได้รับ อนุญาตให้เข้ามาชั่วคราวหรือเฉพาะราย หัวหน้าคณะปฏิวัติอ้างว่าบุคคลเหล่านี้แม้จะมีสัญชาติไทย แต่ไม่ได้มีความจงรักภักดีต่อประเทศไทย ดังนั้นเพื่อเป็นการป้องกันและรักษาความมั่นคงของชาติ

¹²⁸ สุมิตร ปิติพัฒน์, *ความเป็นคนไทย: พิจารณาจากมิติด้านเชื้อชาติ ภาษา การเมือง และวัฒนธรรม* (กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดี ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), หน้า 36.

¹²⁹ *หนังสือพิมพ์บ้านเมือง* ปีที่ 8 ฉบับที่ 3121 วันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2614, หน้า 4.

¹³⁰ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 36.

¹³¹ *ราชกิจจานุเบกษา* เล่มที่ 82 ตอนที่ 62 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2508 หน้า 1.

¹³² *ราชกิจจานุเบกษา* เล่ม 89 ตอนที่ 190 (ฉบับพิเศษ) ลงวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2515, หน้า 206.

จึงสมควรมิให้บุคคลดังกล่าวมีสัญชาติไทยต่อไป ประกาศฉบับนี้แสดงให้เห็นถึงนโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงในสมัยนั้น ลักษณะของนโยบายนี้ถือได้ว่ามีนัยสำคัญของรัฐไทย ในการพยายามตีกรอบและกีดกันให้ชาวจีนและชาวต่างด้าวอื่นๆที่เกิดอยู่บนแผ่นดินไทย รวมทั้งกลุ่มชาวไทยเชื้อสายจีนที่พยายามเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของไทย แต่กลับถูกรัฐให้เป็นคนอื่น และคอมมิวนิสต์ เนื่องจากการที่รัฐไทยหวาดกลัวระแวงภัยคอมมิวนิสต์จากจีน รวมทั้งหวาดกลัวกลุ่มชาวจีนจะเข้ามาครอบงำในระบบเศรษฐกิจของไทยในช่วงเวลานั้นด้วย

ในช่วงทศวรรษ 2510 นี้ภาพลักษณ์ของชาวจีนก็ยังคงถูกรัฐพยายามสร้างภาพให้เป็นคนอื่นตามแนวคิดความเป็นไทยกระแสหลัก ที่เน้นเรื่องการกีดกันทางเชื้อชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชาวจีนในประเทศไม่ค่อยจะแสดงความเป็นชาวจีนของตนเองออกมา แต่กลับพยายามที่จะปรับตัวเองให้กลายเป็นไทยตามที่รัฐต้องการ เช่น การเปลี่ยนชื่อและแซ่แบบจีนมาเป็นชื่อและนามสกุลแบบไทย หรือ การแต่งงานกับคนไทย เป็นต้น อีกทั้งความรู้สึกของลูกหลานจีนในสมัยนั้นก็มีความเป็นคนไทยมากกว่าสำนึกความเป็นจีน ตามที่รัฐบาลและสังคมไทยให้ภาพ ดังจะเห็นได้จาก บันทึกของ ฤดี เรืองชัย (นามแฝง) ซึ่งเป็นหนึ่งในนักศึกษาที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) หลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งฤดี เรืองชัย ได้ทำงานในสถานีวิทยุเสียงประชาชนแห่งประเทศไทย (ส.ป.ท.) กระจายเสียงสำคัญของ พ.ค.ท.ที่ตั้งอยู่ในประเทศจีน ที่ได้กล่าวถึงกระแสการกีดกันชาวจีนในสมัยจอมพล- ปรภาส ดังที่ว่า

...ส่วนฉัน (ฤดี เรืองชัย) ถึงแม้จะชอบทะเลาะกับเพื่อนเชื้อจีนในประเด็นจีนหรือไทยดีกว่ากัน แต่ก็ชอบร้องเพลงฮิตของสุรพล สมบัติเจริญ “แต่ซีไอลื้อเจ๊กนั้งเห็นใจพี่บั้งเด็กสาวไทย...อ้วงกิมเล้ง ร้องเพลงให้เจ้าฟัง อยากรจะลูหนั่ง ไปบางแสง ลิงแลงสูซี” ...นำแปลที่แม่สุรพลจะใส่ภาษาแต่จิวไว้หลายคำ แต่ฉันกลับไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเพลงจีน ผิดกับเวลาฟังวิทยุคอมมิวนิสต์ ถึงจะพูดจาซัดถ้อยซัดคำทุกอย่างและในเพลงก็ไม่มีการจีนเลย ฉันกลับรู้สึกว่ามันเป็นเสียงจากจีน...¹³³

จากข้อความดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า ในช่วงรัฐบาลถนอม (พ.ศ. 2506-2516) ในช่วงที่กระแสการกีดกันเชื้อชาติและกระแสต่อต้านคอมมิวนิสต์และต่อต้านจีนดำเนินไป แต่ในมิติทางวัฒนธรรมแล้ว มีการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมผ่านเพลงและหนังที่พยายามประนีประนอม (การผสมกลมกลืนให้คนไทย) ให้ความเป็นปฏิปักษ์ระหว่างคนจีนกับคนไทยเบาบางลง เป็นการสื่อให้เห็นถึงแนวคิดของคนเชื้อสายจีนในเมืองไทยที่พยายามแสดงให้เห็นว่าเป็นส่วนหนึ่งของ

¹³³ ฤดี เรืองชัย, *เรื่องเดิม*, หน้า 93.

สังคมไทย ไม่ได้มีความแตกต่างเป็น “คนอื่น” โดยมีการนำประเด็นดังกล่าวไปเชื่อมโยงผ่านบทเพลงของ สุรพล สมบัติเจริญ ซึ่งเป็นหนึ่งในนักร้องที่ดังมากของช่วงเวลานั้น

นอกจากนี้ ฤดี เริงชัย ยังได้แสดงถึงความรู้สึกของคนเชื้อสายจีนในช่วงเวลานั้น ที่มีความรู้สึกว่า เพลงไทยที่ใส่ภาษาจีนไว้หลายคำเป็นเพลงจีน ในขณะที่วิทยุคอมมิวนิสต์ที่ไม่มีคำจีน และพูดจาคำไทยชัดถ้อยชัดคำ เป็น “เสียงจากจีน” โดยนัยหนึ่งอาจตีความจากทัศนะของฤดี เริงชัย ได้ว่า ภาพลักษณ์ของเมืองจีนในช่วงเวลานั้น ส่วนหนึ่งถูกเชื่อมโยงกับอุดมการณ์คอมมิวนิสต์แล้ว แม้แต่ในทัศนะของคนเชื้อสายจีน “ความเป็นจีน” ไม่ใช่แค่เรื่องของภาษาจีนอย่างเดียว ทำให้เห็นว่าความรู้สึกของคนเชื้อสายจีนในเวลานั้นมีความรู้สึกไม่แตกต่างกับคนไทย อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึง วัฒนธรรมแบบ “จีนสยาม” ที่แสดงออกในรูปของการใช้ภาษาไทยบ้าง ภาษาจีนบ้าง เป็นสิ่งที่ปกติในกลุ่มคนเชื้อสายจีน(และ/หรือ สังคมไทย) จนคนเชื้อสายจีนไม่รู้สึกว่าเพลงที่มีภาษาจีนและภาษาไทยในเพลงเดียวกันเป็นเพลงจีน

แม้ว่ารัฐบาลจอมพลถนอม-ประภาสจะดำเนินการปกครองและนโยบายการกีดกันทางเชื้อชาติ และการปราบปรามคอมมิวนิสต์ตามแบบจอมพลสฤษดิ์ก็ตาม แต่ก็ยังมีความแตกต่างในบางเรื่อง ซึ่งในสมัยจอมพลสฤษดิ์ รัชระรัตนันั้น ระบบการเมืองมีความเด็ดขาด ปกครองแบบเผด็จการทางทหาร อีกทั้งในการปกครองยังเน้นความเป็นผู้นำของจอมพลสฤษดิ์ ทำให้เกิดการกระจุกตัวและผูกขาดทางอำนาจ ระบบการเมืองแบบพ่อขุนของจอมพลสฤษดิ์ ต้องอาศัยบุคลิกภาพของคนที่ มีอำนาจและสามารถควบคุมอำนาจทางการเมือง ซึ่งในกรณีของไทยนั้น คือ การกุมอำนาจทางการเมืองนั่นเอง ซึ่งในสมัยจอมพลถนอม-ประภาสนั้นไม่มีความเด็ดขาดและฐานอำนาจที่แข็งแกร่งแบบจอมพลสฤษดิ์¹⁵⁴ ส่งผลให้การเมืองการปกครองในสมัยนี้เน้นไปในแง่คุณความดี และคุณธรรมมากขึ้น พร้อมทั้งนี้ยังมีความแตกต่างในเรื่องความสนใจที่จะขยายอิทธิพลของการเมืองไทยเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเกิดสงครามเวียดนาม สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือและให้การสนับสนุนทางการเงินแก่โครงสร้างพื้นฐานทางสังคม คมนาคม ซึ่งมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ การทหารแก่ไทยเพิ่มขึ้น¹⁵⁵

ในสมัยรัฐบาลถนอม-ประภาส นี้ ก็ยังถือได้ว่าเป็นยุคเผด็จการทางทหารที่มักจะใช้อำนาจในการปราบปรามประชาชนที่ชุมนุม โดยมักจะอ้างเรื่องการป้องกันภัยจากคอมมิวนิสต์ตามนโยบายของสหรัฐอเมริกา ที่จะสนับสนุนประเทศที่ต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ ซึ่งชาวจีนเองก็เป็นกลุ่มหนึ่งที่ถูกให้ภาพคอมมิวนิสต์ จึงทำให้เกิดการปราบปรามโดยใช้กำลังตำรวจเข้าไปจับกุมผู้จัดชุมนุมและผู้ที่มาฟังอภิปรายขึ้นที่ท้องสนามหลวง ในเหตุการณ์ครั้งนั้นมีการจับกุมผู้อภิปราย 5 คน

¹⁵⁴ ทักษ์ เกลิมเตชธณ, การเมืองระบบพ่อขุนอุปถัมภ์แบบเผด็จการ: ผู้แปล พรรณี ฉัตรพลรักษ์, ม.ร.ว. ประกายทอง สิริสุข, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, พ.ศ. 2548), หน้า 354.

¹⁵⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 355.

ข้อหาอภิปรายในที่สาธารณะ โดยมีได้รับอนุญาต เนื่องจากยังมีได้ยกเลิกคำสั่งคณะปฏิวัติ รัฐบาล มองว่าเป็นการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ จึงดำเนินการปราบปราม เป็นผลให้เกิดการเดินขบวน ของนักศึกษา¹³⁶

ในสมัยจอมพลถนอมและประภาสนี้มีจุดที่น่าสนใจสำหรับการเมืองอย่างมากคือ การเติบโตและการรวมตัวของปัญญาชนในเมือง จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ประมาณปลายปี พ.ศ. 2511 เริ่มมีการรวมตัวของนิสิต นักศึกษาในแต่ละสถาบันของรัฐ และที่สำคัญคือ นักศึกษาและปัญญาชน เหล่านี้เริ่มให้ความสำคัญกับปัญหาการพัฒนาเมืองไทยอย่างจริงจัง การรวมตัวเริ่มชัดเจนขึ้นใน พ.ศ. 2512 เช่น การจัดประชุมสมาคมบริการนักศึกษานานาชาติที่เชียงใหม่ และการจัดประชุมโดย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในเรื่อง “บทบาทนิสิตนักศึกษาในประเทศไทย” ที่ กำแพงแสน จังหวัดนครปฐม ซึ่งในการประชุมครั้งนั้นมีตัวแทนนักศึกษาถึง 10 สถาบัน เข้าร่วม ประชุม หลังจากนั้นจึงมีการก่อตั้งศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (ศนท.) ขึ้น¹³⁷

การเกิดพลังของกลุ่มประชาชนเหล่านี้ได้กลายมาเป็นแรงผลักดันที่สำคัญอย่างยิ่งในการ เปลี่ยนโฉมหน้าการเมืองในช่วง 14 ตุลาคม 2516¹³⁸ และจากสภาพการเมืองในช่วงนี้จะมีการก่อตัว ของกลุ่มพลังนอกระบบราชการเกิดขึ้นจำนวนมาก ทำให้จอมพลถนอม ได้ทำการปฏิวัติตนเองใน วันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 มีสาเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติกับฝ่ายบริหารเรื่อง พ.ร.บ. งบประมาณ การเพิ่มภาษี การควบคุมหนังสือพิมพ์ โครงการสร้างฝายตุลาการ สิทธิหน้าที่ของ พลเมือง นโยบายต่างประเทศ รวมทั้งการคอร์รัปชันของรัฐบาล ระบบเศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ ประชาชนได้รับความเดือดร้อน¹³⁹ ทำให้เกิดการแตกแยกโจมตีซึ่งกันและกันระหว่างบรรดา รัฐมนตรี ประกอบกับแรงบีบบังคับจากพวกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคฝ่ายรัฐบาลเอง ตลอดจนปัญหาอาชญากรรมและภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ ซึ่งส่วนประกอบเหล่านี้ได้เป็น ตัวกระตุ้นให้จอมพลถนอม-ประภาส ทำการ “ปฏิวัติ” ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2514¹⁴⁰

การปฏิวัติในครั้งนี้ได้เป็นปัจจัยประการสำคัญในการเรียกร้องรัฐธรรมนูญในระยะต่อมา จนเกิดเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ซึ่งการปฏิวัติตนเองในครั้งนี้ยังเกิดมาจากปัญหาความขัดแย้งใน หมู่ผู้นำทหาร-ตำรวจ เช่น กลุ่มจอมพลถนอม-ประภาส และกลุ่มของ พล.อ.กฤษณ์ สีวะรา พล.ต.อ. ประเสริฐ รุจิรวงศ์ และ พล.อ. ทวี จุลละทรัพย์ ซึ่งถูกปิดกั้นการก้าวไปสู่ตำแหน่งทางทหาร ที่สูงขึ้น เนื่องจากการต่ออายุราชการในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้บัญชาการทหารบก

¹³⁶ ชัยชนะ อิงคะวัต, *วิเคราะห์การเมืองเปรียบเทียบ* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2531), หน้า 5.

¹³⁷ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 5.

¹³⁸ *เรื่องเดียวกัน*, หน้า 6.

¹³⁹ เขวามะ ไครมาศ, *ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปี ประชาธิปไตยไทย* (กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา, 2541), หน้า 39.

¹⁴⁰ เสน่ห์ จามริก, “การเมืองไทยกับปฏิวัติตุลาคม” ใน *ชาวนิวท์ เกษตรศิริ และธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์* (บรรณาธิการ), *ฉาก 14 ถึง 6 ตุลา* (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2541), หน้า 12.

ของจอมพลถนอมและจอมพลประภาส ประกอบกับความเสื่อมถอยทางการเมืองของกลุ่ม ถนอม-ประภาส-ณรงค์ ในด้านการคอร์รัปชัน การเข้าไปประกอบธุรกิจการค้าที่เอื้อผลประโยชน์ให้ ตนเอง การที่ไม่สามารถแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของประชาชน เช่น การว่างงาน การขาดแคลนที่ทำ กิน การประสบปัญหาจากภัยแห้งแล้ง เป็นต้น รวมไปถึงการปิดกั้นเสรีภาพทางการเมืองของ ประชาชน และความขัดแย้งภายในกลุ่มทหารด้วยกันเอง¹⁴¹

ส่วนด้านต่างประเทศนั้น ประเทศไทยไม่สามารถพึ่งพาสหรัฐอเมริกาได้อีกต่อไป การถอนทหาร จากเวียดนาม พร้อมทั้งคำประกาศของประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสันของอเมริกา ที่จะให้ประเทศ พันธมิตรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต้องพึ่งตนเองนั้น ล้วนมีผลต่อความมั่นคงของรัฐบาลไทย ทั้งสิ้น เนื่องจากรัฐบาลถนอม-ประภาสเป็นรัฐบาลที่เน้นการพึ่งพาจากเงินช่วยเหลือของสหรัฐมาโดย ตลอด เมื่อรัฐบาลอเมริกันตัดเงินช่วยเหลือจึงเกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งภาคธุรกิจ ภาคอุตสาหกรรม ภาคท่องเที่ยว และ ภาคบริการ ซึ่งส่งผลให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนเป็น สาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการปฏิวัติของกลุ่มนักศึกษาและประชาชนในเดือนตุลาคม 2516¹⁴²

3.4.2 การเมืองแบบเผด็จการพลเรือนของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียรสู่การเมือง แบบอมตายุธิปไตย ของรัฐบาลพลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์

หลังรัฐประหาร 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 การเมืองของไทยได้เปลี่ยนผ่านจากการเมืองแบบ ประชาธิปไตยในช่วงพ.ศ.2516-2519 มาสู่การเมืองแบบเผด็จการพลเรือน ภายใต้รัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร ที่ได้รับการขึ้นำจากคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน และ จำกัดสิทธิ เสรีภาพทางการเมืองของประชาชนไม่ให้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจทาง การเมืองใดๆ มีมาตรการในการกำกับควบคุมประชาชนด้วยการลงโทษที่รุนแรง นโยบายที่เด่น ที่สุดคือ นโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง ในขณะที่การบริหารประเทศของรัฐบาล นายธานินทร์ กรัยวิเชียร โดยภาพรวมนั้นได้ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และสังคม ระหว่างคนจนกับคนรวยขยายวงกว้างกว่าที่เคยเป็นมาในช่วงก่อนๆ¹⁴³ ซึ่งส่วนใหญ่เกิดขึ้นในภาค กลาง ขณะที่ภาคอื่นๆยังมีโครงสร้างทางเศรษฐกิจที่ล่าช้า และมีการกระจายการผลิตจากสาขา เกษตรกรรมไปสู่สาขาการผลิตอื่นๆน้อยลง ทำให้เกิดความแตกต่างในฐานะทางเศรษฐกิจระหว่าง

¹⁴¹ ตระกูล มีชัย, “ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มธุรกิจเอกชนและข้าราชการกับการเมืองไทย” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาค วิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2526, หน้า 215.

¹⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 9.

¹⁴³ สุวรรณ เคนเมธารัตน์, “การประเมินผลงานรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชา การปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2530, หน้า 112.

ภาคมากยิ่งขึ้น มีคนยากจนจำนวนมาก และอัตราการว่างงานในสังคมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วถึงประมาณร้อยละ 5.4 ของกำลังแรงงาน หรือ 1.05 ล้านคน¹⁴⁴ ด้านนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ และการปลุกความรู้สึกชาตินิยมหรือการใช้ลัทธิชาตินิยมในการบริหารประเทศก็ดำเนินการอย่างสุดขั้ว ทำให้ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม¹⁴⁵

การเมืองแบบเผด็จการพลเรือนของรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ถึงจุดผกผันเมื่อมีความพยายามยึดอำนาจรัฐบาล โดยคณะนายทหารกลุ่มหนึ่ง เมื่อวันที่ 20 ตุลาคม พ.ศ.2520¹⁴⁶ การยึดอำนาจครั้งนี้ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และ ถือได้ว่าเป็นการนำการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบที่มีข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญที่เปิดช่องทางให้รัฐบาลที่นำโดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ซึ่งเป็นหนึ่งในผู้นำคณะรัฐประหารอยู่ในอำนาจให้นานที่สุด รัฐธรรมนูญกำหนดให้นายกรัฐมนตรีไม่ต้องมาจากการเลือกตั้ง และ ข้าราชการประจำสามารถดำรงตำแหน่งประจำ และ ตำแหน่งทางการเมืองในเวลาเดียวกัน รวมทั้งบทเฉพาะกาลที่ระบุเวลาการใช้มาตราดังกล่าวเป็นเวลา 4 ปี จากนั้นจะเป็นประชาธิปไตยเต็มใบขึ้น โดยจะมีการเปลี่ยนแปลงให้ข้าราชการประจำและทหารไม่สามารถดำรงตำแหน่งประจำ และ ตำแหน่งทางการเมืองพร้อมกัน ถ้าจะดำรงตำแหน่งทางการเมืองต้องลาออกจากตำแหน่งประจำ มีการลดอำนาจของวุฒิสภาลง¹⁴⁷ รัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ นั้นรัฐมนตรีส่วนใหญ่เป็นข้าราชการประจำ มีรัฐมนตรีที่มาจากการเลือกตั้งเข้าร่วมรัฐบาลน้อยมาก และ ส่วนใหญ่ของวุฒิสมาชิกที่มาจากแต่งตั้งคือทหาร¹⁴⁸

การเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบในสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ โดยภาพรวมแล้ว กล่าวได้ว่าเป็นสภาพที่เต็มไปด้วยความขัดแย้ง และ ปะทะกันระหว่างรัฐบาลกับกลุ่มพรรคการเมือง และกลุ่มการเมืองนอกระบบราชการ รวมทั้งการช่วงชิงอำนาจกันเองภายในกลุ่มการเมืองในระบบราชการ โดยเฉพาะส่วนของผู้นำรัฐบาล และกลุ่มทหาร¹⁴⁹ ขณะที่อีกด้านหนึ่งพบว่ารัฐบาลมีความพยายามที่จะประสานความแตกแยกในสังคมที่ผ่านมา โดยการผลักดันให้มีการผ่านกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้กระทำความผิดในการชุมนุมที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในกรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ.2519 มีการออกกฎหมายนิรโทษกรรมแก่ผู้ก่อการกบฏ เมื่อวันที่ 26 มีนาคม พ.ศ.2520 รวมทั้ง

¹⁴⁴ ธนาคารทหารไทย, เรื่องเดิม, หน้า 98.

¹⁴⁵ ลิขิต ชีรวิน, วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 206-207.

¹⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 207.

¹⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 206-215.

¹⁴⁸ ประสงค์ สุ่นศิริ, ปฏิวัติรัฐประหาร ทหารกับการเมือง (กรุงเทพฯ: แสงดาว, 2543), หน้า 369-372.

¹⁴⁹ กฤติชน สุขศิริ, “ความขัดแย้งทางการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. 2542, หน้า 86.

ความพยายามในการปรับความสัมพันธ์กับประเทศในอินโดจีน (ลาว กัมพูชา เวียดนาม) ให้เกิดความสัมพันธ์อันดี¹⁵⁰

อย่างไรก็ตามแม้ว่าพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ จะพยายามรักษาตำแหน่งนายกรัฐมนตรีให้นานที่สุดแต่สุดท้ายก็ไม่สามารถทนแรงบีบบังคับจากรัฐบาลฝ่ายค้านที่มีการอภิปรายไม่ไว้วางใจและประชาชน อันเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศที่อยู่ในช่วงวิกฤต เช่น การขาดแคลนน้ำมันทำให้รัฐบาลเพิ่มอัตราราคาน้ำมันสูงมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อราคาสินค้าอุปโภคและบริโภค จนทำให้ประชาชนเดือดร้อนจากค่าครองชีพที่เพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีปัญหาภัยแล้ง และความขัดแย้งของคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ภายหลังจากปรับปรุงคณะรัฐมนตรีครั้งที่ 3 จึงทำให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ประกาศลาออกกลางสภาเมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2523¹⁵¹

3.4.3 การเมืองแบบอมตยาธิปไตยของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์สู่การเมืองแบบประชาธิปไตยของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ

ภายหลังจากการลาออกของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ รัฐสภาได้ชาวเสียงเลือกผู้ที่มาดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ในวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2523 ผู้ที่ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ การเมืองในช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (พ.ศ.2523 – 2531) ยังคงเป็นไปในแบบอมตยาธิปไตยเหมือนกับสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ในระยะแรกนั้นพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี และผู้ช่วยบัญชาการทหารบกคู่กัน ตลอดระยะเวลาที่เป็นนายกรัฐมนตรีนั้น พลเอกเปรมและวุฒิสมาชิกที่ได้รับการแต่งตั้งส่วนใหญ่มาจากข้าราชการประจำและทหาร¹⁵² แต่จุดที่ต่างจากรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ อย่างชัดเจนประการหนึ่งคือ นโยบายของรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ที่แถลงต่อรัฐสภา และ คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 มีแนวคิดที่ให้ทหารเข้าไปมีบทบาททางการเมืองตามที่มีตัวบทกฎหมายรองรับแทนการทำรัฐประหาร หรือการที่กองทัพเข้าไปยึดอำนาจการบริหารประเทศจากพลเรือน รวมถึงการที่กองทัพมีบทบาทในการสร้างระบอบประชาธิปไตยที่เหมาะสมกับประเทศ และการปรับเปลี่ยนนโยบายต่อสู้กับคอมมิวนิสต์ จากการต่อสู้ด้วยอาวุธตามมาตรการทางทหารมาต่อสู้ด้วยมาตรการทางการเมืองที่ประสานกับมวลชน และ

¹⁵⁰ ประสงค์ สุ่นศิริ, เรื่องเดิม, หน้า 373.

¹⁵¹ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับที่ 10168 วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2523, หน้า 2.

¹⁵² ชนาพล อิวสกุล, “เสาหลักทางจริยธรรมชื่อเปรม,” ฟ้าเดียวกัน 4, 1 (มกราคม-มีนาคม 2549), หน้า 101-108; เฉลิมเกียรติ ศิวานวล, ความคิดทางการเมืองของทหารไทย 2519-2535 (กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ, 2535), หน้า 104-112.

การให้คนที่เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกลับมาดำเนินชีวิตอย่างที่เคยเป็นมาก่อนหน้า โดยถือว่าเป็นกลุ่มคนที่หลงผิดเท่านั้น¹⁵³

การเมืองในช่วงรัฐบาลพลเอกเปรม มีลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ มีการประนีประนอมอย่างมากกับฝ่ายนักการเมืองและกลุ่มพลังฝ่ายอื่นๆ¹⁵⁴ ในส่วนของฝ่ายนักการเมืองนั้นมีการดึงพรรคการเมืองหลักๆที่เป็นตัวแทนผลประโยชน์ของทุนธุรกิจขนาดใหญ่เข้าร่วมรัฐบาล โดยให้นายทุนธุรกิจขนาดใหญ่เป็นรัฐมนตรีและมีบทบาทในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ¹⁵⁵ เช่น นายบุญชู โรจนเสถียร เป็นรองนายกรัฐมนตรี นายสมหมาย สุนทรະภูถ เป็นรัฐมนตรีกระทรวงการคลัง นายวิศิษฐ์ ต้นสัจจา เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ นายเฉลิมพันธ์ ศรีวิกรม์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น¹⁵⁶ ทั้งยังประนีประนอมกับพลังของนักธุรกิจต่างจังหวัดที่ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส.เพิ่มขึ้นๆ โดยพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ ได้จัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างรัฐบาลและเอกชน (กรอ.) ขึ้นเพื่อปรึกษาหารือ ประเด็นนโยบายเศรษฐกิจและการบริหารระบบราชการ เช่น ดำเนินนโยบายเร่งรัดการส่งออก พื้นฟูการลงทุน เสริมสร้างบทบาทเศรษฐกิจภาคต่างประเทศ เพิ่มประสิทธิภาพทางการเกษตร ปรับปรุงโครงสร้างด้านอุตสาหกรรม ซึ่งมีผลทำให้รัฐบาลปรับปรุงการทำงานที่ล่าช้าของระบบราชการให้เกิดความรวดเร็วในเรื่องอนุญาตขั้นตอนในการลงทุน การส่งออกและการจัดเก็บภาษีแก่กลุ่มนักธุรกิจ ซึ่งทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นถึงความสามารถของกลุ่มธุรกิจในการผลักดันให้รัฐบาลกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและการทำงานของรัฐบาลให้รวดเร็วขึ้น¹⁵⁷

นอกจากนี้ยังมีการจัดสรรตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างๆแก่นักการเมือง นักธุรกิจต่างจังหวัด และปรับคณะรัฐมนตรีบ่อยครั้งเพื่อให้พรรคและบุคคลต่างๆได้รับผลประโยชน์จากการเป็นรัฐมนตรี¹⁵⁸ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ทำให้ชนชั้นกลางและนายทุนทั้งที่ร่วมลงทุนกับต่างชาติและตัวเจ้าของธุรกิจที่เป็นคนไทยเชื้อสายจีน สามารถสานความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ โดยการให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกับกลุ่มนายทหารผู้ใหญ่และข้าราชการ บางบริษัทก็สร้างความสัมพันธ์โดยตรงกับนักการเมือง โดยให้เงินทุนสนับสนุนพรรคการเมือง หรือเป็นสมาชิกคณะกรรมการของ

¹⁵³ เฉลิมเกียรติ วัฒนวล, *เรื่องเดิม*, หน้า 104-108; สุรชาติ บำรุงสุข, *ทหารกับประชาธิปไตยไทย: จาก 14 ตุลาคมถึงปัจจุบันและอนาคต* (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกริก, 2541), หน้า 72-78.

¹⁵⁴ ธนาพล อิวสกุล, *เรื่องเดิม*, หน้า 108.

¹⁵⁵ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และคริส เบเคอร์, *เรื่องเดิม*, หน้า 570-576; อุทกฤษฎ์ ปัทมานันท์, “บทบาทชนชั้นนายทุนไทยจากปี 2519 ถึงปี 2534,” ใน ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ สังคีต พิริยะรังสรรค์ (บรรณาธิการ), *รัฐ ทุน เข้าพ้อท้องถิ่นกับสังคมไทย*, หน้า 68-69.

¹⁵⁶ มนูญ บริสุทธี, *คณะรัฐมนตรี* (กรุงเทพฯ: องค์การคำครุสภา, 2527), หน้า 244-253.

¹⁵⁷ พิรุตต ศิริพันธ์, “บทบาททางการเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากนักธุรกิจ ศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้ง เมื่อ 24 กรกฎาคม พ.ศ. 2524” วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2535, หน้า 45.

¹⁵⁸ ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์, *เรื่องเดิม*, หน้า 576-580.

พรรคการเมือง บางครั้งก็ลงรับสมัครเลือกตั้ง และขึ้นดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีเสียเอง เช่น พรรคชาติไทยร่วมดำเนินธุรกิจกับกลุ่มตระกูล เตชะไพบูลย์ โสภณพนิช รัตนรักษ์ และนายบรรหาร ศิลปะอาชา กับ พลตรี ประมาณ อคิเรกสาร ร่วมดำเนินธุรกิจกับตระกูลศรีเฟื่องฟู่ง นายมนตรี พงษ์พานิช ทำกิจการค้าข้าวกับ นายบุญพันธ์ แซ่วัฒนะ แห่งบริษัทมติพันธ์ เป็นต้น¹⁵⁹

ในที่สุดการเมืองแบบประชาธิปไตยครึ่งใบของรัฐบาล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ก็สิ้นสุดลง หลังจากดำรงตำแหน่งได้ 8 ปี เมื่อมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯแต่งตั้งให้พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ หัวหน้าพรรคชาติไทยเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2531 หลังจากที่มีรัฐบาลพลเอกเปรมประสบกับปัญหาเสถียรภาพภายในรัฐบาล เนื่องจากมีความแตกแยกภายในพรรคประชาธิปัตย์ที่เป็นพรรคร่วมรัฐบาลในช่วงต้นปี พ.ศ. 2530 ตามด้วยกระแส “เบื่อป่า” “เซ็งเปรม”¹⁶⁰ โดยเฉพาะกลุ่มนักศึกษา ปัญญาชน และนักวิชาการ ที่ขยายกว้างขึ้นในช่วงระหว่างปลายปี พ.ศ. 2530 เรื่อยมาถึงกลางปี พ.ศ. 2531 ขณะเดียวกันที่มีการยุบสภา และให้มีการเลือกตั้งใหม่ขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2531 ซึ่งพรรคการเมือง 5 พรรค นำโดยพรรคชาติไทยรวมกันเป็นเสียงข้างมากในสภา เพื่อจัดตั้งรัฐบาล ได้มีการเชิญพลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้ง แต่พลเอกเปรมปฏิเสธ¹⁶¹

การขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ถือเป็นกาเปิดฉากของการเมืองแบบประชาธิปไตยเต็มใบ เนื่องจากตัวนายกรัฐมนตรีลงสมัครรับเลือกตั้งเป็น ส.ส. ของพรรคการเมืองที่มีเสียงข้างมากในสภา และคณะรัฐมนตรีในรัฐบาลเกือบทั้งหมดเป็น ส.ส. ที่มาจากการเลือกตั้ง¹⁶² ข้อที่น่าสนใจคือรัฐบาลเป็นรัฐบาลที่กลุ่มทุนธุรกิจมีบทบาทอย่างมาก มีลักษณะ “ธนาธิปไตย”¹⁶³ คือ เงินเป็นใหญ่ และ “วณิชยชาติปไตย”¹⁶⁴ คือ อำนาจพ่อค้าที่เข้าสู่ตำแหน่งที่ทรงอำนาจทางการเมืองโดยพบว่าจากภูมิหลังของ ส.ส. ที่ได้รับเลือกตั้ง เมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2531 มาจากอาชีพนักธุรกิจ เป็นอันดับแรกที่มีมากถึง 100 คน จาก 357 คน ขณะเดียวกันจากผู้สมัคร ส.ส. ทั้งหมด 3612 คน มีผู้ประกอบการอาชีพนักธุรกิจถึง 661 คน¹⁶⁵ ในคณะรัฐมนตรีก็มีนักธุรกิจเข้ามาดำรงตำแหน่งในหลายกระทรวง เช่น นายพงษ์ สารสิน เป็นรองนายกรัฐมนตรี นายมนตรี พงษ์พานิช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม นายพิชัย รัตตกุล เป็นรองนายกรัฐมนตรี นายวัฒนา อิศวเหม เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายชูชีพ หาญสวัสดิ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวง

¹⁵⁹ พิรุฑธ ศรีจันทร์, เรื่องเดิม, หน้า 85.

¹⁶⁰ ธนาพล อิวสกุล, เรื่องเดิม, หน้า 107.

¹⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 108-111.

¹⁶² ลิขิต ธีรเวคิน, เรื่องเดิม, หน้า 223.

¹⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 224.

¹⁶⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 224.

¹⁶⁵ เทสทิบาลฉบับพิเศษ เลือกตั้ง วันที่ 24 กรกฎาคม 2537 (กรุงเทพฯ: กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2531)

พาณิชย์ ร้อยตรีประภาส ลิ้มปพันธ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงต่างประเทศ แม้แต่พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรีเองก็เป็นกลุ่มนายทุน จะเห็นได้จากการร่วมทำธุรกิจกับกลุ่มตระกูล จิรชนานนท์ เป็นต้น¹⁶⁶

นอกจากนี้ยังพิจารณาได้จากการที่นโยบายและคำประกาศของรัฐบาลพลเอกชาติชายเป็นไปในทางที่สนับสนุนการขยายตัวของกลุ่มนายทุนนักธุรกิจ และทุนภายในประเทศด้วยการพยายามแสวงหาตลาดการค้าใหม่ๆ ที่ทุนไทยได้เปรียบทางเศรษฐกิจ เช่น นโยบายแปรสนามรบเป็นสนามการค้าที่เน้นการลงทุนในกลุ่มประเทศอินโดจีน ซึ่งเคยถูกมองว่าเป็นประเทศ “คอมมิวนิสต์” อันเป็นภัยคุกคามความมั่นคงของไทย ควบคู่ไปกับการรักษาตลาดให้เป็นแหล่งระบายสินค้าของไทยอยู่ก่อนแล้ว และโครงการ Eastern Seaboard ที่เน้นขยายการลงทุนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก¹⁶⁷ โดยนโยบายทั้งหมดนี้ได้เอื้อผลประโยชน์ต่อการขยายตัวของกลุ่มนายทุนธุรกิจที่มีความสัมพันธ์กับพรรคชาติไทย เช่น ตระกูลเตชะไพบูลย์ กลุ่มโสภณพนิช กลุ่มรัตนรักษ์ กลุ่มศรีเพ็ญพุ่ม กลุ่มธนาพรชัย กลุ่มกมลสุโกศล กลุ่มอัสสกุล กลุ่มวิธเนศวิน กลุ่มเอราวัณทรัสต์ กลุ่มปิยะอูย กลุ่มเหล็องอมรเลิศ¹⁶⁸ ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มทุนเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มทุนธุรกิจของคนเชื้อสายจีนที่เข้ามาสัมพันธ์กับกลุ่มนักการเมืองเพื่อเอื้อผลประโยชน์ให้กับธุรกิจของตนเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าบริบทและสภาพสังคมของไทยในช่วงพ.ศ. 2510-2533 นั้นเป็นปัจจัยที่ทำให้ภาพลักษณ์ของคนจีนเปลี่ยนไป มีลักษณะที่ดี และได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยมากขึ้นช่วงทศวรรษ 2480-2500 ทั้งในฐานะของกลุ่มนายทุนนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จทางธุรกิจ และชนชั้นกลางที่เป็นคนส่วนใหญ่ในประเทศ ถึงแม้ว่าบางช่วงเวลาบริบททางการเมือง สังคม และกระแสแนวความคิด “ความเป็นไทย” แบบกระแสหลัก จะให้ภาพลักษณ์ของคนจีนในเมืองไทยและคนเชื้อสายจีนในทางลบเป็น “คอมมิวนิสต์” ที่เป็นภัยร้ายแรงต่อความมั่นคงของประเทศชาติ หรือเป็น “คนอื่น” ที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ วัฒนธรรม และแบบแผนความเป็นไทยตามที่รัฐกำหนด ซึ่งปัจจัยดังกล่าวข้างต้นนี้เอง เป็นพื้นฐานให้กับการเขียนนวนิยายที่มีชาวจีนเป็นตัวละครหลัก ให้มีความสอดคล้องกับภาพลักษณ์ของคนจีนในเมืองไทย สภาพบรรยากาศของสังคม และมองชาวจีนในทางที่ดีขึ้น อันเป็นผลจากบริบททางประวัติศาสตร์ของเมืองไทย ดังจะกล่าวในบทต่อไป

¹⁶⁶ พีรยุทธ ศิริจันทร์, *เรื่องเดิม*, หน้า 83-84.

¹⁶⁷ อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์, “บทบาทชนชั้นนายทุนไทยจากปี 2519 ถึงปี 2534” ใน *เรื่องเดิม*, หน้า 77-78.

¹⁶⁸ สาโรจน์ ชูจันทร์พ็, “ธุรกิจการเมืองในสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชาย,” *วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2539*, หน้า 124.